

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

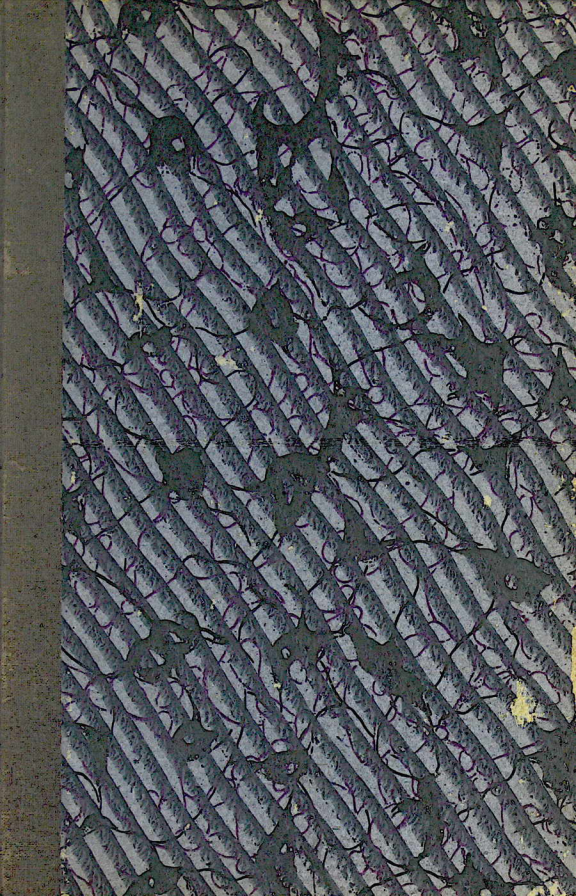
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

A 11 | Cytophycesal h:
2880 | hwyng - lclb gmsl pr

Հ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԴԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ՎԱՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻԼ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

431.99-5
7

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Մ Ա Ս

ԴԱՍԱԳԻՐՔ՝ ՅՈԹՆԱՄՅԱ, ԻԼ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՈՒ ՏԵԽՆԻԿՈՒՄՆԵՐԻ
ՑԵՎ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ՝ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Գ. բարեփոխված ու լրացրած հրատարակություն

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ. ՅԵՐԵՎԱՆ 1928

Հր. № 833 Դրսուկավար № 902 (բ) Տիրած 6000
Պետերսսի առաջին տպարան Վաղարշապատում.
Պատվեր № 242

1-ԻՆ ՇՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱԲԱՆԸ

Այս գրքի Ա. և Բ. մասն ել I աստիճանի դպրոցներում կատարվող լեզվական գործնական աշխատանքների ամփոփումն են՝ վորոշ սխառեմի վերածված, և II աստիճանի դպրոցների ստորին խմբերի դասատուների համար ծառայելու լեն իրրե ուղեցույց։ Յերկու գիրքն ել գործնական նպատակ են հետափոխում—աշակերտներին դիտել տալ այս կամ այն լեզվական լերևույթը և այդ դիտողութլուեններից հանած լեզրակացութլուեններով լուրացնել տալ՝ հայոց լեզվի ուղղագրութլունը, կետագրութլունն ու, վորոշ չափով, վոճը։ Հետևապես միանգամայն խուսափելով պոզմաթեզմից ու քերեկանութլանն առարկայակաճ բճույթ տալուց, լեզվական վոչ մի կաճոճ կամ վորոճում ուսուցիչը պատրաստի չպետք ե տա աշակերտներին. այդ կանոններն ու սահմանումներն աշակերտների դիտողութլամբ ու բանաձևումով պիտի լերևան դան։ Ինքնուրուչն դիտողութլունն ու բանաձևումը զարգացնում են աշակերտի ակտիվութլունը, հետաքրքրութլուն են առաջ բերում նրա մեջ, բարձրացնում նրա լեռանդը և արդլունքն ամրապնդում աշակերտի հիշողութլան մեջ։

Այս կամ այն դասի նլութ գարձած հոգվածում վորևե նպատակ իրեն վորոշակի առաջադրելով, դասատուն առաջադրած նպատակին համապատասխան հատված պետք ե ընտրի այդ հոգվածից (կարելի լե նաև այս գրքի I մասի առաջադրութլուններից) և, աշակերտների ուշադրութլունն իր առաջադրութլան վրա հրավիրելու համար, կենդանի զրույց ստեղծի նրանց հետ՝ հարց ու պատասխանի միջոցով, ընդ վորում, ուսուցչի հարցերը պիտի լինեն մտածված, հասկանալի ու վորոշ և համապատասխանեն այո կամ այն խմբի աշակերտների մտավոր զարգացման մակարդակին։ Այսպես կոչված՝ հուշող հարցերից, հնսրավոր չափով, պետք ե խուսափել։

Վորոշ նպատակով առաջարկած հարցերից հետո պետք ե անցնել նրանցից բղխող լեզրակացութլան, վոր աշակերտներն

իրենք պիտի հանեն։ Ուսուցիչը շատ ել խստապահանջ չպիտք ելինի կանոնների ու սահմանումների բանաձևումների բառացի ճշտութեան նկատմամբ, քանի-վոր, առհասարակ, նման աշխատանքները դժվարին են, սակայն ուսուցիչը պետք ե հետևի, վոր բանաձևումների մեջ մտքի սխալներ չլինեն։ Վորովհետեւ բանաձևումը հետեանք ե վոչ միայն յուրացման, այլև ստեղծագործութեան, սինթեզի, իսկ աշակերտութեան վոչ բոլորի մեջ են. դարգացած լինում այդ ունակութիւնները, ուստի դասատուն պետք ե աշխատի առաջ քաշել այդ ունակութիւնների տեսակետից պակաս դարգացածներին։

Հատվածը դիտելով ու յեզրակացութիւն հանելով՝ ամենինչ չպիտք ե վերջանա. ամենակարևորը—գործնականը. դեռ մնում եւ Բավական չե, վոր աշակերտը կանոններ կամ սահմանումներ յեզրակացնի, բանաձևի ե իմանա. նա պետք ե կարողանա այդ կանոնները գործնականորեն կիրարկել։ Ահա այդ նպատակով, դասատուն աշակերտներին գործնական աշխատանքներ պետք ե առաջադրի, վորոնց կատարումից արդեն կերևա, թե աշակերտութիւնը կամ անհատ աշակերտն ինչ չափով են յուրացրել լեզվական այս կամ այն կանոնը։

Այս գրքերում բալականին թվով այդպիսի գործնական աշխատանքներ են առաջադրված. դասատուն կարող ե նման հատվածներ վորոնել ե լեզվի դասագրքում։

Հատկապես ուղղագրութեան ուսուցման նպատակով տրվող գործնական աշխատանքների նպատակահարմարութեան համար հանձնարարվում ե կարգալ Գ. Նգիլյանի նոր կազմած «Ուղղագրութեան ուսուցման մեթոդիկան»։

Ավելորդ եմ համարել, շատ սակավ բացառութեամբ, հարցեր դնել աշխատանքների համար, նախ՝ գրքի ծավալը չմեծացնելու նպատակով, յերկրորդ՝ ընդունելով, վոր ինքնին հասկանալի կլինի, թե ուսուցիչն ինչ հարցեր պետք ե տա, քանի վոր նա նախորդ ծանոթ պետք ե լինի յուրաքանչյուր վարժութեան հաջորդող կանոնին կամ սահմանման, վորոնք ինքնին նշում են լեզվի դիտելիք յերևույթը, վորից ե, ընակաւորեն, ծագում են հարցերը։

Քերականական վորոշ խնդիրներ մանրամասնորեն են դրված, հատկապես դասատուների համար։ Առհասարակ, աշակերտներին միայն վորոշ նպատակով տրված հատվածիկները պետք ե դիտել տալ ու գործնական աշխատանքներ առաջադրել այս գրքերի Ա.

մասից: Բ. մասն աշակերտների ձեռքը չպետք է տալ,—այդ մասը կազմված է սոսկ իրրե ուղեցույց դասատուների համար:

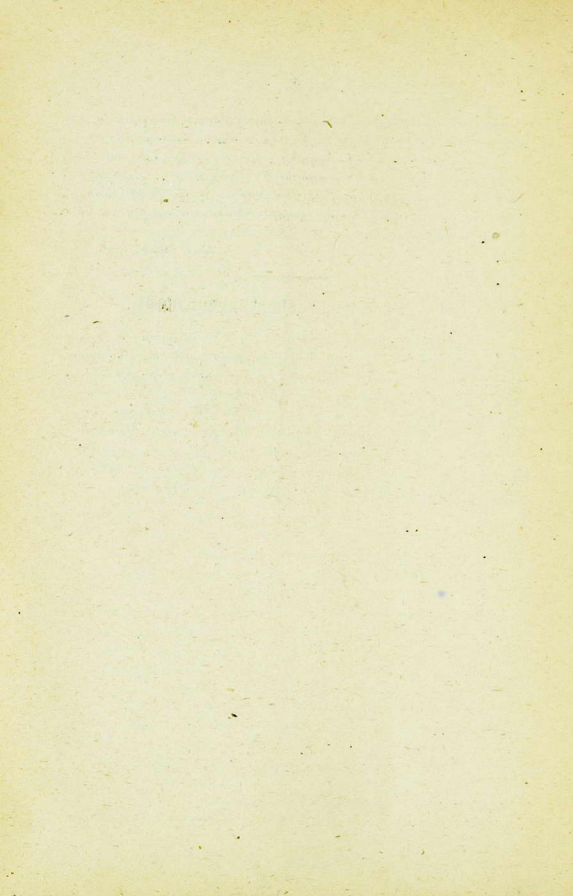
Հարկ եմ համարում հայտնել, վոր այս պրքերի տեսական մասի համար աղբյուր են ծառայել Մ. Արեղյանի կազմած քերականության դասագրքերը: Որինականերն ու վարժություններն ինքս եմ կազմել, կամ հալոց լեզվի՝ համապատասխան տարվա դասագրքերից վերցրել:

Հար. Պետրոսյան

2-րդ 3ԵՎ 3-րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹՎ

«Գործնական քերականության» Բ. և Գ. հրատարակությունները բարեփոխված են և անհամեմատ լրիվ, քան Ա. հրատարակությունը: Աշխատանքի դպրոցն, իր հարաճուն վերելքի ընթացքում, կիրառվող դասագրքերի նկատմամբ միշտ ել բարեփոխման պահանջ կդնի, մանավանդ իր սկզբնական—կազմակերպչական շրջանում: Այս հրատարակությունն իր բարեփոխություններով մասամբ բավարարում է այդ պահանջը, բայց հավանություն չունի լիովին բավարար լինելու, վորովհետև «գործնական քերականության» համար մենք անցյալի փորձ չունենք:

Հ. Պ.

I. ԲԱՌ, ՀՆՁՅՈՒՆ, ՎԱՆԿ, ՏԱՌ

§ 1. Աշակերտ, դպրոց, գիրք, սպիտակ, գնաց, դու, հիմա, անի,—սրանք բառեր են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 1. Ամեն մի բառ ունի վորեւի նշանակութիւն կամ իմաստ, վոր լսողը հասկանում ե այս կամ այն կերպ, նայած ի՛նչպես ենք զործածում: Միյնվնոյն բառը տարբեր իմաստներով կարող ե զործածվել կամ տարբեր առումով կարող ե ունենալ. որ՝. յես քաղ ջարդեցի.—նա քաղ սիրտ ունի. առաջին դեպքում քաղ բառը պահում ե իր բուն նշանակութիւնը, իսկ յերկրորդ դեպքում մի այլ նշանակութիւնը ե զործածվում, ան ե՛ անզգա:

§ 2. Գ-ի-ր-ք,—սրանք գիրք բառի ամենապարզ բաղադրիչ մասերը կամ հնչյուններն են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 2. Հնչյունները պարզ ձայներ են յիվ ըսողադրիչ մասերի չեն վերլուծվում: Հնչյուններն արտասանվում ու լսվում են:

§ 3. Ա-շ-ա-կ-ե-ր-տ, դ-ա-ս-ա-ր-ան, կ-ար-դ-ա-լ,—այս բառերը գծիկներով վանկերի յեն բաժանված:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 3. Վանկ կոչվում ե այն հնչյունը կամ յերկու յիվ ավելի հնչյունների կապակցութիւնը, վոր մի անընդհատ շնչով ե արտասանվում (ու, ծու, բուն, վարդ): Յեթե վանկը կամ վանկերի կապակցութիւնը նշանակութիւն ունի, բառ ե կոչվում: Վանկերի թվին նայելով, բառերը լինում են՝ միավանկ յիվ բազմավանկ, վերջիններս ել՝ յերկավանկ, յեռավանկ, քառավանկ յիվ այլն, նախած վանկերի թվին(տուն, կատու, աշակերտ, սեղանատուն...):

§ 4. Ա-ս-ա, ա-ր-ի, ե-մ-ին, ե-գ-ու-ց, ի-ջ-ա-վ, ի-մ-ա-ս-տ-ու-ն, ու-ր-ա-խ, ու-տ-ե-լ,—Այս բառերի վանկերի բաժանումից յե-

քիւռւմ ե, վոր կան հնչյուններ, վորոնք մենակ վանկ են կազմում, և կան հնչյուններ, վորոնք մենակ վանկ կազմել չեն կարող:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 4. Այն հնչյունները, վորոնք մենակ կարող են վանկ կազմել, կոչվում են ձայնավոր հնչյուններ, որանք են՝ ա, ե, ը, ի, ո, ու:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 5. Այն հնչյունները, վորոնք մենակ չեն կարող վանկ կազմել, այլ մենակ, կամ ուրիշ ըստ ձայնների հետ վորեւի մասնավորի՝ առաջից կամ վերջից միանալով միայն կարող են վանկ կազմել, կոչվում են բաղաձայն հնչյուններ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 1. Վորոշեցե՛ք հնչյունների թիվը հետեւյալ հատվածի ըստերի մեջ (որինակ՝ դուք=3, զոհվեցիք=8 և այլն),

Դուք զոհվեցիք պաշարի մեջ որհասական,
անշահ սիրով ժողովրդի գործի համար.

ինչ ունեցիք՝ դուք բոլորը տվիք նրան, —
նրա պատվին, նրա կյանքին, ազատութեան:

(Կարմիր Արև, «ՅԱՀՄԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ»)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 2. Հետեւյալ հատվածի ըստերի մեջ մասնավոր հնչյունների տակը գծեցե՛ք:

Այսօր ցնծում ենք մենք,

Այսօր ցնցում ենք մենք

աշխարհը հիմքից:

Հնկտեմբեր, մենք քո յերզն ենք,

Հնկտեմբեր, բոռնցքված հին կյանքի դեմ:

(Կարմիր Արև, «ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԱԿԱՆ»)

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 6. Հնչյունների նշանները կոչվում են տառեր: Հնչյուններն արտասանվում են, իսկ տառերը գրվում: Տառերը զրուսթյամբ լինում են, փոքրատառ և մեծատառ: Տառերի ավանդական շարքը կոչվում է այբբեն: Մեր այբբենը ներկայումս հետեւյալ պատկերն ունի—Ա ա, Բ բ, Գ գ, Դ դ, Զ զ, Ե ե, Ը ը, Թ թ, Ժ ժ, Ի ի, Լ լ, Խ ք, Մ մ, Կ կ, Զ ճ,

Ղ, ղ, Ճ, ճ, Մ, մ, Յ, չ, Շ, շ, Պ, պ, Ջ, ջ, Ռ, ո, Ս, ս,
Վ, վ, Տ, տ, Ր, ր, Յ, ց, Փ, փ, Ք, ք, Ո, ո, Ֆ, ֆ:

Բացի այս տառերից, կան նալայի՝ ՈՒ ու, ՅԵՎ և Նշա-
նագրերը. և գրվում են նալայի՝ չեփ:

Տառերը կարող են դործածվել իբրև դասական թվա-
կաններ: Այս դեպքում գործ են ածվում մեր հին այբուբենը
և ստացվում հետևյալը.— 1-ին—ա. 2-րդ—բ. 3-րդ—գ.
4-րդ—դ. 5-րդ—ե. 6-րդ—զ. 7-րդ—է. 8-րդ—ը. 9-րդ—թ.
10-րդ—ժ. 11-րդ—ժա. 12-րդ—ժբ. 20-րդ—ի. 30—լ.
40-րդ—խ. և այլն:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 3. ա) Կազմեցե՛ք ձեր խմբի
աշակերտների՝ անունների, հայրանունների, ազգանունների
ցուցակը:

բ) Դրեցե՛ք ձեր իմացած զավառների, գյուղերի, քա-
ղաքների, յերկրների գետերի, լճերի, ծովերի, կղզիների,
լեռների անունները:

գ) Դրեցե՛ք ձեզ հայտնի հմն սրկների, լրագրերի, հան-
դեսների, գրքերի անունները:

դ) Շարադրեցե՛ք դիմումներ՝ ուղղված ձեր դպրոցի վա-
րչին, ՀՍԽՆ Կենտրոնական Նախագահին յեվ այլն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 7. Մարդկանց, քաղաքների, գյուղերի,
յերկրների յեվ այլ աշխարհագրական անուններ, այլեւ գրւ-
քերի, լրագրերի, հիմնարկների յեվ այլն հասուկ անուն-
ներ ու քաղաքավարական գրության մեջ՝ Դուք, Ձեր, Ձեզ...
յեվ պաշտոնի անունները դիմումների միջ մեծատառ եւ
գրվում:

II ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ա. ՅԵՐԿԲԱՐԲՍՈՒՆԵՐ

§ 5. Գյուղից դեպի հյուսիս, յոթ կիլոմետր այն կողմ,
նույնպես մի բարձրութիւն կա, վորի մյուս կողմից կրկին
հալթափայր են սկսվում, ուր նույն բույսերն են աճում...

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 8. Յերկու զայնավորի միացած արտու-

սանութիւնը մի շնչով՝ կոչվում է յերկբարբառ: Յերկբարբառի ծայնավորնհրից մեկը պահում է իր ծայնավոր հատկութիւնը, իսկ մյուսը թաղածայնի պաշտոնն է կատարում՝ յեզվ կոչվում է կիսաձայն: Հայոց լեզվի մեջ կիսաձայն է յ շնչունը, վոր թաղածայնի պաշտոնն կատարելով, միանում է ծայնավորների հետ սկզբից կամ վերջից, զանազան յերկբարբառներն է կազմում (այ, ոյ, եյ, իյ, ույ, յա, յո, յե, յի, յու), որինսկ՝ հայ, խոյ, թեյ, գոյն, քաբյա, յութ, յեկ, դայի. իյ յերկբարբառ գործ է ածվում ոտար բառերի վերջը, որինսկ՝ Վասիլիյ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 4. Հետեվյալ բառերի մեջ ընդգծեցե՛ք յերկբարբառները.

1. Պայծառ, գուշն, գլուղ, հուլս, մըջուն, յերազ, յերկաթ, յերկաշն, արլուն, հյուսիս, հյութ, խոյ, բուլս, շշնջուն, յութ, վկայական, սենյակ, մանյակ, աղբլուր, աղլուսակ, հուշն, փայտյա, արդլոք, Նյու-Յորք:

2. Ո՛, կուլր ե նա, ով չի տեսնում
յերկինք հասած կրակը թեժ.
յեկեք, յեկեք, ով սիրտ ունի՝
վողջակիզվող ու հրակեզ:

Կլանքս կմարի՝ հին, չնչին մի կալծ
քո վոսկի հրում:
բայց վառվի պիտի սիրտս մոխրացած՝
քո բոլոր գալիք արշալույսներում...
(Կարմիր Արեւ, «Ո՛, ԿՈՒՅՐ Ե ՆԱ»)

Բ. յ ԶԱՅՆԱԿԱՄ

§ 6. Նայել, վկայել, կայարան, քաղաքային, հոռմեյական, եյակ, եյի, եյութլուն, շոյել, գոյութլուն, ձիավոր, միակ, թիակ, Ասիա, Գաբրիել, որիորդ:

ԿԱՆՈՆ 1. ա) ա, ե, ո, ծայնավորներին մի ալ ծայնավոր հաջորդելու դեպքում՝ յերկու ծայնավորների մեջ

մտնում ե յ կիսածայնը իբրեւ ձայնակապ (այո բոպե-
յական, Մարոյի):

Ոտարագգի ախ բառերը, վորոնց մեջ այդ դեպքում
յ չի լսվում, գրվում են առանց յ-ի. որինակ՝ եդեա, իդեա-
լիստ, Մորեա, բոա ոձ, Նաում և այլն:

բ) Ի ծայնավորին այլ ծայնավոր նաջորդելու դեպքում
յ ծայնակապը չի մտնում (հիանալ, Իտալիա):

Գ. Ը ԶԱՅՆԱՎՈՐ

§ 7. Սկիզբ, սկսել, սպասավոր, ստանալ, ստորագրել,
սթափվել, զգալ, զբոսնել, սփոփել, սքողել, շտապել:

ԿԱՆՈՆ 2. Սկ, սպ, սս, սթ, սփ, շկ, շս, շտ, սթ, զթ,
զգ սկսվող բառերի սկզբում կաւծ ը ե լսվում, բայց չի
գրվում:

§ 8. Դասընկեր, նախընթաց, գուգընթաց, վերընտրել,
դուրըմբռնելի, նորընտիր, հուլընկալ, գրել, ջրել, զրկվել,
բժիշկ, մկրատ, նկար, դմակ:

ԿԱՆՈՆ 3. Բարդ բառերի մեջ, յերր յերկուորդ բառն
սկսվում ը-ով, այդ ը-ն պետք ե գրել (դասընկեր): Մնու-
ցած դեպքերում ը-ն կարող ե լսվել, բայց չգրվել (մկրատ):

§ 9. Արամը գնաց. Արամը կարդում ե, Արամը տե-
սավ. Արամն ասաց, Արամն ընկավ, Արամն իջավ, Արամն
ուտում ե, Արամս, սկսեց, Արամն զգաց:

ԿԱՆՈՆ 4. Բառակերչի ը ծայնավորը ն-ի յե փոխ-
վում, յերբ նաջորդ բառը ծայնավորով կամ սկ, սպ, սթ, սս,
զգ, զթ, սփ, սկ, եկ, շպ, շս-ով ե սկսվում:

Գ. ՎԱՆԿԵՐԻ ԲՍԺԱՆՈՒՄ ՈՒ ՏՈՂԱԴԱՐՁ

§. 10. Գը-րեց, զըր-կանք, մը-նաց, քադ-ցըր, բար-ձըր,
Մը-կըր-տիչ, դըպ-րոց, գըգ-գը-գել, ըս-կիզբ, ըգ-բոս-նել:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 9. Դրեկիս, տողի վերջում բառը չտե-
ղավորելու դեպքում, տողադարձ ենք անում:

ԿԱՆՈՆ 5. Տողադարծի ժամանակ բառը պետք է կանոնավոր վանկերի բաժանել կամ հեզել:

ԿԱՆՈՆ 6. Տողադարծի ժամանակ յերկու ձայնավորի միջեւ գտնվող մեկ բաղաձայնը հաջորդ վանկն է անցնում (ա-սա, ա-րի, գա-ղան):

ԿԱՆՈՆ 7. Յերկու բաղաձայնից մեկը նախորդ վանկում է մնում, մյուսը հաջորդ վանկն է անցնում (ապ-րի, ար-ձան, Գաւ-պար):

ԿԱՆՈՆ 8. Յերեք բաղաձայնից յերկուսը նախորդ վանկում են մնում, իսկ յերրորդը հաջորդ վանկն է անցնում (մարդ-կանց, գարթ-նել, փրկ-վել, ջարդ-վել):

ԿԱՆՈՆ 9. Թե տողի վերջը մնացած յեւ յե հաջորդ տողն անցած վանկերի մեջ լավող ը-ն գրվում է (գը-րիչ, բը-ժըշ-կի, ըգ-գալ),

ԿԱՆՈՆ 10. Յեթե բարդ բառի յերկորդ մասն ամբողջությամբ տակի տողն է անցում, ը տառը չի գրվում (դա-սա-գրքի, լրա-գրի, կարմրա-դրոշ):

ԱՌԱՋԱՆԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 1. Որինակներ բերելով ցույց տվեք, Վոր բաղաձայններից առաջ դ հնչյունը սովորաբար հնչում է իս (ինչպես՝ լեզբալը, աղջիկ, կեղտ, գաղթել) յեւ գրվում է, դ. բացառութիւն են կազմում մի քանի բառեր, ինչպես՝ ախտ (հիվանդութիւն), բախտ ապերախտ, զրմբուխտ, ուխտ և այլն սակավաթիվ բառեր:

Բայց բարդվելու կամ ածանցվելու ժամանակ, յերեք յերկու բաղաձայնի միջից մի ձայնավոր սղվում է, կամ յերկու առանձին բաղադրիչ մասեր են միանում, իս բաղաձայնը կարող է ընկնել նայեւ ուրիշ բաղաձայններից առաջ, որինակ՝ վախ բառից կազմվում է վախկոտ, փախ բառից՝ փախչել և այլն:

2. Ն բաղաձայնից առաջ գրվում է ո, իսկ մնացած բաղաձայններից առաջ ր, ինչպես՝ 1) սառնութիւն, լեռնալին, գառնուկ, դառնալ, ամառնամուտ և այլն. 2) վարձ, խորձ, կարծ-իք, մարդ կարդալ և այլն:

3. Կրկնությամբ կազմված հետեւյալ տեսակի բառերի մեջ առաջին ռ-ն բաղաձայնից ոտաջ ընկնելով՝ Ե-ի լեփոխվում, ինչպես՝ գրգիռ, թրթռուռ, մրմռուռ, սարսուռ, Վարվառե և այլն:

Այս տեսակի բառերը, նմանած սյնություն արտահայտելու դեպքում, կարող են ռ-ով յեվս զրվել. որինակ՝ ճոճուալ, գոգուալ, մոմուալ, (կամ՝ ճրճրուալ...):

4 Ոտարադգի բառերի լեվ անունների սկզբում, ինչպես յեվ ն բաղաձայնից առաջ, զրվում են ռ, իսկ մնացած բոլոր դեպքերում՝ Ե. որինակ՝ 1) ռուբլի, ռեզին, Ռոբերտ, Ռոզարիա. 2) դրամա, բլուր, Բուխարին, Լերմոնտով:

5. ա, կ, ս, ծ, ն, հնչյունները ն, մ, յերբմն և Ե հնչյունից առաջ հաճախ արտահայտվում են ք, գ, դ, ձ, ջ. որինակ՝ ամպ, ըմպնել, ընտանի, հարկավոր, ճանճ:

6. Յերբ ք, գ, դ, ձ, ջ հնչյուններն ընկնում են Ե, յերբմն նայել ն, դ, բաղաձայններից հետո, սովորաբար արտահայտվում են՝ փ, ֆ, ք, ց, չ, կամ ա, կ, ս, ծ, ն. որինակ՝ սուքր, վարդ, արջ, խուրժ, անգամ, կենդանի:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 5. Հետեւյալ բառերը գծիկներով բաժանեցե՛ք վանկերի լեվ դիմացը գրեցե՛ք՝ քանի՞ վանկ ե. որինակ՝ դաս-սա-րան=3 վ. (կանոն 6—10):

1) Տետրակ, քաղաք, կարմիր, բաժակ, դանակ, յերելա, ճանապարհորդ, յերիտասարդ, բժիշկ, գրիչ, դռնապան, մարդկութուն, գործնական, յերգիչ, սանր, թանձր, զգալ, սպասել, ստանալ, բարութուն, հիանալի, գոյութուն, միակ, թևավոր, սևանալ, հյութառատ, սենյակ:

2) Հին, հաստաբուն խաղողենիների մեջ թագնված վաճառատան դռների առաջ, խաղողաթուփերի, շերեփուկի և չինական մանր վարդերի ցանցապատ ծածկոցի հովանու տակ, սեղանի մոտ, գինու շիշն առաջներին, նստած ելին ներկարար Վինչեցցոն և փականագործ Ջոիվաննին:

(Կարմիր արև, «ՀԵՔԻԱԹ»)

III. ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ

(Պարզ, բարդ ածանցավոր. — արմատ, հախածանց, վերջածանց)

§ 11. Հոդ, գործ — հոդ-ա-գործ. նալ, պետ — նալ-ա-պետ. քար, ժալո — քար-ա-ժալո. լուր, գիր — լր-ա-գիր. տիպ, գիր — տպ-ա-գիր. լույս, նկար — լուս-ա-նկար. բույս, կեր — բուս-ա-կեր. մատյան, դարան — մատեն-ա-դարան. ատյան, կալ — ատեն-ա-կալ. մատյան, գիր — մատեն-ա-գիր. վեպ, գիր — վիպ-ա-գիր. սեր, տենչ — սիր-ա-տենչ. կես, բաց — կիս-ա-բաց. բժիշկ, պետ — բժշկա-ա-պետ. ամիս, վերջ — ամս-ա-վերջ. լուծ, կից — լծ-ա-կից լուր, գիր, վաճառ — լր-ա-գր-ա-վաճառ. մատյան, դարան, պետ — մատեն-ա-դարան-ա-պետ. աշխարհ, գիր, գետ — աշխարհ-ա-գր-ա-գետ. հեռու, գիր, տուն — հեռ-ա-գր-ա-տուն. գինի, գործ — գինե-գործ. վոսկի, զոծ — վոսկե-զոծ վորդի, սեր — վորդե-սեր. տարի, մուտ — տարե-մուտ. Ջուր, աղաց — ջր-աղաց. ազգ, անուն — ազգ-անուն. յերկաթ, ուղի — յերկաթ-ուղի:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 10. Բարդ կոչվում են այն բառերը, վորոնք կազմված են յերկու կամ ավելի բառերի բաղադրութունից (Թանաքաման — Թանաք և աման բառերից. հեռա-գրատուն — հեռու, գիր և տուն բառերից):

10. Բարդ բառի գլխավոր իմաստը յերկրորդ բաղադրիչ մասի մեջ 6 գտնվում (Թանաքաման — Թանաքի աման):

ԿԱՆՈՆ 11. Բարդ բառերը կապվում են ա հոդակապով (դաս-ա-գիրք):

ԿԱՆՈՆ 12. Բարդ բառի յերկրորդ բաղադրիչ մասը ծայնավորով սկսվելու դեպքում՝ ա հոդակապը չի դրվում (դաս-ընկեր): Բացառութիւն են կազմում ամեն բառով բարդվածները — ամենապահիվ, ամենախմաստուն, ամենա-ողտակար, ամենաուրախ, ամենաեղական և այլն:

ԿԱՆՈՆ 13. Յեթե քորդ բառի առաջին բաղադրիչ

մասը վերջանում է ի, այդ ի-ն, միանալով ա հոդակապին, տալիս է ե (գինի, գործ—գինի-ա-գործ=գինե-գործ):

ԿԱՆՈՆ 14. Բառն անելու ժամանակ վերջին փակ—այսինքն ըստաճախով վերջացող վանկի՝

ա) ե-ն կարող է դառնալ ի (վեպ գիր—վի-պա-գիր):

բ) ի և ու կարող են ը դառնալ (վոր չի գրվում), կամ դուրս ընկնել (սղվել), (ջուր, աղաց—ջր-աղաց. դարուն, մուտ—գարնան-ա-մուտ, գիր, դարան—գր-ու-դարան):

գ) Յա կարող է դառնալ ե (մատյան, դարան—մատեն-ա դարան. հրյա—հրեյական. քրիստոնյա—քրիստենյական):

դ) Ույ դառնում է ու. բույս, բան—բուս-ա-բան):

Բաց վանկի, այսինքն ձայնավորով վերջացող վանկի ո դառնում է ոյ (կարո—կարոյի, գո—գոյական):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 6. ա) Կազմեցե՛ք ըստ ըստեր հետևյալ ըստերից ու գրի տոներ.

Սար, լանջ.—անձրև, ջուր.—յերկիր, գործ.—դաշտ, վալը.—թանաք, աման.—գրիչ, աման.—ծաղիկ, աման.—բույս, առատ.—շոգի, մեքենա.—տարի, մուտ.—լույս արձակ.—ջուր, աղաց.—հուր, վառ.—հուր, բուխ.—ատյան, կալ.—հոգի, առ.—կես, քաղց.—գերի, վաճառ.—լույս, բաց.—վերջ, լույս.—իրիկուն, մուտ.—հեռու, գիր, տուն.—որ, գիր, մատյան.—յերկաթ, ուղի, դիծ.—բարի, գործ.—շոգի, կաթսա.—լուր, բեր.—սիրտ, կից.—բույր, շատ.—ճշմարիտ, սեր.—ձի, վարժ.—անասուն, պահ.—ժողովուրդ, սեր.—լեզու, գետ.—գույն, գեղ.—ամեն, աղնիվ.—բարի, արար.—յերկիր, չափ.—հանուր, հաշիվ—բուն, գետ.—հանդես, տես.—լույս, նկարիչ, տուն.—ջուր, վեժ.—հաց, թուխ.—ջուր, կիր:

բ) Դիտեցեք հետևյալ տեսակի ըստ ըստերը, վորոնք հոդակապ չունեն.

1. Այստեղ, այդտեղ, այնտեղ, այսպես, այդպես,

աշնպես, տանուտեր, տանտիկին, մեկմեկու, ախուհետե, ախուհետե (սրանք անմիջապես կցված բառեր են):

2. Առուտուր, լերթեվեկ, լեւեվեջ, աղունաց, կերուխում, լերամուտ, նիստուկաց, ալեւալ (լեւ, ու շաղկապուներով կցված բառեր):

3. Վայրիվերո, գլխիվայր, խոչընդոտ (նախգիրներով կցված բառեր):

4. Զընգզընգալ, վըշվըշալ, Թափթըփեւ, ծըռմըռեւ, քըսմըսեւ, խազմըզեւ (կրկնավոր բարդ բառեր կամ բաղմապատկական բայեր):

Այսպիսի դեպքերում բառի արմատը կարող է՝

1. Նույնությամբ կրկնվել. որինակ՝ զընգզընգալ (զընգզընգ):

2. Արմատի ձայնավորը կարող է փոխվել. որինակ Թափթըփեւ (Թափ-թըփ):

3. Արմատի բաղաձայնը կարող է փոխվել. ծըռմըռեւ (ծըռ-մըռ):

4. Արմատի թե ձայնավորը և թե բաղաձայնը կարող են փոխվել. որինակ՝ խազմըզեւ (խազ-մըզ):

5. Մեծ-մեծ, տաք-տաք, վառ-վառ, տեսակ-տեսակ, մանր-մուկ, ծակ-ծուկ աման-չաման, դունդ ու կծիկ, ջարդ ու բուրդ, աս ու լիս, կեր ու խում (անջատ գրվող, ու շաղկապով կամ գծիկով միացած բարդ բառեր):

գ) Յո՛ւց տվեք ու վերլուծեցեք բարդ բառերը հետևյալ վոտանավորի մեջ.

Յեւ արեւ ծիրանավառ և լերեկոն ծծմբաշունչ,
լերեկոն ու արեգակը արնափրփուր, հրդեհավառ
կըտեսնեն, թե ինչպես ես դու կրո՛ւմ պատիժը անտրտունջ,
թե ինչպես լուռ կանչնչանան քո աչքերն ու դեմքը պաշտաւ:
Սե ամբողջը կրծքում պահած լոկ չարութիւնն ոճագալար՝
իւր ովկիանը ըմբոստ մահիդ առաջ լռին կխոնարհե
ու հարազատ մոր պես գթոտ, խանդաղադին ու սիրաբար
քո անշունչ դին արշուաններկ դազադի մեջ մեղմ կօրորե..

(Կարմիր Արեւ, «ԳԼՈՒԽԸ»)

§ 12. Տուն, անտուն.—գործ, անգործ.—ուշ, ապուշ.—
գետ, սգետ.—մարդ, սմարդ.—հաս, հաս.—բախտ, ապա-
բախտ, դժբախտ.—գուշն, դժգուշն.—տես, հտես.—հաս,
հհաս,—ձաշն, համաձաշն:

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 11. Ան, ապ, ս, դժ, և չ մասնիկները,
վորոնք առանձին վերջրած նշանակութիւն չունեն, բառերի
սկզբից դրվելով՝ նրանց մի նոր նշանակութիւն են տա-
լիս, կոչվում են բացասական նախածանցներ:

Նախածանցներից միայն ապ և համ մասնիկներն են
ա հոդակապով միանում, յեթե բառը բաղաձայնով է
սկսվում (ապաբախտ, համաձաշն, բայց՝ ապերախտ, հա-
մերաշխ):

Սկզբից կամ վերջից մասնիկ ունեցող բառերը կոչ-
վում են ածանցավոր բառեր:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 7. Կազմեցեք բառեր՝ վե-
րոնիշյալ նախածանցներով ու զրի առեք:

Կազմեցեք բառեր համ նախածանցով:

§ 13. Նավ, նավակ.—լիճ, լճակ.—տուն, տնակ.—չալկ,
չալկակ.—հավ, հավիկ.—շուն, շնիկ.—տիկիւն, տիկնիկ.—
Գուրգեն, Գուրգենիկ.—հորթ, հորթուկ.—ձագ, ձագուկ.—
հայր, հայրիկ.—մայր, մայրիկ —քույր, քույրիկ:

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 12. Ակ, իկ, ուկ վերջածանցները ցույց
են տալիս առարկայի փոքրութիւնը կամ փաղաքշական
նշանակութիւն ունեն:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 8. Կազմեցե՛ք բառեր՝ ալ,
իկ, ուկ, նվազական վերջածանցներով:

Հ Ա Ր Ց.

Ի՞նչ նշանակութիւն են տալիս բառերին հետևյալ
ածանցները:

1. ալ, իկ, ուկ, (նավակ, չալակ, մկնիկ, Սուրիկ, ձա-
գուկ):

2. ունի, (դուխտ և անուշ բառերն ել—չալուհի, չալ-
կանդուխտ, չալկանուշ):

3. ոց, անոց, արան, ստան (ծաղկոց, խոտանոց, ճաշարան, ծառաստան, Հայաստան):

4. եղ, վետ (համեղ, թիկնեղ, թիկնավետ):

5. իչ, ող, ան (գրիչ, մատնիչ, մատնող, կռվան, սուսասան):

6. վոր, անի (հնձվոր, գլխարկավոր, վոտավոր, չերկոտանի, դեղանի):

7. եղեն (հողեղեն, վոսկեղեն, փայտեղեն, արծաթեղեն, մսեղեն):

8. ենի, ի (վայրենի, տանձենի, խոզենի, տանձի, վայրի):

9. յան, ունի, ենց, ունց (Գրիգորյան, արևմտյան, Յերեանյան, Արշակունի, Հայկունի, դեղունի, Զարենց, Ուռենց, Բակունց):

10. ատ (պոչատ, տերևատ, կոնատ, դոնատ):

11. ոտի (ծակոտի, փորոտի, անոտի):

12. երորդ, րորդ (հինգերորդ, չորրորդ):

13. ում, ություն, ութ, մունք, (ուսոււմ, թաղում, սովորութիւն, սովորուլթ, ուսմունք):

14. ուրդ, իկ, տի (արձակուրդ, ժողովուրդ, խորհուրդ, ընթացիկ, լիտի, անջրտի):

15. երեն (հայերեն, ռուսերեն):

16. ինց (Մակինց):

17. լի (ցանկալի, սիրելի):

18. ակի, ացի (շեշտակի, հանկարծակի, հոգնակի, կանացի, առնացի, տեղացի):

և 19. ան, ապ, տ, դժ նախածանցները (անտուն, ապուշ, տգետ, դժբախտ):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 9. Կազմեցն'ք լատեր՝ հետեւյալ վերջածանցներով ու զրի առե՛ք:

Իչ, ող, վոր, անի, ոց, անոց, ուրդ, կի, ստան, վետ, եք, երեն, ուհի, ք, ուն, եղեն, յա, ենի, յան, ատ, ալին, ական, անք, գին, գուն, երորդ, յուն, կան, յալ, նոց, ութ,

ուծյուն, որդ, ոտ, ուտ, ում, ցի, ունի, իք, ին, ինց, ան, ուստ, ատ, ոտի:

Հետևյալ բառերի վրա ակ, իկ, ուկ ածանցներից վն-
րը կապելացնեք.— շուն, հավ, ձու, արջ, գալ, հորթ, խոզ,
քույր, նավ, գավառ, առու, աղբյուր, ծաղիկ, վոտ, ձեռ,
աչք, սիրտ, մարդ, վարդ, լուսին, աստղ, գետ, բլուր, լե-
զու, խոզ, Լեոն, Շուշան, արծիվ, կտուց, թաթ, գոմեշ,
եշ, փուշ, զանգ, ջուր, փոս, ծով, լիճ, խնձոր, ձոր, թի-
թեռ, տատ, ծիտ, տաշտ, տետր, արև, ձուկ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 10. Համեմատեցեք հետևյալ
բառերի նշանակությունը յեվցույց տվեք նրանց կազմությունը.

Անտերև, տերևատ.— անպուշ, պուշատ.— անկուռ, կրու-
նատ.— անգետ, տգետ.— անմարդ, տմարդ.— անտուն, տնա-
դուրկ.— անսեր, սիրագուրկ.— անգուլն, դժգուլն.— անբախտ,
դժբախտ.— անկամ, չկամ, դժկամ.— անուշ, ապուշ.— ան-
խելք, խելագուրկ.— գրիչ, գրող.— մատնիչ, մատնող.—
քաղաքալին, քաղաքական.— ցեղալին, ցեղական.— ծաղկոց,
ծաղկանոց.— վոսկեղեն, հողեղեն, կանաչեղեն.— խնձորենի,
վալրենի:

§ 14. Տուն, ան-տուն, — գործ, ան-գործ.— գործ-արան,
գործ-ագուրկ, — գործ-ել, — գործ-իչ, — գործ-ուն-լա, — գործ-
ող-ություն.— զարմ-անալի, զարմ-ացք.— զգ-ուշ, զգ-ալ,
զգ-ալուն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 13. Բառի այն մասը, վոր բոլոր ձևերի
մեջ անփոփոխ մնում է, կոչվում է արմատական բառ (յե-
թե առանձին գործ է ածվում, որինակ՝ վերևի որինակ-
ների մեջ տուն և գործ բառերը), կամ արմատ (յեթե ա-
ռանձին գործ չի ածվում, որինակ՝ հիանալ բառի հի և
զգալ բառի զգ արմատները, վորոնք առանձին գործածվել
չեն կարող): Այն բառերը, վորոնք վոչ բարդ են ու վոչ
ածանցավոր, կոչվում են պարզ բառեր (տուն, ջուր, ճա-
նալաարհ):

Յույց տվեք ըստդ յեվ ածանցավոր ըստերը հետեվյալ
վորտանավորի մեջ ու վերլուծեցե՛ք.

Գեղախոս թռչնոց չերգի փոխարեն
կլսես աշնտեղ
ճախարակների ռնգալին վորոտ
և խենթ փոկերի համերգը անեղ.
աշնտեղ խեղդվում են շողու ամպերեն.
պաղ աղբյուրի տեղ՝ քրտինք ամեն ուր,
վարդի փոխարեն
ծորում, քամվում և արյուն սրտերեն,
և շուրջդ բոլոր
շախմատ ու ժխոր
կտեսնես՝ ինչպես թանձրացած միտվ
ծխնելույզները
չերկինք են ցցել ազան չերախով
մրոտ պնչերը,
կարծես հրաշունչ վիշապի նման,
ուզում են շնչել
ու իրենց քաշել
անհուն բարձունքից փալլուն աստղերը,
վոր նրանց թաղեն մշուշ ծխի մեջ.
կտեսնես շարված սգավոր ու խեղճ
արհեստանոցի աղյուս պատերը՝
խոնավ ու թաց-թաց,
կարծես բանվորի քրտինքով թրջված...

(Կարմիր Արև, «ԳՈՐԾԱՐԱՆ»)

ԱՐՏԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՐ

(Մամփոփում անցածի)

ա) ՅԵՐԿԻՐԱՐԲԱՌՆԵՐԻ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ (տես գլ. II):

Ընդգծեցե՛ք յերկրարձանները.

Հյուսիսից փչում եր քաղցրաբույր գեփյուղը: Զյու-
նապատ սարերը փալլում ելին արեգակի ճառագայթների
ներքո: Ճանապարհորդը մոտեցել եր գլուղին: Յուրաքան-

չլուր հարցուր քալի վրա նա կանգ եր առնում, դլուրու-
թլամբ վալր բերում իր բեռը: Բնութլունը հիանալի լեր.
արևմուտքն արլուն եր կտրել. զեփլուռը շոլում եր արտ
ու արոտ: Դեպի հարավ ձգվող հարթութլունը հասնում եր
բարձր լեռան ստորոտներին:

բ) յ ԶԱՅՆԱԿԱՊԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇ-
ԽԱՏԱՆՔՆԵՐ (ա, ե, ո-ից հետո և ի ձայնավորի բացա-
ռութլամբ) (տես § 6, կանոն 1, 2):

Ընդգծեցե՛ք յ ծայնակապլ.

1. Ճանապարհորդը լերկար նայեց հիանալի տեսարա-
նին. զեփլուռը շոլում եր նրա դեմքը: Քաղաքի կալարանը
հետզհետե միախառնվում եր լերեկոյան մթնշաղի տակ
քուն մտնող գորշ դաշտավալրի հետ:

2. Հինգ մալր ցամաքներն են՝ Յեվրոպան, Ասիան,
Աֆրիկան, Ամերիկան և Ավստրալիան: Ասիան ու Ամերի-
կան բաժանված են Մեծ կամ Պաղաղ ովկիանոսով, իսկ
Յեվրոպան և Ամերիկան՝ Ատլանտյան ովկիանոսով: Ան-
գլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան, Իտալիան Յեվրոպալի պե-
տութլուններից են:

3. Գարբիելն ու Մանիան դալրոց ելին գնում. ճանա-
պարհին պատահեցին Նատալիային: Յերեք ընկերները
միասին զրուցելով, կատակներ անելով շարունակեցին
իրենց ճանապարհը:

4. Մեր առջև Արարատյան լայնասփլուռ դաշտն ե,
վորի հարավային կողմը հսկա Մասիսներն են բարձրա-
նում ու նրանց շարունակութլունը՝ Բարդուղյան լեռնա-
շղթան: Հոլակապ Մասիսների դեմուդեմ, դաշտի հլուսի-
սալին կողմը բարձրանում ե Արազածը կամ Ալադլազը իր
հարևաններով՝ Արալի լեռով ու Շամիրամով: Արևմուտքում
Կողբա գագաթն ե լերևում՝ հայտնի ադահանքը, իսկ արև-
ելքում՝ Գեղամա լեռները:

գ) ՎԱՆԿԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԿԱՄ ՀԵԳՄԱՆ ՈՒ ՏՈՂԱ-
ԴԱՐՁԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ (տես կանոն 6 — 10):

Արտագրեցե՛ք—բոլոր բառերը գծիկներով վանկերի բաժանելով.

Մալխի լոթին, վաղ առավոտյան, չերբ լուսը նոր եր բացվել, գլուղացին բահն ուսին դնաց արտը ջրելու: Յերբ նա արշալուսի շողերի տակ տեսավ ալեծածան արտը, նրա սիրտը լցվեց ուրախությամբ:

Բնությունն այլևս քնած չեր. թռչունների դալլալը, առվակների խոխոջը հիացմունք ելին պատճառում մարդու:

ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 11. Ընդգծեցե՛ք նախածանցները յեվ վերջածանցները հետեվյալ բառերի մեջ (տես վորոշում 11, 12, վարժություն 9).

Գործիչ, գործունյա, գործունեություն, անգործ, գործարան, գործավոր, — բախտավոր, դժբախտ, անբախտ. — գրիչ, գրող, գրավոր, անգիր. — գիտուն, տգետ, գիտնական, գիտակ, անգետ, գիտական. — դիտակ, դիտող, դիտաբան, դիտանոց, դիտավոր, դիտում, դիտումնավոր. — կայուն, կայան, կայարան, անկայուն, կայունություն:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 12. Միյեվնոյն արժատից կազմեցե՛ք միջանի բառեր ածանցներով.

Որ. գործ, գործիչ, գործունյա, անգործ. — վործ... վարձ, գիր, շարժ, լույս, տող, հալը, մալը, չերգ, գեղ, հաս, բախտ, բույժ, բույս, մուղ, լուր, սեր, վերջ, սկիզբ, սուտ, գութ, թափ, նիշ, հուլզ, սուլզ, բուլզ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 13. Արտագրեցե՛ք յեվ նշանակեցե՛ք պարզ, ըսող յեվ ածանցավոր բառերը՝ նշանակելով իմաստատասխան բառերի վրա ալ (պարզ), բ (ըսող), ա (ածանցավոր).

Հոկտեմբերյան հեղափոխության տարեդարձին հանգիստավոր տոնակատարություն ե լինում: — Մենք տոնակատար հանձնաժողովի ընտրությունը ելինք զբաղված: — Զու-

զընթաց խմբերն աջակցում ելին մեզ:—Մենք դասընկերներով հանդիպակաց բլուրը բարձրացանք, դիտեցինք շրջակա լեռնաշղթաները, բարձրավանդակները, դաշտավայրը, ձորակները և մոտիկ քարաժայռերը:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 14. Դազմ' եցե՛ք բարդ ըստեր հետեւյալ ձեւով (տես վարժութիւն 6 բ.):

ա) Թափել, թափթփել.—ծռել, ծռմռել.—չափել, խազել, փոխել, ծակել, վազել, խշալ, գնդալ, քսել, կծել, պոկել, կցել, փորել, կապել, տգալ, ճնգալ, թխկալ, փայլել:

բ) Մարդ-մորդ.—աման-չաման.—մանր-մունր.—հաց... ջուր... կյոր .. ծակ... պարապ... ավալ. . սեխի... փալաս... խազ... ծռխ...

գ) Տակն ու վրա.—տուն ու տեղ.—ծառ ու... կեր ու... վեր ու... ներս ու... լաց ու... առ ու... անց ու... բաց ու... հավ ու... քար ու... մութ ու... որ ու... մեծ ու... լավ ու... չարն ու... տաք ու... ծանր ու... աս ու .. կար ու... թուր ու... բաց ու... մի և...

դ) Ան ու դող.—ցիր ու ցան.—լաց ու... գունդ ու... խոսք ու... սուր ու... տրդ ու... կահ ու... ջարդ ու... ահ ու... հալ ու... ձայն ու...

IV. ԲԱՌԵՐԻ ԻՄԱՍՏԸ

§ 15. Գնալ, լերթալ.—մեկ, մի.—սեահեր, սեամազ.—շրթունք, պռոշ.—այտ, թուշ.—հուր, կրակ:

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 14. Այն քստերը, վորոնք զրությամբ տարբեր են, իսկ իմաստով զոլորովին նույնն են, կոչվում են նույնանիւ բառեր, ինչպես վերեւի բառերը:

§ 16. Մեծ, հսկա, ահագին, վիթխարի.—հպարտ, գոռոզ, սեզ.—գեղեցիկ, սիրուն, գեղանի.—ահռելի, ոռակալի, սարսափելի, վարհուրելի.—համարձակ, խիզախ, հանդուգն, ըմբոս:

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 15. Այն բառերը, վորոնք զրությամբ

տարբեր են, իսկ իմաստով բոլորովին իրար մոտիկ են յեւ
գործածութեամբ են տարբերվում, կոչվում են հոմանիւ
ռեր, ինչպես վերեւի բառերը:

Յոյց տվեք հոմանիշ բառերը.

Թովված, կախարդված, տարված այն չերգին,
վերացավ, թռավ իմ վշտոտ հոգին
դեպի չերջանիկ մի ուրիշ աշխարհ,
անհայտ ու հեռու, անծանոթ, ոտմը...

(Հովհ. Թումանյան, «ԴեՊի ԱնՀոնԷ»)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 15. Հետեւյալ բառերին
հոմանիշներ դրե՛ք ու գրի առե՛ք.

Որ. պարզ, հստակ, ջինջ, վճիտ. — լաշն, — կարծր, —
փափուկ, — այժմ, — աշխույժ, — գետակ, — բուլը, — տաք, —
սառ, — վախ, — ուղի, — անիվ, — թռչել, — կոկել, — աղմուկ, —
շշուկ, — նվագել, — քամի, — քաղցր, — չերիտասարդ, — մա-
նուկ, — ուժեղ, — լաց, — ավերել, — ճառագայթ, — հիվանդ, —
կռիվ, — լրագիր, — դպրոց, — խանութ, — ծախել, — անխիղճ, —
զարմանալ, — բարձր, — փոքր, — մեծ, — մառախուղ, — նիհար, —
դժգույն, — անհուն, — շոգի, — նվեր, — նստել, — նուրբ, — հով, —
սեղ, — չքնաղ, — լուռ, — փափաղ, — ժպիտ, — կտրիճ, — ափ-
սոս, — տխուր, — հառաչել, — հրաշալի, — չքանալ, — ընկղմել, —
լեռ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 16. Կարելի՞ յե ասել.

Մեծ մարդ, մեծ խելք, — վիթխարի մարդ, վիթխարի
խելք, — տաք կռիվ, տաք խոսք, — ջինջ չերկինք, ջինջ
խոսք, — լաշն դաշտ, լաշն հոգված, — սիրուն դաշտ, սիրուն
խելք — մանր ավազ, — մանր տուն, — խոշոր ժայռ, խոշոր
աղմուկ, — մութ դիշեր, մութ մարդ, մութ մտքեր, մութ
ամպ, — բարձր սար, բարձր միտք, — վսեմ գաղափար, վսեմ
տեսարան, վսեմ ծաղիկ:

§ 17. Ակ (սալի, աղբյուրի, մատանու), — փող (դրամ,
փշեղու, հրացանի...), — մալը (ծնող, ծառ) — ալը (մարդ,
քարանձավ), — համար... տուն... կետ... գլուխ... վոտ...
շունչ... խաղ... ժամ... հոտ... մատ... հարկ... գրող...

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 16. Այն քսոները, վորոնք գրությամբ նման են, իսկ իմաստով ըոչորովին տարբեր, կոչվում են նույնանուն քսոներ, ինչպես վերեւի քսոները:

§ 18. Մեծ, փոքր, — խոշոր, մանր, — լավ, վատ, — բարձր, ցածր, — առողջ, հիվանդ, — թանգ, աժան, — լուսավոր, խավար, — հեռու, մոտիկ, — աջ, ձախ, — գեղեցիկ, տգեղ, — տաք, սառ, — հեշտ, դժվար:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 17. Այն քսոները, վորոնք իմաստով ըոչորովին հակառակ են, կոչվում են հակառակ քսոներ, ինչպես վերեւի քսոները:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 17. Գտեք հետեւյալ քսոնի հակառակները յեւ գրի առեք հետեւյալ ձեւով՝ ուրախ — տխուր, հեռու — մոտ...

Ուրախ, — հեռու, — հեղ, — կուշտ, — չերջանիկ, — արագ, — մաքուր, — փակ, — նիհար, — ունեւոր, — հարուստ, — մեղմ, — վառել, — ծանր, — դատարկել, — պարզ, — խորունկ, — ուղիղ, — հարթ, — բարի, — թաց, — սիրուն, — զվարթ, — վճիտ, — դառը, — խոնավ, — բարեկամ, — կանխիկ, — ձրի, — կորուստ, — ոգոտ, — լեւր, — վեր, — աջ, — առաջ, — հին, — լուրջ:

Յույց տվեք հումանիւ, նույնանիւ և հակառակ քսոները հետեւյալում.

1. Ասես մի ահազնադւորդ ջրվեժ ե, վոր դահավիժում ե լեռան կատարից. կատարի առլուծներ, վորոնք մոնչում են, մի փոթորիկ, վոր վոռնում ե, մի լեռ, վոր փուլ ե գալիս, կաղկանձող դադաններ, սրտաճաք լացողների ճիչեր, լեռուն կաթսաներ, ճարճատլուն, շառաչլուն, շաչլուն, դղրդլուն, և այս ամենը մերթ իրար խառնված, միաժամանակ, մերթ իրար չետեից, բարձր ու ցածր, մերթ խուլ, մերթ սուր կերպով՝ գալարվում են, վեր բարձրանում անդունդից դեպի կատարը, ապա կրկին՝ խորտակվում և զնում անդունդները...

2. Այդ աղմուկից, գոռում-գոչումից, ստորերկրյա վորոտմունքից շատ ավելի ճնշող, սասանեցուցիչ ե չերբեմն

վրա հասնող լուսությունը. դա տեսնում եմ միայն մի վայրկյան, վորի ընթացքում մարդ շունչը բռնած, բերանաբաց, ամբողջապես խողովոթյուն դարձած՝ սպասում է, թե ինչ մի աներևակալելի բան, մի վոչնչացնող վորոտմունք պիտի լսե. և սկսվում են հանկարծ իրար լեռնից այնպիսի ձայներ, այնպիսի դղրդյուն, վոր ծնկներդ ծալվում են, դողում, և մարդ ջնջված ու լեթերացած կորչում ե՛ւ՝ չգիտես ուր: (Կարմիր Արև, «ՎեՋՈՒՎԻ ԳԱԳԱԹԻՆ»)

Յուրջ տվեք հետևյալ խոսքերի մեջ՝

1. Սիւրս բառի նշանակութունը.—նա սրտով մարդ է.—նա թույլ սիրտ ունի.—նա սիրտ չունի խոսելու.—քո սրտով թող լինի.—նա սիրտ չի անում այնտեղ դնալու.—

2. Տուն բառի նշանակութունը.—նա տուն չունի.—մի տուն վոտանավոր ասա.—նրանք տնով դնացին.—նրա վերնատունը դատարկ է.—նա տուն դնող չի.—նա տան զավակ է.—նա տան կատու չե.—

3. Այլ բառի նշանակութունը.—նրա աչքը ցավում է.—սեղանի աչք.—ջրաղացի աչք.—աչքով տալ.—մեկին աչք դնել.—մեկին աչքով անել.—աչքդ հանեցի.—աչքդ լույս.—աչքդ խավարի.—աչքից ընկնել.—մեկի աչքը մտնել.—աչքածակ.—

4. Բերան բառի նշանակութունը.—նա փոքր բերան ունի.—մի բան բերան անել.—նա բերան պատռող է.—նա բերան չունի.—դու քանի՞ բերան ունես, վոր խոսում ես...—նրանց տանը տասը բերան կա.—գետի բերան.—ձորի բերան.—

5. Գլուխ բառի նշանակութունը.—մարդը գլուխ ունի.—նա գլխով մարդ է.—դու քանի՞ գլուխ ունես.—մեկի հետ գլուխ դնել.—հինգ գլուխ կով.—մի գլուխ շաքար.—սաբի գլուխ, տարվա գլուխ.—մի բան գլուխ բերել.—մի բանի գլուխ կանգնել.—նա գլուխը կորցրել է.—ինձ գլուխ ես բերել.—գլխի՞ս վրա.—մի բան գլխի ընկնել.—մեկին գլուխ տալ.—լերդվում եմ նրա գլխով.—նա մեր գլուխն է —դե գլուխ մի տանի.—նա գլուխ ուտող է.—գլուխդ թաղեմ.—գլուխդ մեռնի:

V. ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ

Ա. ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ՅԵՎ ՆՐԱ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

1. ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԱՆՈՒՆԸ

§ 19. Մարդ, կով, ձի, շուն, հավ, ձուկ, քար, գոգ, վոսկի, վարդ, միտք, ուսում, լերդ, — սրանք բոլորն առարկաների անուններ են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 18. Առարկաները լինում են՝ ա. շնչավոր (մարդ, ձի), վորոնք իրենց կամքով շարժվում են, ք. անշունչ (քար, հող, բույս, ծառ, ծաղիկ), վորոնք իրենց կամքով շարժվել չեն կարող:

Ապա՝ ա. նյութական (մարդ, քար), վորոնք անկախ գոյություն ունեն յեվ մատչելի յեն մեր զգայարաններին, այսինքն՝ կարող ենք աչքով տեսնել, ականջով նրա ձայնը լսել յեվ այլն, ք. վերացական (միտք, ուսում), վոր անկախ գոյություն չունեն, բայց մտածվում են իբրեւ անկախ գոյություն ունեցող յեվ հասկացվում են մտքով:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 18. Հետեւյալ բառերից արտագրեցե՛ք նախ՝ շնչավոր, ապա՝ անշունչ առարկա ցույց տվող բառերը.

Ձու, հավ, միս, ջուր, աչժ, վոչխար, խոտ, կաթ, թիթեռ, մրջյուն, սալ, ծուխ, քամի, հովիվ, կառք, վոտք, ծառ, կաթակ, մրջյուն, Ժամացույց, պղինձ, թանաք, մատիս, ճանճ, մոծակ, ճիճու:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 19. Հետեւյալ բառերից արտագրեցե՛ք նախ՝ նյութական, ապա՝ վերացական առարկա ցույց տվող բառերը.

Շաքար, ջուր, լերդ, տանձ, ոդ, միտք, կամք տախտակ, արծաթ, խոտ, բարկութիւն, կրակ, տանջանք, վախ, ձյուն, ամառ, սառույց, ծուխ, բարութիւն, հանգստութիւն, աշխատանք, մուրճ, կացին, ուլժ, հիվանդութիւն,

աղ, ձմերուկ, համ, ախորժակ, փափագ, ձգտում, պետութիւն, ժամանակ, ամիս, տարի, ապակի, ավագ, գինի, ալյուր, տարածութիւն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 19. Այն ըստը, վորի ցույց տված գաղափարն անկախ գոյութիւն ունի (մարդ, քար, ծաղիկ), կամ մտածվում է իբրեւ ինքնուրուի գոյութիւն ունեցող (միտք, ուսում, գործ), կոչվում է գոյական անուն կամ՝ անուն:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 20. Արտագրեցե՛ք յեւ ընդ-գծեցե՛ք գոյական անունները.

Հասանք Հրազդանին: Հեռվից դեռ լերեւում էր Մասիսը կամ Արարատը: Անցանք կամրջով: Ահա «Արարատ» գործարանը, ուր գինի և կոնյակ են պատրաստում: Մենք արդեն Յերևան քաղաքումն ենք: Ահա քաղաքի հրապարակը, Կոմունարների այգին, Արուսեան փողոցը: Քաղաքը բավականին փոխվել է. միջանի տարի առաջ այդպես չէր: Ահա մի շենք, վորի ճակատին դրված է՝ «Կինո Նաիրի», մի ուրիշը՝ «Կինո Պոլետար». ահա «Պորհրդալին Հայաստանի», «Մաճկալի», «Ավանգարդի» խմբագրատունը...

Հ Ա Ր Ց Ե Ր .

1. Բոլոր քաղաքներին Յերևան կարելի՞ լի ասել:

2. Բոլոր քաղաքներին քաղաք կարելի՞ լի ասել:

3. Բոլոր մարդկանց Արամ կարելի՞ լի ասել:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 20. Այն անունները, վորոնք կարող են տրվել թե մեկ առարկայի ու թե նրա տեսակին պատկանող ըլլոր առարկաներին, կոչվում են հասարակ անուն (որինակ՝ մարդ, սեղան, ջուր, ձուկ, աստղ, վարդ):

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 21. Այն անունները, վորոնք ցույց են տալիս մի վորոշ անհատ, միայն մի հատ առարկա առանձին վերցրած, իսկ նրա տեսակին պատկանող ըլլոր առարկաներին տրվել չեն կարող, կոչվում են հատուկ անուն (որ.՝ Գրիգոր, Յերևան, Մասիս, Սեանա լիճ, Մարս):

ԿԱՆՈՆ 15. Հատուկ անունները մեծատառ են գրվում (տես վորոշում 7):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 21. Արտագրեցե՛ք յեւ հատուկ անուններն ընդգծեցե՛ք.

1. Անդրկովկասի նշանավոր քաղաքներն են՝ Թիֆլիսը, Բազուն, Բաթումը, Յերևանը. առաջինը Վրաստանի Սև հանրապետության և, մինեռւոյն ժամանակ, ամբողջ Անդրկովկասյան ՍՖՍՀ հանրապետության մայրաքաղաքն է: Թիֆլիսի միջով հոսում է Քուռ գետը: Յերևանը Հայաստանի մայրաքաղաքն է, գտնվում է Հրազդանի ավին: Բազուն Արդբեջանի մայրաքաղաքն է, գտնվում է Կասպից ծովի մոտ, Ապշերոնյան թերակղզու վրա, վոր հարուստ է նավթով:

2. Յեւան, գնացին Ուրալից դեպի Կարպատները լուրթ ու Կարպատներից մինչև Երզրում ու Երզրումից՝ Տրիպոլի, Հոռոմ (Կ. Ա.):

3. Յեւ ինչո՞ւ միայն նա յերգի, միայն նա—Հովակիմը, Կարոն, Սողոմոնը, Մարգարը կամ մի բիթլիսցի, վանեցի Պողոս. իսկ Իվանը, Յուսոփը, Չունկ-Ֆուն, վոր իրար ճանաչում են վաղուց (Կ. Ա.):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 22. Գրեցեք 5-ական հատուկ անուններ՝ տղամարդկանց, կանանց, պետությունների, քաղաքների, գյուղերի, գետերի, լեռների, ծովերի:

2. ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԻՎԸ

§ 20. Կով, կովեր. — ձի, ձիեր. — քար, քարեր. — միտք, մտքեր: — Աշակերտ, աշակերտներ. — ճանապարհ, ճանապարհներ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 22. Գոյական անուններն ունեն յերկու թիվ՝ յեզակի յեւ հոգնակի: Յեզակին ցույց է տալիս մի առարկա, հոգնակին ցույց է տալիս նույն տեսակի՝ մեկից ավելի առարկաներ:

ԿԱՆՈՆ 16. Միավանկ քառերից հոգնակի կազմելու

համար ավելացնում ենք եւ մասնիկը, իսկ ըազմավանկ ըստերին՝ ներ մասնիկը:

Միավանկ ըստերի ի, ու ծայնավորները կարող են փոխվել Ը-ի, վոր չի գրվում (շուն, շներ.—տիկ, տկեր):

Յույց տվեք գոյականները յեվ նրանց թիվը.

1. Յեւան, սահեցին հանկարծ
փողոցի ամառվա փողում—
բլուրավոր բանակներ անահ—
զրահապատ բանակներ ուժի:
Շողացին ավիններ, սրեր,—
յերգեցին կրծքեր հզոր—
դրոշներ ծփացին արնավառ—
զրոշ կարմիր, բոսոր...
(«Կարմիր Արև, «ԱՄԵՆԱՊՈՆԵՄ»)

2. Բոլոր ծովերի բոլոր ափերից,
բոլոր գետերի բոլոր լիճերից
խոպոտ, ալյանդակ
և սպառնալից մռնչյուններով
մեծ արհավիրքի և ավերածի
վողբը վռնացին
շողենավերի շլակներն անվերջ.
խելահեղորեն լացին, ծվացին
բոլոր գլուղերի ու քաղաքների սուլիչները զի,
լեռնալանջերի առապարներով,
մուկ անտառների արահետներով,
խորածորների նեղ շավիղներով
շարժվում են անա,
քալում են անա դեպի դաշտերը՝
բահ ու բրիչով,
գերանդիներով ու լեղաններով
արևառ խոժոռ թուխ գլուղացիներ,
դադանակներով զինված հովիվներ,
զուրով, սղոցով, նիգով ու լինգով:

(Կարմիր արև, «ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆ»)

ԿՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 23. Կազմեցեք հետեվյալ
անունների հոգնակին.

ա) Գար, հող, կալ, նալ, ծակ, սար, վարդ, սոխ, բառ, տառ, կոլ, ալծ, ճանճ:

բ) Գիրք, միրք, միս, գիծ, կիր, թուր, ջուր, մուր, խուփ, գունդ, թուղթ:

գ) Ատամ, տախտակ, գրիչ, պարտեզ, աշակերտ, տարի, ընկեր, վկա:

դ) Դասագիրք, սեղանատուն, ողանալ, լրագիր, հեռագիր, հողակույտ, մանկատուն, դասատուն, սեահող, ավագաթումը, մորաքույր, քաղաքացի, անձրևաջուր:

ե) Զրկիր, հացթուփ, մարդակեր, լուսաբեր, լրատու, դասատու, հեռախոս, թղթատար, չերկրագործ, գորավար, լրտես, հաստավիդ, հաստափոր, հանքափոր, սիրունատես:

զ) Ակ, ձուկ, մուկ, նուռ, գուռ, հարս, լեռ, բեռ, կուռ, գառ, թռռ, վոտ, փուռ, ձեռ:

է) Մարդ, կին, տղամարդ, անձ, զգացում, հուզում:

ը) Մսուր, խշտիկ, նշտար, կշեռք, կրակ, ճրագ:

թ) Ասող, կոճղ, սանր, չեղր, վագր:

ժ) Լու, ձու, բու:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 23 ա. Այն միավանկ բառերը, վորոնք գրաբարում և են վերջանում (ձուկն, մուկն, գառն), աշխարհաբարի հոգնակիում, վերականգնելով և-ն, վերջանում են ևեռ (ձկներ, մկներ, գառներ):

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 23 բ. Այն բարդ բառերը, վորոնց յեղհորդ բաղադրիչ մասը միավանկ բառ է յեվ այդ միավանկ բառը իր բուն (գոյական) իմաստը պահում է, հոգնակիում վերջանում են եռ (դասագիրք—դասագրքեր). իսկ յեթե այդ միավանկ բառն իր բուն իմաստը չի պահում, իր գոյական նշանակութունը կորցնելով, ածական իմաստով է գործածվում (չերկրագործ=չերկիրը (հողը) գործող կամ մշակող), այդ դեպքում հոգնակիում վերջանում է ևեռ (չերկրագործներ, գորավարներ): Գաղտնավանկ բառերը (մը-սուր, կո-ճղ), վորոնց մեջ ը յե լսվում, բայց չի գրվում, հոգնակիում ներ են վերջանում, յեթե ը-ն սկզբի

վանկում ե լսվում (նըշ-տար=նշտարներ), մեծ մասամբ եր են վերջանում, չեթե ը-ն վերջին վանկում ե լսվում (կոճլղ=կոճղեր):

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 23 գ. Միավանկ ու վերջացող բառերի (լու, ձու, բու) ու ձայնավորը, բացի սկզբնական ձևից, մնացած բոլոր ձևերում վ-ի չե փոխվում. որինսակ՝ ձվի, քվից, ձվով, ձվում, ձվեր, ձվերի և այլն.

Յերկավանկ ու վերջացող բառերի ու-ն միայն չեղակիում ե վ-ի փոխվում, իսկ հոգնակիում՝ վոչ. որինսակ՝ կատու, կատվի, կատվից, բայց՝ կատուններ, կատուներ...

Բազմավանկ ու վերջացող բառերի ու-ն չեղակիում կարող ե փոխվել վ-ի, կարող ե և չփոխվել (Ղամարվից, Ղամարլուից) — յերկուսն ել գործածական են:

Յ. ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ԼՈՒՈՎՈՒՄԸ

§ 21 ա) Այստեղ մի գիրք կա... գրքեր կան:—Նա հիսուն կոպեկ գրքի տվեց... գրքերի տվեց:—Այս թուղթը գրքից ե պոկել... գրքերից ե պոկել: Նա դասը գրքով ե պատրաստում... գրքերով ե պատրաստում:—Այդ բոլորը գրքում գրված ե... գրքերում կան:

բ) Արշակի գիրքը կորավ... գրքերը կորան: Նա սպասում ե գրքին... գրքերին:

ՀԱՐՑ. Գիրք բառն ինչպես փոխադրեց այդ խոսքերում:

Դիրք (գիրքը), գրքի (գրքին), գրքից, գրքով, գրքում. — Դրքեր (գրքերը), գրքերի (գրքերին), գրքերից, գրքերով, գրքերում. — հա ալն բոլոր ձևերը, վոր կարող ե ունենալ գիրք գոյական անունը աշխարհաբար հայոց լեզվում. այդ ձևերը հինգ են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 24. Դոյականի ամեն մի փոփոխված ձեվը կոչվում ե հոլով: Մի բառ հոլովել նշանակում ե՝ առել այն բոլոր ձեվերը, վոր նա կարող ե ունենալ լեզվի մեջ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 24. Լրացրե՛ք յետեւյալ նա-
խադասութիւնները.

ա) Քար բառով.—Այստեղ մի...կա: Նա կանգնած է...
մոտ: Նա... հեռացավ: Այս պատը... է շարած: Նա մնաց
սար ու...:

բ) Քարեր բառով.—Այստեղ շատ... կան: Նա կանգնած
է...մոտ: Նա...հեռացավ: Այս պատը մեծ-մեծ. .է շարած:
Նա մնաց սարերում ու...:

գ) Ջուր բառով.—Առուն...կա (ի՛նչ կա): Նա գնաց...
(ինչի՛): Լվաց... (ինչո՞վ): Հանեց... (ինչի՛ց): Խեղդվեց...
(ինչո՞ւմ):

դ) Ջեր բառով.—Մեր լերկըում լավ-լավ... (ինչե՛ր)
կան: Այս տեսակ-տեսակ... (ինչերի՛ն) շշեր են պեար:
Խմենք այս աղբյուրների պաղ-պաղ... (ինչերի՛ց): Նա կաղ-
դուրվեց. (ինչերո՞վ): Տեսակ-տեսակ ձկներ կան այս...
(ինչերո՞ւմ):

ե) Գինի բառով.—Այս կարածում... (ի՛նչ) կա: Նա
սպասում է... (ինչի՛): Նա հիվանդացավ... (ինչի՛ց): Նա հար-
բել է... (ինչո՞վ): Թաղվեց... (ինչո՞ւմ):

զ) Մարդ բառով.—Սենյակում մի... (ի՛նչ) կա: Նա
հանդիպեց մի...: Առա մի ... Նրանց թի՛վն ավելի չէ մի...:
Սիրտ չմնաց խեղճ...:

է) Մարդը բառով.—Ահա լեկավ... (ո՞վ): Յես սպա-
սում եմ ան... (ո՞ւմ): Ստացա քեզ ծանոթ... (ու՞մից):
Այս բանը չեղավ ան... (ու՞մո՞վ): Ել ուժ չմնաց իմ ծա-
նոթ... (ու՞մնո՞ւմ):

ը) Դուռ բառով.—Այս շենքում մի...փակ է: Նա կան-
գնած է... առաջ: Այս դուռն ավելի լայն է ան...: Յես
ներս մտա հարավային...: Նա մենակ կանգնած մնաց բաց...:

թ) Քույր բառով.—Ահա լեկավ Գուրգենի...: Հովհան-
նեսը մի գերբ ընծայեց իր...: Արշակը նամակ ստացավ
իր...: Այս բանը չեղավ նրա...:

ժ) Մայր բառով.—Նրա... բարի կին է: Նա կարոտ է

փաղաքշող... Թաղեռան անջատվեց... Նա պարծենում է իր... Վոչ իր հորումն է տեսել, վոչ ել իր...:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 25. Լրացրե՛ք հետեվյալ նախադասութիւնները՝ համապատասխան փակագծերում դրված հարցերի.

Յես... (ինչո՞վ)... (վճրտեղից) յեկա... (ո՞ւր)։—Նա... (ինչո՞վ) կտրեց... (ի՞նչը)։—Մենք... (ինչի՞ց)... (ի՞նչ) շինեցինք։—Մեր... (ինչո՞ւմ) մի... (ի՞նչ) կա։—Յերեկ... (ո՞վ)... (ո՞ւմ) մոտից յեկավ... (ո՞ւր)։—Նա շատ է պարծենում իր... (ու՞մով)։—Իմ... (ովքե՞ր) շատ խելոք են։

§ 22. Ահա իմ առաջ մի գեղեցիկ տուն։ Մտնում եմ ներս։ Ընդարձակ սենյակ, լաշն լուսամուտներ, մաքուր հատակ։ Ահա տանտերը. բարձրահասակ մի մարդ...

Այս հատվածում գոյականները (թե յեղակի թվով և թե հոգնակի) դրված են անփոփոխ, ուղիղ ձևով և պատասխանում են ո՞վ կամ ի՞նչ, ուլքե՛ր կամ ինչե՛ր հարցերին։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 25. Գոյականի անփոփոխ, ուղիղ ձևով, վոր պատասխանում է ով կամ ինչ հարցերին, կոչվում է ուղղական հոլով։

§ 23. Մոտեցա պատին. նայեցի ժամացույցին. հենց այդ ժամին պիտի գնայի, ներկա լինեյի մի ժողովի։

Այս հատվածում գոյականները պատասխանում են ինչի՛ (ն) կամ ո՞ւմը հարցերին ու դրված են *սրական հոլով*։

§ 24. Այդ բանն իմացա իմ ընկերներից՝ Արշակից, Գրիգորից ու Սահակից։ Նրանք ել փայտից են պատրաստել։

Այստեղ գոյականները պատասխանում են ո՞ւմից, ինչի՛ց հարցերին ու դրված են բացառական հոլով։

§ 25. Մղոցով կտրեցինք, ուրագով տաշեցինք, սոսնճով կպցրինք։ Մենակ Արամով չեք լինի, միասին աշխատեցինք։

Այստեղ գոյականները պատասխանում են ինչո՞ւմ, ումո՞ւմ հարցերին ու դրված են գործիական հոլով:

§ 26. Այդ բանը զրքում կարդացի և տեսորակում նշանակեցի:

Այստեղ գոյականները պատասխանում են ինչո՞ւմ հարցին ու դրված են ներգոյական հոլով:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 26. Վորովիտեով գոյական բառը հայերենում հինգ ծեղ կարող է ունենալ կամ հինգ տեսակ կարող է փոխվել (§ 21)—հաշվելով նայել նրա ուղիղ ծեղը, այդ պատճառով հայերենում հինգ հոլով կա, վորոնցից ամեն մեկը մի ծիղ է ցույց տալիս: Ուրեմն հոլովը հիմնվում է ձևի վրա. առանց ձևի հոլով չկա: Այդ հոլովները հետևյալներն են.

ա) Ուղղական հոլով, վոր ցույց է տալիս բառի ուղիղ, սկզբնական ձևը և յեզակիում հատուկ վերջավորությունն չունի, իսկ հոգնակիում վերջանում է երկամ ներ, որինակ՝ մարդ, ձի, կով, հող, ջուր, յերկիր, մարդիկ, ձիեր, կովեր, հողեր, ջրեր, յերկրներ:

բ) Տրական հոլով, վոր յեզակիում ունի հետևյալ վերջավորությունները.

1) Ի (կովի, ջրի, աշակերտի, լճի) կամ ին (կովին, ջրին, աշակերտին, լճին — ն հողով — տես § 27, 28, 29, վորոշում 27—30:

2) ու (գինու, ձիու, մատանու, սիրելու) կամ ուն (գինուն, ձիուն, մատանուն, սիրելուն — ն հողով):

3) ան, վան, յան, (դռան, լեռան, տարվան, վաղվան, չարության, արյան):

4) ոջ (քրոջ, կնոջ, տիրոջ):

5) որ (հոր, մոր, յեղբոր):

6) ց (միայն հոգնակիում — մերոնց, ձերոնց, վոմանց, Գրիգորենց):

Ծ ա ն թ ու թ յ ու ն 1. — Համապատասխան տրական հո-

լովի չեզակի թվի վեց վերջավորությունների՝ վեց տեսակի հոլովում կա (տես ներքևում «Հոլովումների պատկերը»):

դ) Բացառական հոլով, վոր վերջանում է ից, ուց (կովից, լճից, գինուց, վոսկուց):

Բացառական հոլովը վորոշ ասույթներում վերջանում է ե, որինակ՝ չերկրե չերկիր, քարե քար, ծովե ծով և այլն:

դ) Գործիական հոլով, վոր վերջանում է ուլ (լճով, գինով, վոսկով):

Գործիական հոլովը կարող է վերջանալ նաև ք, որինակ՝ բարությամք, չարությամք... այս դեպքում ք-ից առաջ ն հնչյունը մ-ի չե փոխվում — բարությանք = բարությամք:

ե) Ներգոյական հոլով, վոր վերջանում է ում (լճում, գինում, վոսկում):

Ծանոթութուն 2. — Մեծագործությունց ցույց սվազ բառերը (մարդ, կին, աշակերտ, չրգիչ և այլն) ում վերջավորությամք ներգոյական, սովորաբար, չեն գրվում... այդ բառերի ներգոյականը կազմվում է տրական հոլովից՝ մեջ բառն ավելացնելով (մարդու մեջ, կնոջ մեջ և այլն):

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

I

Յեզակի

Հոգնակի

Ուղղ.	հոգ	հոգը	հոգեր	հոգերը
Տր.	հոգի	հոգին	հոգերի	հոգերին
Բաց.	հոգից	(հոգիցը)	հոգերից	(հոգերիցը)
Գործ.	հոգով	(հոգովը)	հոգերով	(հոգերովը)
Ներգ.	հոգում	(հոգուսը)	հոգերում	(հոգերումը)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 26. Հոլովեցե՛ք հոգ բառի նման հետեւյալ բառերը.

Քար(ը), ծով(ը), ջուրը(ը), կով, ալժ, տետրակ, գլուխ, խրճիթ, բանվոր, ուսուցիչ, ճանապարհ, գործարան, դա-

աազիրք, յերգիչ, գրատախտակ, սեահող, լրագիր, հեռագիր, հացթուխ, ջրկիր, ջրվեժ, Վարդան, Աշոտ, պարսեղ, լույս, ուժ:

II

Յեզակի

Հոգնակի

Ուղղ.	գինի	գինին	գինիներ	գինիները
Տր.	գինու	գինուն	գինիների	գինիներին
Բաց.	գինուց	(գինուցը)	գինիներից	(գինիներիցը)
Գործ.	գինով	(գինովը)	գինիներով	(գինիներովը)
Ներգ.	գինում	(գինումը)	գինիներում	(գինիներումը)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 27. Հոլովեցե՛ք գինի բառի նման հետեւյալ բառերը.

Մատանի (ն), կաշի (ն), ձի, թի, վոսկի, հոգի, տարի, գոտի, գարի, մարդ, վայրենի, խնձորենի, կալնի, խոզենի, գեղանի, Անի, Վանի, սիրելի, սեր:

III

Յեզակի

Հոգնակի

Ուղղ.	փուռ	փուռը	փոներ	փոները
Տր.	փռան	(փռանը)	փոների	փոներին
Բաց.	փռից	(փռիցը)	փոներից	(փոներիցը)
Գործ.	փռով	(փռովը)	փոներով	(փոներովը)
Ներգ.	փռում	(փռումը)	փոներում	(փոներումը)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 28. Փռռ բառի նման հոլովեցե՛ք.

Ձուկ, մուկ, լեռ, կուռ, դուռ, նուռ, գառ, յեղ, թռռ:— Ուսում, անկում, թաղում, բացում, բորբոքում, զառում, վճարում, ձուլում:— Գոյություն, միություն, արյուն, անկյուն:— Գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:— Որ, շաբաթ, ամիս, տարի, վաղը, յերեկ, կեսօր, իրիկուն, հերոս, հիմա, կերակի:

IV

Յեզակի

Հոգնակի

Ուղղ. բույր	բույրը	բույրեր	բույրերը
Տր. քրոջ	քրոջը	քույրերի	քույրերին
Բաց. քրոջից	(քրոջիցը)	քույրերից	(քույրերիցը)
Դործ. քրոջով	(քրոջովը)	քույրերով	(քույրերովը)
Ներգ. (չունի)	—	(քույրերում)	—

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 29. Բույր բառի պես հոլովեցե՛ք.

Մորաքույր, հորաքույր, կին, տիկին, տանտիկին, ընկեր, տեր, տանուտեր, աներ:

V

Յեզակի

Հոգնակի

Ուղղ. յեղբայր	յեղբայրը	յեղբայրներ	յեղբայրները
Տր. յեղբոր	յեղբորը	յեղբայրների	յեղբայրներին
Բաց. յեղբորից	(յեղբորիցը)	յեղբայրներից	(յեղբայրներիցը)
Դործ. յեղբորով	(յեղբորովը)	յեղբայրներով	(յեղբայրներովը)
Ներգ. (չունի)	—	(յեղբայրներում)	—

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 30. Յեղբայր բառի պես հոլովեցե՛ք.

Հայր, մայր, նախահայր, նախամայր, հորեղբայր, մորեղբայր, սանահայր, սանամայր:

VI

Հոգնակի

Հոգնակի

Ուղղ. մերոնք	Ասոյենք
Տր. մերոնց(ը)	Ասոյենց(ը)
Բաց. մերոնցից(ը)	Ասոյենցից(ը)
Դործ. մերոնցով	Ասոյենցով
Ներգ. (չունի)	(չունի)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 31. Վերոհիշյալ բառերի պես հոլովեցե՛ք.

Ձերոնք, իմոնք, քոնոնք, պապոնք, տաաենք, հերանք,
Ներսեսենք, վոմանք, ումոնք, վորոնք:

Հ Ա Ր Յ.

Ի՞նչպես կհոլովեմ (յեզակիլ յեմ հոզնակի)

1. Մուր, ջուր, սուր, թուր, հուր:

2. Գիր, կիր, բիզ, ցից, գիծ:

3. Կես, եշ:

4. Մակու, Բագու, Դակու, բու, լու, ձու:

5. Ղամարլու, Բաջնալու, Ուլիխանլու:

6. Կարկուտ, բրուտ, մուլթ, լերգիչ, Մկրտիչ, գրիչ,
սիրտ:

7. Անձրևաջուր, քարաբլուր, շղագիր, գրահակիր,
կուպր:

8. Ասո, Մկո, Գևո, Սաքո, Կարո:

9. Յերգչուհի, Հայկուհի:

10. Լրատու, հարկատու, վերաբերու:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 32. Արտագրեցե՛ք յեմ գո-
րծանի վերեմ նշանակեցե՛ք իր նորովի սկզբնատառը (Ու.
Տ. Բ. Գ. Ն.):

1. Կապույտ լերկնքով ամպեր են սահում: Արևի ճա-
ռագալիքները սփռվել են սարերում ու ձորերում: Դպրո-
ցում պարապմունքներն արդեն սկսվել են: Մեր դասա-
րանի աշակերտներից վոմանք բացակա չեն: Մենք դպրոց
ենք լեկել՝ գրքերով, տետրակներով, դասական բոլոր պի-
տուկներով: Մեր ընկերներից՝ Թադևոսը, Հովհաննեսը,
Գաբրիելն ու Աննիկը չեն բերել իրենց պիտուկները:

2. Լ Ե Ն Ի Ն Ի Մ Ա Հ Ը

Պրագի, Բերլինի գործավոր Թադերում,
Լոնդոնի, Պարիզի և Կոպենհագենի,
բոլորավոր մուրճեր ծանրորեն զարկին.
«Լենինը մեռավ, մեծ ընկեր Լենին»:

Վառվում են քաղաքներ՝ Մոսկվա ու Վիեննա,
Բոմբեյ, Կապշտադ՝ դառնադին սրտով.
Վողրը պոռթկում է վշտի անդունդից.
«Լենինը մեռավ, մեծ ընկեր Լենին».

(Կարմիր Արև)

3. Հեղեղաաները

Ժայռեր են պոկում լեռնալանջերից,
և թնդյուններով, դղրդյուններով,
վորոտումներով և բոմբյուններով
վար են գլորվում ժայռերն ամենի,
փորում են հողը,
ծառեր են քաշում,
ավեր տարածում:

Բայց ահա քամին դիպչում է ծովին...
ծովը նախ մեղմիկ մրմունջ է հանում,
տրտունջ է հանում,
հետո հուզվում է տակավ առ տակավ,
և բողբոջում է, և բղավում է խռովուն ձայնով.
ապա՝ կատաղած՝ փքվում է, ուռչում,
թափահարում է լաշը փրփրած,
հազար ու հազար քաղցած վագրերի
անհղադղորդ մոնչյուններով զարկում է ափին:

(Կարմիր Արև, «ԱՊՍՏԵՄՈՒԹՅՈՒՆ»)

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 33. Արտ սգրեցե՛ք յեվ փակագծերում ղրած գոյականները հոլովեցե՛ք՝ լմաստի համապատասխան.

Արամը մոտեցավ իրենց տան... (դուռ): Բարձր... (լեռ) ստորոտում մի գլուղ կա: Մենք գնացինք... (ձուկ): Նա պատահեց իր... (հայր և մայր): Յես իմ... (քույր) նամակ ստացա: Հոկտեմբերը... (աշուն) ամիսներից է: Մենք սովորում ենք... (դպրոց): Այս ճանապարհն անցնում է... (սարեր և ձորեր): Իմ... (լեղբայր) մի գիրք ստացա: Դու կտրեցիր... (գինի) բաժակը: Հիվանդը... (տաքություն) մեջ է: Մենք գրում ենք... (գրիչ և մատիտ):

Մեր... (դրբեր) նկարներ կան: Դասարանի... (Չերմու-
թյուն) աստիճանը բարձր է: Մենք յեկանք... (կառք): Այս
տունը բարձր է ձեր... (տուն): Հալըս ալժմ գտնվում է...
(քաղաք): Քամին փչում է... (լեռներ): Գնա՛ այս... (ճա-
սարհ): Սեանա... (լիճ) շատ ձկներ կան: Նա քնել է աջ...
(կուռ) վրա: Սերոբը տնջում է ծանր... (բեռ) տակ: Այդ...
(նուռ) գուլն ունի: Բեր... (գինի և ողի) բաժակները:
(Բուրդ)... գուլպա պատրաստեցին: Գնած իրերը փաթա-
թեց... (թուղթ): Զգուշացիր քացի տվող... (ձի): Ո՞վ
չգիտե... (գումարում) գործողութունը: Բոլորը ներկայա-
ցեք բժշկական... (հետազոտում): Ամեն որ... (յեղանակ)
որագիր կազմեցեք: Զափեցեք ջրի... (Չերմություն) աս-
տիճանը: Մուկը վախենում է... (կասուռ): Ճուտիկը դուրս
յեկավ... (ձուռ): (Առու)... ավին մի ուռի կա, վորի...
(ստվեր) հոտաղները հանգստանում են... (ամառ) շոգին:
Որբաթ... (որ) դասերը պատրաստել եմ, միայն... (թվա-
բանություն) դասից յերկու խնդիր է մնում:

Հ Ո Պ Ե Ր

- § 27. Աղջիկ, վարդիշող, թե հոգիդ սիրես,
մի գարիդ գցիր, տես՝ քնչ է ասում.
աչքս խավարի, տեսիլք դառնամ լես,
տեսիլք եմ տեսել գիշերս յերազում:
Մի գարիդ գցիր, թե վորդով խնդաս,
ես յերազ իսկի լես լավ չեմ փորձել...
Անբան գառները մութ ձորի միջից,
խաղ ելին կանչում ու ձենով լալիս:
(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 27. Գոյական անունների կամ իբրեւզ գո-
յական անուն գործածվող բառերի վերջը դրվող ա, դ, ն,
(կամ ը) մասնիկները հոդեր են կոչվում:

§ 28. Գիշերս (այս գիշեր) շատ անձրև յեկավ. գյու-
ղիս (այս գյուղի) բանն էլ կտրվի. վերջին որբիս (այս
վերջին որբերը) միշտ այսպես է...

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 28 ա. և յողը, վոր դրվելով անվան վերջը, այս գուցականի իմաստն և ավելացնում, կոչվում և ցուցական յող:

Յերբ բառի վրա ստացական այս ցուցական վերադիր և դրված, այդ դեպքում և ցուցական հոգ չի դրվում:

§ 29. Յերբ տեղ, հասանք, յերկուսս (մենք յերկուով) մնացինք, յերեքդ (դուք յերեքով) գնացիք: Մնացողներս (սենք մնացողներս) ել չիմացանք, թե գնացողներդ (դուք գնացողներդ) ուր գնացիք:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 28 բ. և, դ յողերը, վորոնք դրվելով բառերի վերջը, յես, դու, մենք, դուք բառերի նշանակութունն են ավելացնում յով այդպիսով բառին առաջին կամ յերկրորդ դեմքի նշանակութուն տալիս, կոչվում են դիմորոշ յողեր:

§ 30. Ե՛լ, հին ծանոթներ, եյ, կանաչ սարեր,
ահա ձեզ տեսա ու միտս ընկան,
առաջս յեկան յերջանիկ որիւր...

— Վախենում եմ յես... դամեզ տեղը դիր...

սիրտս դողում և տերեի նման...

Մոսի ջան, Մոսի, գլխովդ շուռ գամ...

— Արտասովելով, լալով եղպես

յես չես դարձնի ել գերիդ.

ինչո՞ւ իզուր հանդցնում ես

ջահել կրակն աչքերիդ:

(Կարմիր Արեւ, «ԱՆՈՒՇ»)

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 29. և, դ, ն (ը) յողերը, դրվելով բառի վերջը յով վրան ավելացնելով իմ, քո, իր, մեր, ձեր, նրանց ստացականների նշանակութուն, կոչվում են ստացական յողեր: Յերբ բառն ունի իմ, քո, իր (չուր), մեր ձեր, նրանց ստացական վերադիրներից մեկնումեկը, այդ դեպքում ավելորդ և բառի վրա ստացական հոգ դնել, որինակ՝ սովորական չե ասել — իմ գիրքս, քո գիրքդ:

§ 31. Ասում են՝ ուռի
աղջիկ եր ինձ պես,
մնում եր լարիճ,
ու չեկավ նա տես,
նեղճը գողալով
անհույս կռացավ...
Ջրերի վրա
գլուխը կախած
դեռ դողում ե նա...

(Կարմիր Արև, «ԱնՌիՇ»)

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 30. և (կամ ր) հողը, վոր դրվելով քա-
ռի վերջը՝ նրա ընդհանուր յեւ անորոշ նշանակութունը
սահմանափակում ե, վորոշ ու ծանոթ առարկա ցույց տա-
լով, կոչվում ե վարճող հող: Չայնավորով վերջացող քա-
ռերի վրա դրվում ե և վորոշող հող (տարիկ, վկան, կա-
տուն, բազեն, Մաքուն). բաղաձայնով վերջացող քառերի վրա,
յերբ հաջորդ քառը նույնպես բաղաձայնով ե սկսվում,
դրվում Ե ր հողը (քառը զարդեց), իսկ յեթե հաջորդ քառը,
ծայնավորով կամ սկ, սպ, սթ, սս, գգ, գբ, սբ, սթ, եկ,
եպ, ես-ով ե սկսվում, և վորոշող հողն ե դրվում (քառն
ընկավ, ժարդն գգաց յեւ ալն. տես § 9, կանոն 4):

Վարճող հող դրվում ե՝

1. Հատուկ նշանների վրա. որինակ՝ Արամն ու Հայկը
դնացին:

2. Հասարակ անունների վրա, վորոնք ցույց են տալիս
առարկայի սեռը — այսինչ կամ այնինչ տեսակը. որինակ՝
կովը կաթնատու կենդանի յե. — խնձորենին ծառ ե:

3. Նոսքի մեջ մի անգամ արդեն հիշված ծանոթ
անունը, որինակ՝ մի աստղ ցորաց լերկնքում. աստղը ցո-
լաց և անհայտացավ:

4. Ըն ըստերի վրա, վորոնց վրա դրված են՝ այս, այդ,
այն, սույն, ցուցականները. որինակ՝ այս բաժակը, այս
գինին, այդ կատուն, սույն գրութիւնը և այլն:

5. Ըն ըստերի վրա, վորոնց վրա դրված են՝ մյուս,
մեկել, բոլոր, այսինչ, այնինչ անորոշները և վոր հար-

գականը. որինսակ՝ մյուս տետրակը, մեկել կատուն, բոլոր ծառերը, այսինչ մարդը, այսինչ տարին, վճի գիրքը և այլն:

6. Այն բառերի վրա, վորոնց վրա դրված ե՛ իմ, եո, իր, մեր, ան, նրանց, իրենց, սրա, դրա, նրա, սրանց, դրանց, նրանց, վորի՞, վորո՞նց, ո՞ւմ բառերից մեկնումեկը. որինսակ՝ իմ անունը, քո աչքը, ռւմ տետրակը և այլն:

7. Այն բառերի վրա, վորոնք փոխարինում են գեղջված անվանը. որինսակ՝ նա լերկու վորդի ունի. մեկը (մի վորդին) գրագետ ե, մյուսը՝ (մյուս վորդին) անգրագետ: Այդպես նաև՝ իմը (իմ գիրքը), քոնը (քո գիրքը), նրանը (նրա գիրքը), Արամինը (Արամի գիրքը), լերեկվանը (լերեկվա դասը):

Այսպիսի դեպքերում, յերբ քառը ճայնավորով ե վերջանում, նր կամ նն կրկնակի հողն ե առնում, իսկ յերբ քառածայնով ե վերջանում, միայն ը (ն) հողն ե առնում (տես վերևի որինսակները):

Բ. Դ Ե Ր Ա Ն ՈՒ Ն

32. Սուրբիկը դարոցից լեկավ տուն. նա նստեց նախաճաշի:—Աշակերտները բակից հեռացան. նրանք այլևս դասեր չունեիին:—Աշխներ շատ ուրախացավ. նրան մայրը գիրք եր հվիրել:—Իմ լեղբայրը քաղաքում ե ապրում. նրանից լերեք նամակ ստացա:—Ահա քո տված դրքերը. սրանք կարդացել եմ:—Յես «Լուսարձակ» եմ ստացել. նոր տպված գիրք ե այլ:—Տես՝ ինչ լավ մատիտ ե. այս կտաս Վաչիկին:—Իմ «Կարմիր Արեւ» կորել ե. լավ գիրք եր այն:—Վերցրու այս տետրակները. սրանք Մինասին կտաս:—Այդ գրքերը թող մնան. դրանք ինձ պետք են:—Այսոր լեկավ այն աշակերտը, վոր լերեկ հիվանդ եր:—Մուկուչին գովում եր, ու լ տեսնում եր նրա արածը:—Կատարիը այն բոլորը, ինչ քեզ ասացի:—Ահա այն գլուղը, որ լես ապրում եմ:—Յեկա այն որը, յերբ դու բացակա եիր:

ՀԱՐՅ. — Ընդգծված բառերը (նա, նրանք և այլն) ի՞նչ բառերի տեղ են դրված:

Յես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք (նոքա), այս, այդ, այն, սա, դա, սրանք, դրանք, ով, ինչ, ուր, յերբ — դերանուններ են: Դերանունները նշանակութամբ գոյական բառեր են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 31. Դերանուն կոչվում են այն գոյական բառերը, վորոնք դրվում են ծանոթ առարկաների անունների տեղ՝ այդ անունները նորից չկրկնելու համար. որ.՝ Սուրբիկը դպրոցից չեկավ տուն. նա (Սուրբիկը) նստեց նախաճաշի. — այստեղ նա բառը դրված է Սուրբիկ անվան փոխարեն, նրա տեղ, վորպեսզի Սուրբիկ բառը մոտեմոտ չկրկնենք:

Գոյական անունները վորոշ, հաստատուն նշանակություն ունեն (հաց, ջուր, վարդ), իսկ դերանունները փոփոխական նշանակություն ունեն, նայած թե ի՞նչ բառի տեղ են դրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 34. Արտագրեցե՛ք յեւ ընդգծեցե՛ք դերանունները.

Կանչեցե՛ք Սերոբին, Աշոտին ու Բաբգենին. նրանք սանյեռակի անդամներ են: Աշոտն իմ ընկերն է. չես նրան վաղուց եմ ճանաչում, մենք միասին աշխատում ելինք աշկոտպում: Յեկե՛ք գնանք Գուրգենի մոտ. նրանց տունը մոտ է մեզ. նրան կվերցնենք հետներս, կգնանք դպրոց, միասին կպատրաստենք մեր վաղվա աշխատանքները: Թե չես, թե դու, թե նա — աշխորհրդին պիտի հաշիվ տանք: Սրան ձեզ հետ տարեք, իսկ նրան՝ թողեք այստեղ: Այս պիտի կարդաս, իսկ այն՝ կարելի չե չկարդալ: Յես այդ եմ ջարդել և վոշ թե՛ այն: Սրանով կդրես, իսկ դրանով՝ կճնջես: Նրանք իմ ընկերներն են: Դրանք իմ գրքերն են. չես նրանցով եմ դաս պատրաստում: Նրանցից առա, սրանց տվի: Բացի ինձնից, այնտեղ ելիք՝ դու, նա. սա միայն

քիչ ուշ լեկավ: Ով տեսնի՝ կզարմանա: Ինչ ուզես՝ կտես-
նես: Ուր ուզես՝ կգնաս: Յերբ ուզես՝ կկարդաս: Տո՛ւր
այն գիրքը, վոր հտացար: Տո՛ւր այն մատիտը, վորով գրում
ես: Մենք պետք է ոգնենք միմյանց: Ոգնեցե՛ք մեկմեկու:
Զեռք տվե՛ք իրար: Ո՞վ է այսոր բացակա: Ի՞նչ ասաց նա:
Ո՛ւր գնաց ընկերդ: Յերբ կորցրի՛ր գիրքդ: Վճր՞ն է լավ է
վճրը՝ վատ: Ի՞մը վորն է, քո՞նը վորն է: Մերը վորն է,
ձերը վորն է:

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

§ 33. Յես գնում եմ, իսկ դու գալիս ես: Նա չի ու-
ղում մեզ հետ գալ: Մենք կարդում ենք: Դուք նկարում
եք: Նրանք գնացին: Յես այստեղ եմ: Մենք այստեղ չկա-
լինք:

Յես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք—դրված են անաղ
կամ լեզող անձի անվան տեղ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 32. Յես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք,
իյթս, ինքդ, ինքը, ինքներդ, իրենք—կոչվում են անձնա-
կան դերանուններ, վորովիետե՛վ դո՛վում են անձի անվան
տեղ:

§ 34. Այս իմ գիրքն է, իսկ այդ՝ քոնը: Այն վաղուց
է կորել: Սրանք մեծերն են, իսկ դրանք՝ փոքրերը:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 33. Այս, այդ, այն, սա, դա, նա, սրանք,
դրանք, նրանք—կոչվում են ցուցական դերանուններ, վո-
րովիետե՛վ տա՛րկասի անվան փոխարեն դրվելով՝ արտա-
հայտում են ձեռքով ցույց տալու կամ մտքով ակնարկելու
գաղափար:

Այս, այդ, այն ցուցականները դրվում են իրի ան-
վան տեղ, իսկ սա, դա, նա—անձի անվան տեղ. որինակ՝
մատիտը տո՛ւր, այդ ինձ պետք է (չի կարելի ասել՝ դու
ինձ պետք է):—Յես այդ գտել եմ (սխալ է՝ չես դա գտել
եմ).—Ահա այն տղան. սա լավ է կարդում:

§ 35. Աշխենն ու Վարդուշը միշտ ոգնում են միմյանց։
Նրանք չերբեք չեն մոռանում մեկմեկու։ Լավ գիտեն, վոր
ընկերներն իրար պետք ե սիրեն և ոգնեն։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 34. Միմյանց, մեկմեկու, իրար,—կոչ
վում են փոխադարձ դերանուններ։

§ 36. Ընտրութեան ժամանակ իմ ձայնը կստանա աչն
ընկերը, ով ամենից ավելի յեռանդուն ե։—Կատարեցեք
աչն աշխատանքները, ինչ հանձնարարել ենք ձեզ։—Գնա
մատիկ գլուղը, ուր մեր ընկերներն են այժմ։ Յեկ աչն
որը, յերը յես այստեղ կլինեմ։—Յեկավ մեր ընկերը, վոր
յերեկ հիվանդ եր։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 35. Ո՛վ, ինչ, ուր, յերը, վոր—կոչվում
են հարաբերական դերանուններ։

§ 37. Ո՛վ գիտե նրա տեղը։—Արշակն ի՞նչ ասաց։—
Ո՛ւր գնանք։—Յե՞րը յեկավ նա։—Այս գրքերից վո՞րն ես
ուզում։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 36. Ո՛վ, ի՞նչ, ո՞ւր, յե՞րը, վո՞ր—կոչ-
վում են հարցական դերանուններ։

§ 38. Յես ել մատիտ ունեմ, դու չել։ Իմը սե ե, իսկ
քոնը՝ կարմիր։—Իմը թող չլինի, իրենը լինի։—Մե՞րն ե
լավ, թե ձերը։—Նրանցն ամենից լավն ե։—Յես գրում եմ
իմով, դու գրում ես քոնով։—Իմոնք տա՛ր, քոնոնք բեր։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 37. Իմ, քո, իր (յուր), մեր, ձեր, նրանց
(նոցա)—կոչվում են ստացական դերանուններ։

§ 39. Յերեկ մի վոմս անցնում եր փողոցով. թե ինչ
որմին եր նա, չկարողացա իմանալ։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 38. Վոմս, վորք, որմին—կոչվում են անո-
րոք դերանուններ։

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Յ ե զ ա կ ի

Ուղղ.	լեւ, ինքս	դու, ինքդ	նա, ինքը	նա
Տր.	ինձ	քեզ	իրեն	նրան
Բաց.	ինձնից	քեզնից	իրենից	նրանից
Դործ.	ինձնով	քեզնով	իրենով	նրանով
Ներգ.	ինձնում	քեզնում	իրենում	նրանում

Հ ո զ ն ա կ ի

Ուղղ.	մենք, ինքներս	դուք, ինքներդ	նրանք, իրենք	նրանք
Տր.	մեզ	ձեզ	իրենց	նրանց
Բաց.	մեզնից	ձեզնից	իրենցից	նրանցից
Դործ.	մեզնով	ձեզնով	իրենցով	նրանցով
Ներգ.	մեզնում	ձեզնում	իրենցում	նրանցում

Յ ե զ ա կ ի

Ուղղ.	սա	դա	ով	ինչ	վոր
Տր.	սրան	դրան	ում	ինչի	վորին
Բաց.	սրանից	դրանից	ումից	ինչից	վորից
Դործ.	սրանով	դրանով	ումով	ինչով	վորով
Ներգ.	սրանում	դրանում	—	ինչում	—

Հ ո զ ն ա կ ի

Ուղղ.	սրանք	դրանք	ովքեր	ինչեր	վորոնք
Տր.	սրանց	դրանց	—	ինչերի	վորոնց
Բաց.	սրանցից	դրանցից	—	ինչերից	վորոնցից
Դործ.	սրանցով	դրանցով	—	ինչերով	վորոնցով
Ներգ.	սրանցում	դրանցում	—	ինչերում	վորոնցում

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 35. Հեռավոր ու խառնատ-
 թյուններն այնպե՛ս փոփոխեցեր, վոր նրանց մեջ լեզած
 զեր-սնունները հոգնակի դվեն. — ուր՝ լերեկ ո՞վ լեկավ, —
 լերեկ ովքե՞ր լեկան:

Յեա յեկա դպրոց: Դու ախոր նրան տեսել ես: Արշակն ինձ գիրք տվեց: Այս կտաս Գուրգենին: Յերեկ Բժ յեկավ: Սա յե աչն տղան, վորի մասին ասում ելի: Թե յես, թե դու և թե նա ախոր այնտեղ պետք ե լինենք: Իմ, քո և նրա մասին ե խոսքը: Ինձնից առար, նրան տվիր: Ինձնում ել ուժ չմիաց: Քեզնում ընկերական վոգի չկա: Սրանով և դրանով կարելի յե կտրել: Ինքն ե այդ բանն արել: Գիրքն իրեն կտաս:

Գ. Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

§ 40. Մենք կանգ առանք զեղեցիկ և քարծր շինքի առջև: Արևի պայծառ շողերով վողողվել և կանաչ դաշտավայրը: Թանձր ծուխը քարձրանում ե քարաշեն գործարանի նսկալական ծխնելուղներից: Տան յերրորդ հարկում յերեք սենյակ կա:

Գեղեցիկ, բարձր, պայծառ, կանաչ, թանձր, քարաշեն, յերրորդ, յերեք — բառերը առարկաների հատկանիշներ են ցույց տալիս:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 38. Առարկայի հատկանիշ ցույց տվող բառերն ածական են կոչվում, վորոնց ցույց տված գաղափարներն անկախ գոյություն չունեն կամ իբրեւ անկախ գոյություն ունեցող չեն մտածվում: Ածականի արտահայտած գաղափարը մտածվում ե վորեւեւ այլ գաղափարի հետ կապված. որ,՝ գեղեցիկ յեւ բարձր շենք կապակցութիւն մեջ գեղեցիկ և բարձր բառերի արտահայտած գաղափարները մտածվում են շենք բառի գաղափարի հետ կապված:

§ 34. Յեա ունեմ մի լավ գիրք: —Այդ լավ գրքին մի ուրբի յեմ տվել: —Այդ լավ գրքից արտագրիր մի քանի տող: —Այդ լավ գրքով պատրաստիր դասդ: —Այդ լավ գրքում գրված ե: —Այդ լավ գրքերը, —այս լավ գրքերի...

ԿԱՆՈՆ 14. Ածականը յերբ գործ ե ածվում գոյականի հետ, անսփոփոխ ե մնում, չի նորվւմ:

§ 41. Այլ մատիւններից մեծը տուր, իսկ փոքրը թող մնաւ.—Մեծով կգրեմ, փոքրով չեմ գրի:—Մեծին փող կտամ, փոքրին չեմ տա:—Մեծերից մեկը վերցրու:

ԿԱՆՈՆ 17. Ածականը, յերբ գործ եւ ածվում առանց զոյականի, փոփոխվում ե, հոլովվում ե զոյականի նման, ընդունելով ն (ը) հոդը:

ԱՄԱԿԱՆՆԵՐԻ ՅԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԴՈՐՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 36. Արտասգրեցե՛ք յեւ ընդ-
գծեցե՛ք ածականները.—

Մենք գրում ենք սե թանաքով սպիտակ թղթի վրա: Ընդարձակ ու լերկար փողոցի լերկու կողմերում բարձր տներ են շարված: Վերին հարկից դեպի ստորին հարկը թեք սանդուղք ե դրված: Թանձր խավարը լուսավորվում ե ճրագի աղոտ լուսով: Ահա մի վոսկե ժամացույց՝ ար-
ծաթե շղթայով: Պիոներական ակումբի թատերական դահ-
լիճում լերեքշաբթի որը հետաքրքրական ներկայացում
կար: Սանխտարական հանձնաժողովը լերբորդ և չորրորդ
խմբերի աշակերտներից ե կազմված:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 39. Առարկայի վորակ (ինչպիսի լինելը)
ցույց տվող ածականները կոչվում են վորակական ածա-
կաններ. որինակ՝ սիրուն մատիտ, կարմիր մատիտ, մեծ
մատիտ, փոքր մատիտ, քարակ մատիտ, աժան մատիտ,
թանգ մատիտ, լավ մատիտ, վատ մատիտ և այլն:

Յո՛ւյց տվեք վորակական ածականները հետեվյալում.

Մենության խավար զնդանից կրկին
չես վերադարձա հզոր ու հպարտ,
և ինձ վողջունեց աղմուկը զվարթ
ու նոր խնդուխամբ ալրեց իմ հոգին:
Անխոս տանջանքիս գիշերում անքուն
իր հուրը վառեց մի պայծառ կարոտ,—
նոր սիրով լեցուն՝ դարձա չես ձեզ մոտ,
և նոր լերգեր են հնչում իմ հոգում:

§ 42. Այս շինքն ընդամենը յոթ սենյակ ունի. յուրաքանչյուր սենյակ յերկու կամ յերեք լուսամուտ ունի: Զորքորդ ու հինգերորդ սենյակների լուսամուտները փողոցի կողմն են...

Այս հատվածում ընդգծված յոթ, չերկու... չորքորդ, հինգերորդ... բառերը թվական ածականներ են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 40. Առարկաների թիվ ու համար ցույց տվող ածականները թվական են կոչվում և չերկու տեսակ են լինում.

ա. Քանակական ածական, վոր ցույց ե տալիս առարկայի քանի կամ վորքան լինելը. որինակ՝ յերկու բաժակ, չորս մետր, հարյուր մարդ, տասներկու գրիչ:

բ. Դասական ածական, վոր ցույց ե տալիս, թե առարկան վորեվ շարքում քանիերորդ տեղն ե ընդում. որինակ՝ յերրորդ հարկի չորրորդ սենյակը, հինգերորդ շարքի չերկրորդ նստարանը:

ԿԱՆՈՆ 18. Դասական ածանցն ե բոլդ, վոր ավելանալով քանակական թվականների վրա՝ ստացվում ե՝ չերկրորդ=չերկրորդ, չեր-րորդ=չերրորդ, չոր-րորդ=չորրորդ, հինգ-ե-րորդ=հինգերորդ, այսպես նաև՝ վեցերորդ, յոթերորդ, ութերորդ, իններորդ, տասերորդ, տասնեմեկերորդ, քսաներորդ և այլն:

ՀԱՐՑ. Ինչպե՞ս դասական թվականներից յերրորդ ու չորրորդ չերկու ր-ով են գրվում, իսկ մյուսները՝ մի ր-ով:

ՏՆՆԵԿԱՆՔ.— Յերրորդ բառի արմատն ե՝ յեր, չորրորդ բառինը՝ չոր:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 37. Կազմեցե՛ք խոսքեր, վորոնց մեջ թվականներն առանց գոյականների գործածված լինեն, այսինքն՝ գոյականները զեղջված:

Ի՞նչ փոփոխություն կրեցին թվականները:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 41. Առարկայի անորոշ քանակ ցույց տվող ածականները կոչվում են անորոշ ածականներ. որի-

նակ՝ շատ մարդիկ, միքանի մարդ, քիչ հաց, սակավ ջուր, բավականին պաշար, վորեմբ գիրք, բոլոր գրքերը և այլն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 42. Այն անորոշ ածականները, վորոնք հարցականով են զործածվում, հարցական ածական են կոչվում որ՝ քանի՞ գիրք, վորքան ժամանակ. ի՞նչպիսի սենյակ, քանի՞ երորդ սենյակը և այլն.

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 43. Յուցական դերանունները (տե՛ս սահմանում 28) դրվելով առարկայի անվան վրա՝ ցուցական ածականների նշանակություն են ստանում. որ՝ այս գիրքը, այդ գրիչը, այն տետրակը:

ԿԱՆՈՆ 19. Այն գոյականը, վոր ցուցական ածական ունի, վերջից ը կամ ն հոդն է ընդունում. որինակ՝ այս գիրքը, այդ գիրքը, այն գիրքը (տես կանոն 4):

Յուրաց տվեք ածականները.

1. Յեկան, սահեցին հանկարծ
փողոցի ամառվա փողում—
բլուրավոր բանակներ անահ—
զրահապատ բանակներ ուժի:
Շողացին ավիններ, սրեր,—
յերգեցին կրծքեր հզոր—
դրոշներ ծփացին արնավառ—
գրոշներ՝ կարմիր, բոսոր...

(Կարմիր Արև, «ԱՄԵՆԱՊՈՆԵՄ»)

2. Բարձրաբերձ սարերն ի վեր սողաց իժն ու փովեց այնտեղ խոնավ կիրճի մեջ և կծիկ դարձած՝ դիտում եր ծովը: Բարձր յերկնակամարի վրա փայլում եր արևը, ու լեռները տոթազին շնչում ելին յերկինքն ի վեր, և ցածրում ալիքները զարնում ելին ամբակուռ քարին... Գլխովին ճերմակ փրփուրի փոխված, ալեզարդ-հուժկու, ճեղքում եր սարը և ծովը թափվում՝ ցասկոտ կականով:

(Կարմիր Արև, «ԲԱՋԵՅԻ ՅԵՐԳՐ»)

3. Հազար ու հազար արնոտ լուսերով
շահերն են վառվում սև դաշտերի մեջ.

բողափառ հավթը հուր կաթիլներով
թափում ե գետին,
գետինը ներկում գեղին ու կարմիր
և նարնջագույն փալլուն բծերով:
Ջահերի շուրջը
մկանուտ, հուժկու բազուկների մեջ
ցցվել են ահա ալ-կարմիր ու սև
դրոշակների լերկայն ձողերը:

(Կարմիր Արև, «ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆ»)

ՀԱՅԿՈՒԹՅԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐ

§ 43. Մեր դասարանն ավելի մեծ դասարան ե, քան
ձեր դասարանը: Այս դասարանը դպրոցում ամենամեծ դա-
սարանն է: — Ավելի մեծ, ամենամեծ — հատկության աստի-
ճաններ են ցույց տալիս:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 44. Հատկության աստիճանները յերկու
յնն.

ա) Բաղդասական, յերբ հատկությունը համեմատվում
ե մի այլ առարկայի հատկության հետ լեզ մեկի մեջ
ավելի կամ պակաս ե նկատվում, որ՝ ավելի լավ, ավելի
վատ, ավելի մեծ, պակաս խելոք:

բ) Գերադրական, յերբ համեմատության մեջ մի ա-
ռարկայի հատկությունը գերազանցում ե այդ առարկայի
հետ հատկությամբ համեմատվող ըլլող առարկաների յստ-
կությանը. որ՝ ամենալավ (ամենից լավ), ամենավատ
(ամենից վատ) և այլն:

Յերբ առարկայի հատկությունը չի համեմատվում ե
չի սաստկացվում, ածականը դրական աստիճան ե դրվում:

Յերբ առարկայի հատկությունը ըստծրացվում կամ
իջեցվում ե առանց համեմատության, հատկության աստի-
ճանը սաստկական ե կոչվում. որ՝ խիստ ցուրտ՝ շափա-
զանց տաք:

ԿԱՆՈՆ 20 ա. Դերադրական աստիճանն արտափայտող
ընթացքը ըստ էության լիարժեք ընթացք է (ամեն ըստով
բարդված) միասին են գրվում, իրենց մի բարդ ըստ. որ՝
ամենալավ, ամենամեծ. բայց՝ ամենից լավ, ամենից մեծ:

ԿԱՆՈՆ 20 բ. Յերբ գերադրական աստիճանն արտա-
փայտող ընթացքն աստիճանն ըստով (ամեն) ընթացք
և ճանաչողությամբ սկսվող ըստի վրա, հակառակ հողակալի
սովորական կանոնի (տես կանոն 9) ա հողակալ ընթացք
ե. որ՝ ամենաազնիվ, ամենախիմաստուն, ամենաուրախ,
ամենաընդունակ և այլն:

§ 44. Յես չերեք տեսակի մատիտ ունեմ՝ սև, կար-
միր և կապույտ: Ամենից շատ սեվով եմ գրում. կարծրով
ու կապույտով նկարում եմ: Այսօր կարմիր մատիտով վարդ
նկարեցի, իսկ կապույտ մատիտով՝ մանուշակ:

ՀԱՐՑ. Յերբ են ածականները հոլովվում, չերբ չեն
հոլովվում:

Ինչպես են հոլովվում ածականները:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 45. Յերբ ածականները դրվում են գո-
յականի հետ, անփոփոխ են մնում (բարի մարդ, բարի
մարդու, բարի մարդկանցից). չերբ գոյականը զեղջվում
է, չի դրվում, նրա ածականը, գոյականաբար դորժածվե-
լով ու համապատասխան հոգ ընդունելով (ու, դ, ն (ը)),
հոլովվում է (բարի, բարու, բարիներից. — կարմիրս, կար-
միրս, կարմիրներիցս):

Ածականների հոլովումը նման է գոյականների հոլովման:

Դ. Բ Ա Յ

1. ԲԱՅ, ԹԻՎ, ՏԵՎ, ԴԵՄԵ

§ 45. 1. Մայրս վերջին անգամ գրեցեցինձ, ղամբուրեց
և ասաց.

— Դնա՛ս բարով...

Հայրս չամբուրեց... Յես գնում եյի մի արդյունաբե-
րական քաղաք, ուր ծգտում եյին ամենքը:

(Կարմիր Արև, «ԴեՊի ՊԱՆԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ»)

2. Յես նկարում եմ, դու կարդում ես, իսկ Սիրուշը խաղում ե: Փոքրիկ Վաչիկը հիվանդ ե. նա պառկած ե անկողնում:

Դրկեց, համբուրեց, գնաս, գնում եյի... բայեւ են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 46. Բայ կոչվում են այն ըստերը, վորոնք ցույց են տալիս, թե այս կամ այն առարկան ի՞նչ ե անում, ի՞նչ ե լինում, ի՞նչ դրության մեջ ե, ու մենակ կարող են խոսք կազմել:

Բացի բայից, մյուս ըստերը մենակ խոսք կազմել չեն կարող:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 38. Արտագրեցե՛ք յեւ ընդգծեցե՛ք ըսյերը.

Լույսը դեռ նոր եր բացվել, յերբ յես քնից արթնացա, զգեստներս հագա ու լվացվեցի: Թեյը պատրաստ եր: Նախաճաշեցի, զրքերս վերցրի, քայլերս դեպի դպրոց ուղղեցի: Աշակերտները խաղում եյին բակում: Սպասում եյի, վոր զանգը հնչի, վորից հետո դասարան հավաքվելինք, ուսուցիչը գար, պարապմունքն սկսվեր:

§ 46. 1. Յեկավ վիթխարի ծերունի մի մարդ,
կանգնեց, վրդովված տղերանց միջին,
մատը դեպի ձոր մեկնելով հանդարտ՝
եսպես նա պատմեց, զոռ տալով չիբխին...

2. Ես վոր լսեցին, դես ու դեն ցրված
տղերքը ճեպով ձորը ներս մտան
ու մտի տակին, ճամպիցը ծոված,
իբրև մարդու թարմ վոտնատեղ գտան:

(Կարմիր Արեւ, «ԱՆՈՒՇ»)

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 47. Բայերը յերկու թիվ ունեն - յեզակի յեւ հոգնակի: Յեզակի ըսյը ցույց ե տալիս մի առարկայի կատարած գործողությունը կամ դրությունը, հոգնակի ըսյը՝ մեկից ավելի առարկաների:

§ 47. Յես գրում եմ. դու գրում ես. նա գրում ե: Մենք կարդում ենք. դուք կարդում եք. նւանք կարդում են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 48. Յես (ինքս), դու (ինքդ), նա (ինքը), մենի (ինքներս), դուք (ինքներդ), նրանք (իւրենք) ըսյի արտահայտած դեմքերն են, վորոնցով անող կամ յեղող առարկայի գաղափարն ե արտահայտվում:

Դեմքից անըստան ե թվի գաղափարը:

Յես—առաջին դեմք կամ խոսող անձը.

դու—յերկրորդ դեմք կամ խոսակիցը.

նա—յերրորդ դեմք կամ վոչ խոսողը և վոչ խոսակիցը:

Մենք--առաջին դեմք կամ խոսողը և իր հետ յեղածները:

Դուք—յերկրորդ դեմք կամ խոսակիցը և նրա հետ յեղածները.

Նրանք—յերրորդ դեմք կամ վոչ խոսողները և վոչ խոսակիցները:

2. ԲԱՅԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

§ 48. Աշակերտը կարդում ե (այժմ, խոսելու ըոպելին):—Աշակերտը կարդում եր, կարդալու յեր, կարդացել եր, կարդացած եր, կարդաց, կարդար, կկարդար, պիտի կարդար (անցյալում, խոսելու ըոպելից առաջ):—Աշակերտը կարդալու յե, կարդա, կկարդա, պիտի կարդա (հետադադարում, խոսելու ըոպելից հետո):

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 49. Բայի արտահայտած գաղափարներից յեկն ե նայել ժամանակը, վոր ցոյց ե տալիս, թե ըսյի յեղելությունը յե՛րք ե կատարվում:

Բայը յերեք ժամանակ ունի.

1. Ներկա ժամանակ, վոր ցոյց ե տալիս, թե ըսյի յեղելությունը կատարվում ե խոսելու ըոպելին (կարդում եմ, գրում ես):

2. Անցյալ ժամանակ, վոր ցոյց ե տալիս, թե ըսյի յեղելությունը խոսելու ըոպելից առաջ ե կատարվել, կամ առաջ եր կատարվում (յես գնացի, գնում եի):

3. Ապառնի ժամանակ, վոր ցույց ե տալիս, թե բայի յեղելութիւնը խոսելու ըողելից հետո յե կատարվելու (գնալու չեմ, գնամ, կգնամ, պիտի գնամ):

Բայերը փոփոխվում են դեմքով, թվով, ժամանակով: Յույց տվեք ըայերի ժամանակները հետեւյալ հատվածներում.

1. ամալի տակից ջուր ե գալիս,
դռն ե տալիս, փրփրում,
հն թւմ յարն ե նստած լալիս
հոնգուր-հոնգուր հն սարում:

2. Ուռին
աղջիկ եր ինձ պես,
մնում եր յարին,
ու չեկալ նա տես...
Սեղճը դողալով՝
անհույս կռացալ,
դարդից չորացալ,
ուռինի գարշալ:

3. Յես կվառվեմ, հուր կգառեմ,
յես կհալվեմ, ջուր կգառեմ:

(Կարմիր Արե, «ԱնՈՒՇ»)

3. ԱՍՅԻ ՅԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

ա. Հրամայական յեղանակ

§ 49. 1. Արամ, առաջնության շուտ վն'ր կաց, լվաց-վի'ր, նախաճաշդ արս', վերցրու՛ մեր դամբուղը ե զնա՛ շուկա, ճաշի համար անհրաժեշտ մթերքներ զնի'ր, տո՛ւն բեր. ճանապարհին մի՛ ուշանա, սրահնրա հետ յերկար մի՛ խոսի: Հետո Շուշիկի հետ զնացն'ք դպրոց, դասից յերբեք մի՛ ուշանաք, դասից հետո տո՛ւն վերադարձեք: Գալիս, լրագրի աշտորվա համարը վերցւե՛ք: Ասածներս մի՛ մոռա-նաք, ճշտութեամբ կատարեցն'ք:

2. Վոչխարն են սարով
ցո՛ւռ ցուր, ցուճ արի,
փախի՛ր գիշերով
ու թագուն արի'...

(Կարմիր Արե, «ԱնՈՒՇ»)

3. Լնկեր բանվորներ, բաց արե՛ք ձեր աչքերը, հայեցե՛ք ձեր շուրջը, դո՛ւն մի հայացք գցեցե՛ք այս քաղաքի փողոցների վրա:

(Կարմիր Արև, «ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ»)

4. Զա՛րկ, Թմբուկ, զա՛րկ ուժգին, փչի՛ր, փող, Եփուրի՛ր, մե՛րս բափվե՛ք դռներից ինչպես զորք մոլեկին լեկեղեցին—հեռացե՛ք, աղոթողնե՛ր:
դպրոցները—հեռացե՛ք, աշակերտնե՛ր:

(Կարմիր Արև, «ԶԱՐԿ, ԹՄԲՈՒԿ»)

Այս հատվածների մեջ բոլոր բայերը հրամայական լեղանալով են դրված:

Յեղանալը բայի արտահայտած գաղափարներից մեկն է, վորից յերեվում է, թե խոսողն ինչ կերպ է խոսում լեղելության մասին: Ուրեմն բայի արտահայտած գաղափարներն են՝ թիվ, դեմք, ժամանակ, յեղանակ ու լեղելություն:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 50. Հրամայական լեղանակը ցույց է տալիս, վոր խոսողը խոսակցին հրամայում է կամ հորդորում մի բան անելու կամ չանելու. վերջին տեսակի հրամայականը (մի խոսի կամ մի խոսիր) արգելական հրամայական է կոչվում: Հրամայականի վրա հաճախ դրվում է նայե՛վ մի մեղմական մակբայը, վոր չախտի շփոթել սի՛ արգելական մակբայի հետ. որ.՝ մի գնա, նրան ասա՛ թող գա:—Մի մեղմական մակբայը շեշտ չունի:

Հրամայական լեղանակն ունի յեզակի յե՛վ հոգնակի թիվ ու միայն մի դեմք (2-րդ դեմք կամ խոսակիցը), վորովհետե՛վ հրամայել կարելի յի միայն խոսակցին կամ խոսակիցներին:

ԿԱՆՈՆ 21. Հրամայական լեղանակով արտահայտված բայի վերջին վանկի ծայնավորի վրա շեշտ է դրվում. որ.՝ գնա, ստացիր, հարցրո՛ւ:

ԿԱՆՈՆ 22. Արգելական հրամայականի շեշտը դրվում է արգելական մի բառի ծայնավորի վրա. որ.՝ մի գնա, մի ստանա, մի հարցնի:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 39. Հետեւյալ նախադասու-
թյունները ըսյերը փոխեցե՛ք հրամայական յեղանակի ու
զրի՛ առե՛ք. որինակ՝ գնաս, գիրքս բերես — գնա՛, գիրքս բեր.

ա) Այս նամակը կարդաս:—Գնաս, ինձ համար ջուր
բերես:—Մի գնաս, Արամին տեսնես և այս գիրքը նրան
տաս:

բ) Այս շէրը ցնես ու բերանները փակես:—Այդ մա-
սին Արշակին մեկ հարցնես:—Փողն ինքդ ստանաս ու ինձ
բերես:

գ) Կուտես ու համը կտեսնես: Կգաս ու կիմանաս:
Այս բանը կանես ու կդառնաս: Կգնես աջնտեղ, կթողնես
ու կգաս: Կփախցնես, կբերես:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 40. Հետեւյալ նախադասու-
թյուններում հրամայական ըսյերը փոխեցե՛ք արգելական
հրամայականի ու զրի՛ առե՛ք: Որ՝ նամակն ստացիր և ինձ
բեր—նամակը մի՛ ստանա և ինձ մի՛ բերի: Սեղանը մո-
տեցրո՛ւ պատին:—Հարցրո՛ւ և իմացիր պատճառն ու ինձ
ասա:—Նստիր և դասերդ պատրաստիր: Վեր-վեր թռիր ու
ձաջն տո՛ւր:—Կորիր այստեղից:—Փախիր շուտով: Սառիր
ցրտից:—Կեր ու կշտացիր: Կարդա՛ ու մարդ դարձիր:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 41. Հետեւյալ նախադասու-
թյուններում հրամայական ըսյերը փոխեցե՛ք արգելական
հրամայականի՝ վո՛չ բառը բաչերի վրա դնելով. որ՝ կեր
ու կշտացիր,—վո՛չ կեր, վո՛չ կշտացիր, կամ՝ վո՛չ կեր, վո՛չ
եւ կշտացիր:

Ա՛ռ ու գնա՛: Հասիր, տես, ստացիր ու բեր: Գրիգո-
րին եւ ասա, Տիգրանին եւ, Հովհաննեսին եւ, Հաց եւ կեր,
գործդ եւ արա: Արամ, աթոռը մոտեցրո՛ւ, վրան բարձ-
րացիր, նկարը պատին կախ տուր:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 42. Գտե՛ք հետեւյալ ըս-
ուների հրամայականը յեւ՛լ արգելականը.

Գնալ, մնալ, կարդալ, գրել, սրել, լերզել, նկարել,

դարմանալ, ստանալ, մեծանալ, հալարտանալ, կոտորատել,
ջարդոտել, փշրտել, մստեցնել, հարցնել, կորցնել, փախցը-
նել, թռչել, թռցնել, սառչել, սառցնել, տեսնել, հասնել,
մանել, չեղնել, տանել, ուտել, կարգացնել, կոտորվել, հազ-
նրվել, սանրվել, գալ, տալ, լալ, պար գալ, թափ տալ,
սիրտ անել, վեր կենալ, ահանջ դնել, ծափ տալ:

բ. Յենթադրական յեղանակ

§ 50. 1. Այս շենքի բարձրութիւնը մոտավորապէս
հինգ մետր կլինի. յերկարութիւնը տասնհինգ մետր կլինի:
Այս շենքի դահլիճը հարլուր հիսուն մարդ կտանի: Մեր
ընթերցարանում մեր բոլոր լրագրերը կգտնես:

2. Զեզ կ'սայրոյնն ու կծաղրեն, կատենն ու կ'սալածեն,
ձեզ համար մտրակներ, գնդակներ ու բանտեր կ'ստորաւ-
տեն:

(Կարմիր Արեւ, «ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ»)

3. Գլխատուօթյան մօայլ ժամին գլուխդ վայր կբեռես,
և զանգերը կ'ողղացես, և դաշուճը կ'փաղփաղի,
ու մկանունք կ'ողղակես և կլիճի շքեղ հանդես,
մեծապաճառ տոն ու հանդես կարմիր արլան և մետաղի:

(Կարմիր Արեւ, «ԳԼՈՒԽԸ»)

Այս յատկածներում բոլոր բայերը ղրված են յենթա-
դրական յեղանակ:

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 51. Յենթադրական յեղանակը ցույց ե
տալիս, վոր խոտողը բայի յեղելության մասին յենթադրա-
ւոր ե արոսնայտվում, յենթադրում ե, կամ կսակած ե
նայտնում:

Յենթադրական յեղանակով դրած բայը միշտ ապառնի
յե և ունի ապառնի ներկա և ապառնի անցյալ: Ապառնի
ներկան ցուլց ե տալիս մի յեղելութիւն, վոր ներկայի
նկատմամբ ապառնի յե. որ.՝ նա կգնա: Ապառնի անցյալը
ցուլց ե տալիս մի յեղելութիւն, վոր անցյալի նկատմամբ
ապառնի յե. որ.՝ նա կգնար: Յենթադրականը բոլոր դեմ-
քերն ել ունի:

ԿԱՆՈՆ 23. Յենթադրականի վրա դրվող Կ-ն ընդունված ե ըային կված գրել—կգնա, կասի:

Յենթադրական յեղանակը, բացի իր բուն նշանակութունից, կարող ե ցույց տալ՝

1. «Առաձական ներկա»—առաձների և ասացվածների մեջ. որ.՝ ձուկը ծովում կմեծանա,—կուշտը քաղցածին մանր կբրդի:

2. Սովորության ներկա յեվ անցյալ. որինակ՝ ամեն որ վեր կկենա ու կվալի,—նա լավ կերակուր կեփի:

3. Կրկնության ներկա. որինակ՝ որենը հինգ անգամ կգնա, կգա:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Յենթ. ապ. ներկա

Յենթ. ապ. անցյալ

Յես կասեմ մենք կասենք չես կասելի մենք կասելինք դու կասես դուք կասեք դու կասելիր դուք կասելիք նա կասի նրանք կասեն նա կասեր նրանք կասելին

ԿԱՆՈՆ 24. Յենթադրականի բացասական ձեվը կազմելու համար գործ են անվում վոչ, չ. որ.՝ վոչ կգնամ և վոչ կասեմ, կամ՝ չեմ գնա և չեմ ասի:

գ. Հարկադրական յեղանակ

§ 51. Դուք բոլորդ վաղը դպրոց պետք ե գաք: Դըպրոցի ճակատը զարդարված պետք ե լինի: Ամենքս կարգ պետք ե կանգնենք: Բոլորս պետք ե մասնակցենք տոնական թափուրին: Վոչ վոք չպետք ե բացակայի: Վոչ պետք ե խուսեր, վոչ շտրբից դուրս գաք, վոչ իրար հրեք: Որինակելի կարգապահութուն պետք ե լինի: Թափուրն առավոտյան ժամը տասին պետք ե սկսվի:

Այս հատվածում բոլոր բաժերը դրված են հարկադրական յեղանակով:

ՍԱՀՄԱՆՈՒԹ 52. Հարկադրական յեղանակը ցույց ե

տալիս, վոր խոսողը յեղելության մասին խոսում ե իբրեւ
անհրաժեշտութեան կամ մի անհրաժեշտ բանի մասին, կամ
անհրաժեշտ ու ստիպողական ե գոնում, վոր բայի յեղե-
լութիւնն այս կամ այն կերպ լինի:

Հարկադրական յեղանակով դրված բայը միշտ ապառնի
յե ե նույնպէս ունի ապառնի ներկա ե ապառնի անցյալ
ձևերը. որ՝ յես պետք ե գնամ. յես պետք ե գնայի.—յես
չպետք ե գնամ. յես չպետք ե գնայի.—Յես վոչ պետք ե
գնամ ե վոչ ել պետք ե տեսնեմ.—յես վոչ պետք ե գնայի
ե վոչ ել պետք ե տեսնելի.—Ունի բոլոր դեմքերը:

ԿԱՆՈՆ, 25. Հարկադրական յեղանակի վրա դրվում ե
պէտք ե կամ պիտի քսոներէց մեկն ու մեկը. իսկ յեթե
բայը քսցասական ե, այդ դեպքում՝ չպէտք ե կամ չպիտի.
որ՝ չպիտի գնամ, չպետք ե գնամ. կարելի չե՛նաւ՝ պիտի
չգնամ, պետք ե չգնամ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 43. Կազմեցե՛ք ինքներդ
հարկադրական ապառնի ներկայի յեւ հարկադրական ա-
պառնի անցյալի խոնարհման պատկերը, թե՛ իրական յեւ
թե՛ քսցասական:

դ. Ըղձակաց յեղանակ

§ 52. 2. Աշոտ, գլաս Ռնիկի մոտ, ասես՝ գիրքը տա,
վոր դասս պատրաստիմ. Թե դու չկարողանաս, խնդրեմ՝
Մինասին ասես՝ նա բերի. դե, սիրելիս, չմոռանաս, միտդ
լավ պահես: Բան ե՛ Թե Մինասին ել չտեսնես, ինձ իմաց
անես:

2. Խորչեմ բեզար, դադարգլուն,
քար-սարեաբ, դադարգլուն,
մեռեմ, պրծեմ ես որից,
բալքի առեմ դադար, քուն:
... վաչ թե հանկարծ իմացա,
յես ազատեմ ես ցավից,
տէքը լալով նա մեռա:

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

Այս հաստատուած բոլոր բաղերը դրված են ըղձական չեղանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 53. Ըղձական յեղանակը *ցույց ե տալիս*, վոր ասողը կամ խոսողը *ցանկանում ե՝ այս կամ այն յեղելությունը կատարվի, լինի*. Ըղձականն իր նշանակութամբ հակառակ ե հրամայական յեղանակին. որ.՝ ըղձական—*գնաս՝ ջուր բերես, հրամայական՝ գնա, ջուր բեր*:

Ըղձականը հաճախ իր հետ կարող ե ունենալ ցանկություն արտահայտող մի բառ, որինսակ՝ *յերանի, գոնե, ուր ե թե, և ասին*: Ըղձականի վրա հաճախ դրվում ե մի մեղմական մակբայը (լշիութել մի՛ արգելականի հետ). որինսակ՝ մի *գնաս, նրան ասես*:

Ըղձական չեղանակն ունի ապառնի նշանակություն և յերկու ձև՝ ըղձական ապառնի ներկա, ըղձական ապառնի անցյալ (որ.՝ *գնամ, գնալի*): Ունի բոլոր դեմքերը:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ. 44. ա) *Խնքներդ կազմեցե՛ք ըղձական ապառնի ներկայի յեւ ըղձական ապառնի անցյալի լրիւ պատկերը, վորեւն բայ վերցնելով իբրեւ որինակ. ձեր կազմած պատկերը գրի՛ առեք*:

բ) *Ցույց տվեք, թե ըղձական, յենթադրական և հարկադրական չեղանակները մեջ ձեւակ'սն յեւ իմաստի ի՛նչ տ սրբերություններ կան (որ.՝ տաս ոռւբլի լինի, տաս ոռւբլի կլինի, տաս ոռւբլի պիտի լինի)*:

բ) *Կազմեցե՛ք վորեւն բայի բացասական ըղձականի պատկերը՝ չ, վոչ տվելացնելով այդ բայի վրայ*:

Ըղձականի վոր ձևն ե գործածված հետեւյալ վոտահավորներում.

1. Ա՛խ, յես յերանի
կալծակ լիճեյի,
վորոտ-ճալթլունով
մռալլ ամպերից
ժայթքեյի ըմբոստ,
գարկեյի ուժգին,
պառնեյի խավար
կամարը յերկնի...

(Հովհ. Թում., «ԲԱՆԱՍՏ.»)

2. Կուղեյի՝ հնչեր իմ փողն ահարկու,
բնդացներ սրտեր լուր ձայնով հուժկու,
քնածը զարթներ, թուլն արիւնքաւ՝
կովելու մինչ մահ՝ սուրբ գործի համար:
(Հովհ. Հովհ., «ԲԱՆԱՍՏ.»)

Ե. Սահմանական յեղանակ յեվ նրա ժամանակները

§ 53. Այսոր արեւը պայծառ ժպտում ե. ամեն ինչ վողողված ե նրա շողերով: Առավոտյան դեռ շատ վաղ վեր եմ կացել. ահա նախաճաշում եմ, վորից հետո զնալու յեմ դպրոց: Ժամի չորթը խիեց: Քալկերս ուղղում եմ դեպի դպրոց:

Այս հատվածում բոլոր բայերը դրված են սահմանական յեղանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 54. Սահմանական յեղանակը ցույց ե տալիս, վոր ասողը յեղեղութիւն մասին խոսում ե իբրեւ իրական, ճիշտ մի բանի մասին: Այսպիսով, սահմանական յեղանակը խիստ տարբերվում ե բոլոր մյուս յեղանակներից, վորոնք կամ յենթադրութիւն ու կատկած, կամ անհրաժեշտութիւն, կամ ցանկութիւն յեվ կամ նրաման են արտահայտում:

§ 54. 1. Յեա կարդում եմ, դու գրում ես, նա նկարում ե: Մենք կարդում ենք, դուք գրում եք, իսկ նրանք նկարում են:

2. Անյուկի վեպում ե
պզտոր ջուրը Դեբեաի,
նրա ափին կաճալում ե
մենակ շիրիմն իգիթի...
Ու հոսում ե գիշեր-ցերեկ
արցունքն անբախտ աղջկա,
բայց իր սիրած տղեն չբրբեք
չկա՛, չկա՛, ու չկա՛...

(Կարմիր Արեւ, «ԱՆՈՒՇ»)

Այս հատվածներում բոլոր բայերը դրված են սահմա-

հաւան չեղանակի ներկա ժամանակ (անկատար կամ բուն ներկա) :

ՍՍՀՄԱՆՈՒՄ 55. Անկատար ներկան (կամ բուն ներկան) ցոյց է տալիս մի յեղեղութիւն, վոր տեղի յե ունենում խոսելու ըրպէյին յեվ դեռ շարունակվում է: Ունի ըրլոր դեմքերը:

Անկատար ներկան, բացի իր բուն նշանակութիւնից, կարող է ցույց տալ՝

1. «Մշտակատար ներկա», ամեն ժամանակի համար ընդունելի ճշմարտութիւններ. որ.՝ Յերևանը քաղաք է... չերկիրը պտտվում է արեւի շուրջը:

2. «Առաժա'կան ներկա»,—խոսք ու կարծիք՝ ամեն ժամանակի համար արժեք ունեցող. որ.՝ ճտերն աշնանն են համրում:

3. «Սուղորութիւն ներկա»,—որ.՝ հարսանիքներն աշնանն ու ձմեռն են անում:

4. «Կրկնութիւն ներկա»,—որ.՝ նա առավոտները լողանում է:

5. «Պատմական ներկա»,—չերք անցած բանը ներկալով ենք պատմում, վոր կենդանի լինի. որ.՝ վերցնում է իր գործը, գնում է կովի դաշտ, ջարդում թշնամուն:

ԿԱՆՈՆ 26. Անկատար ներկայում՝ ես, ես, ե, եմք, եք, եմ,—միշտ առանձին են գրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 45. Ինքներդ կազմեցե՛ք վորեւի բայի անկատար ներկայի պատկերը, դրական յեվ բացասական:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 46. Գտե՛ք հետեւյալ բառերի անկատար ներկան.

Խոսել, տանել, նստել, նստեցնել, հարցնել, փախչել, փախցնել, ուտել, գալ, տալ, լալ, ջարդվել, կտրվել, թափ տալ, պար գալ, ախրտ անել, լինել:

§ 55. 1. Յեա գնում էյի դպրոց, դու գալիս եյիր դե-

պի տուն. Աշտուր քեզ հետ եր: Մենք գնում եյինք, դուք
զալիս եյիք, նրանք յերգում եյին:

2. Նստում եր Հասոն ժայռերի գլխին: Յեզ նվագում
եր: Վոչխարները լսելուն պես՝ թողնում եյին ամեն ինչ,
անցնում ամեն բան, զալիս, Հասոյի շուրջը հավաքվում:
(Կարմիր Արև, «ԼՈՒՐ-ԴԱ-ԼՈՒՐ»)

3. Կեսորվա ժամի մեկն եր: Ճաշի գնացած բանվոր-
ներին ճշտապահ շվին նորից գործի. յեր կանչում...

Բանվորները խումբ-խումբ քայլում եյին դեպի գոր-
ծարանը, մի պահ խոնվում դարպասի առաջ ու, ներս
մտնելով, ցրվում ամեն մեկն իր տեղը:

(Կարմիր Արև, «ՄԱՐՏԱԿՈՉ»)

Այս հատվածներում բոլոր բայերը դրված են սահմա-
նական յեղանակի անկատար անցյալ ժամանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 56. Անկատար անցյալը ցույց է տալիս
մի յեղելութուն, վոր սկսված է յեղել անցյալում (խոսելու
ըոպեյից առաջ) յեզ չի վերջացել: Ունի բոլոր դեմքերը:

ԿԱՆՈՆ 27. Անկատար անցյալում՝ եյի, եյիր, եր,
եյիմք, եյիք, եյիմք—միշտ առանձին են գրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 47. Ինքներդ կազմեցե՛ք
վորեմք բայի անկատար անցյալի խոնարհման պատկերը,
դրական յեզ բացասական:

Խոսքեր կազմեցեք, վորոնց մեջ անկատար անցյալը
ցույց տա՝

1. «Սովորության անցյալ».

2. «Կրկնության անցյալ»:

§ 56. Մեր կուլեկտիվի վորոշման համաձայն, վաղը
մենք գնալու յենք եքսկուրսիա: Մեզ հետ լինելու յե մեր
ուսուցիչը: Հետազոտելու յենք կաշվի գործարանը: Ուսու-
ցիչը ցույց է տալու և բացատրելու յե կաշի պատրաստե-
լու ձևերը: Մեր եքսկուրսիան շարադրության նշույթ է լի-
նելու:

Այս հատվածում բոլոր բայերը դրված են սահմանա-
կան լեզանակի ապառնի ներկա ժամանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 57. Սահմանական լեզանակի ապառնի
ներկան ցույց և տալիս մի յեղելութիւն, վոր խոսելու վայր-
կյանից հետո յե կատարվելու իբրեւ իրական մտադրու-
թիւն, վորոշում կամ համոզում, հակառակ յենթադրականի
(տես § 25, վորոշում 45):

ԿԱՆՈՆ 28. Ապառնի ներկայում՝ յեմ, յես, յե, յեմք,
յեք, յեն — առանձին են զրվում: Յ ավելանալու պատճառն
այն և, վոր նախորդ բառը վերջանում և ծայնալորով
(գնալու յեմ):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 48. Ինքներդ կազմեցե՛ք
վորեմք բայի ապառնի ներկայի խոնարհման պատկերը,
դրական յեւ բացասական:

§ 57. Յերեկվա վատ լեզանակի պատճառով մեր հե-
տաձգած եջուկութիւն լինելու յեր առաւիտոյան: Մասնա-
կցելու յեր մեր ամբողջ կողքեկտիվը: Բոլորս մեր հուշատե-
րերը վերցնելու եյինք մեզ հետ: Հետազոտելու եյինք կաշ-
վի դործարանը և ապա շարադրության նյութ եյինք դարձ-
նելու:

Այս հատվածում բոլոր բայերը դրված են սահմանա-
կան լեզանակի ապառնի անցյալ ժամանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 58. Սահմանական ապառնի անցյալը
ցույց և տալիս մի յեղելութիւն, վոր տեղի յեր ունենալու
անցյալում իբրեւ իրական մտադրութիւն կամ համոզում,
վորը, սակայն, զանազան պատճառներով տեղի չի ունեցել:
Ունի բոլոր դեմքերը:

ԿԱՆՈՆ 29. Ապառնի անցյալում՝ եյի, եյիր, եր, եյիմք,
եյիք, եյին զրվում են առանձին:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 49. Ինքներդ կազմեցե՛ք
անկասար անցյալի խոնարհման պատկերը, դրական յեւ
բացասական:

§ 58. 1. Պետրոս, աչսոր դասից ուշացել ես. զանգը վաղուց տվել ե. ընկերներդ հավաքվել են դասարան, ուսուցիչը ներս ե մտել, դասն սկսվել ե:

2. Յեվ դարերը, վոր անցել են մեր Նաչիրյան փողոտ ճամպով, կարծես վոչինչ չեն հարցրել գալիքների թափին տենդոտ.— անց են կացել նրանք խոժոռ ու չեն ճայել յետև յերևիք ու քողել են հյուղեր փողոտ ու սրտամաշ մշուշ ու մեզ, ու քողել են ժամեր անդեմ ու զանգերի յերազը ծեր, ու քողել են թուիչք անթև ու հողագույն դիմազծեր:

(Կարմիր Արև, «ԳՅՈՒՂԻ ՅԵՐԳԸ»)

3. Աստված ե մեռել, յերկի՞նք ե փել,
Յերկի՞րն ե ճեղգվել, թե ովկիանոսն ե տեղահան յեղել:

(Կարմիր Արև, «ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆ»)

Այս հատվածներում բոլոր բայերը դրված են սահմանական յեղանակի վաղակասաւ ճերկաւ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 59. Վաղակասաւ ճերկան ցոյց ե տալիս մի յեղելութուն, վոր ավելի վաղ ե կատարվել, քան խոսելու ըողելին կատարվող մի ուրիշ յեղելութուն (դու ալդ գիրքը նոր ես կարդում, իսկ նա արդեն կարդացել ե):

ԿԱՆՈՆ 30. Վաղակատար ներկայում եմ, ես, ե, եմք, եք, եմ—զրվում են առանձին:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 50. Ինքներդ կազմեցե՛ք վորեվն բայի վաղակատար ներկայի խոնարմման պատկերը, դրական յեվ բացասական:

§ 59. 1. Արևը դեռ չեր ծագել, մեր կոլեկտիվը լասել եր սարի ստորոտը: Ընկերներից միջանիսն արդեն սարն եյին բարձրացել, տեղ եյին ընտրել:

2. Շները հալածել, խեղդոտել ելին նրան, անողորմ կերպով բզկտել նրա մորթին, մանուկները քարկոծ ելին արել:

(Կարմիր Արև, «ՓՈՂՈՑՈՒՄ»)

Այս հատվածներում բոլոր բայերը դրված են սահմանափակ լեզանակի վաղակասար անցյալ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 60. Վաղակասար անցյալը ցույց է տալիս մի յեղելություն, վոր խոսելու վայրկյանից առաջ է կատարվել յեվ ավելի վաղ, քան անցյալում կատարվող վորեմբ ուրիշ յեղելություն (դու կարդում եյիր, իսկ նա արդեն կարդացել էր):

ԿԱՆՈՆ 31. Վաղակատար անցյալում՝ եյի, եյիր, եր, եյիմ, եյիք, եյիմ—առանձին են գրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 51. Ինքներդ կազմեցե՞ք վորեմբ բայի վաղակատար անցյալի խոնարհման պատկերը, դրական յեմբ բացասական:

§ 60. Մեր դպրոցի շենքն այսօր մաքրված է, ամեն ինչ կարգի յե գերված: Դասարաններում պատերից նկարներ, քարտեզներ ու դիագրամներ են կախ տված: Դպրոցի մուտքի մոտ ազդ է կացրած՝ վոտքերը մաքրելու և ապա ներս մտնելու մասին:

Այս հատվածում բոլոր բայերը դրված են սահմանափակ լեզանակի հարակասար ներկա ժամանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 61. Հարակասար ներկան ցույց է տալիս մի յեղելություն, վոր ավելի վաղ է կատարվել, քան ներկայում կատարվող մի ուրիշ յեղելություն. բացի այդ, յեղելությունը հարատեմում է մինչեմ խոսելու վայրկյանը (դու նոր ես նստում, իսկ նա արդեն նստած է.—դու նոր ես քնում, իսկ նա արդեն քնած է):

ԿԱՆՈՆ 32. Հարակատարի ամբ վերջավորությունը գրվում է ծ-ով (գրած, գրված, ջարդած ջարդված):

ԿԱՆՈՆ 33. Հարակատար ներկայում՝ եմ, ես, ե, եմք, եք, եմ —առանձին են գրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 52. Ինքներդ կազմեցե՞ք վորեմբ բայի հարակատար ներկայի խոնարհման պատկերը՝ դրական յեմբ բացասական:

§ 61. Հրապարակի մեջտեղը շինված եր մի բարձր ամբիոն՝ ճառախոսների համար: Ահագին բազմութիւնն եր հավաքված: Շենքերի ճակատները զարդարված եյին կարմիր դրոշակներով, հեղափոխական գործիչների նկարներով, ծաղիկներով ու կանաչներով: Մենք կանգնած եյինք ամբիոնի մոտ:

Այս հատվածում բոլոր բայերը դրված են սահմանական լեզանակի նաւակասար անցյալ ժամանակ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 62. Հաւակասար անցյալը ցույց ե տալիս մի յեղելութիւն, վոր անցյալում մի ուրիշ յեղելութիւնից ավելի վաղ ե կատարված, բացի այդ, հարատեւում ե մինչեւ անցյալի մի ուրիշ յեղելութիւն (դու յերեկ քնում եիր, իսկ նա արդեն քնած եր):

ԿԱՆՈՆ 34. Հարակատար անցյալում՝ եյի, եյիր, եր, եյինք, եյիք, եյիք— առանձին են գրվում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 53. Ինքներդ կազմեցե՛ք վորեւի բայի հարակատար անցյալի խոնարման պատկերը:

§ 62. 1. Դպրոցի դահլիճում տեղի ունեցավ աշխուհըդի ժողովը: Նախագահը կարդաց որակարգը. մի քանի լրացումներ յեղան: Յուրաքանչյուր հարց առանձին—առանձին քննության առարկա դարձավ: Բոլոր վորոշումները քարտուղարն արձանագրեց:

2. Բակի լալն դռները բացվեցին, կառքն ու ձին անհետացան, ներս մտավ և ինքը տան տերը, դռները փակվեցին:

(Կարմիր Արև, «ՓՈՂՈՑՈՒՄ»)

3. Շոգենավը կես ժամի չափ կանգ առավ Հրգաւնի առջև: Շոգեշարժ նավակներով յեկան ինչ-վոր պաշտոնյաներ, կատարեցին ինչ-վոր ձեականութիւններ: Այդ միջոցին նայեցի դեպի ովկիանոս և զարմացա:

(Կարմիր Արև, «ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ»)

Այս հատվածներում բոլոր բայերը դրված են սահմանական լեզանակի անցյալ կասարյալ:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 63. Անցյալ կատարյալը ցույց է տալիս մի յեղեղութիւն, վոր խոսելու վայրկյանից պարզապէս առաջ է կատարվել:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 54. Կազմեցե՛ք վորեւի՛ք բայի անցյալ կատարյալի խոնարհման պատկերը՝ դրական յեւ՛ բացասական:

ԲԱՅԵՐԻ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

(Ընդհանուր պատկեր)

ա. ուսել. բ. ուսելիս (ուսելու, կերած) լինել

I. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՆԱԿ

1. Անկատար ԳԵՐԿԱ

ուստում եմ	ուստելիս եմ լինում
ուստում ես	ուստելիս ես լինում
ուստում ե	ուստելիս ե լինում
ուստում ենք	ուստելիս ենք լինում
ուստում եք	ուստելիս եք լինում
ուստում են	ուստելիս են լինում

չեմ ուստում	ուստելիս չեմ լինում
չես ուստում	ուստելիս չես լինում
չի ուստում	ուստելիս չի լինում
չենք ուստում	ուստելիս չենք լինում
չեք ուստում	ուստելիս չեք լինում
չեն ուստում	ուստելիս չեն լինում

2. Անկատար անցյալ

ուստում եյի	ուստելիս եյի լինում
ուստում եյիր	ուստելիս եյիր լինում
ուստում եր	ուստելիս եր լինում
ուստում ելինք	ուստելիս ելինք լինում
ուստում ելիք	ուստելիս ելիք լինում
ուստում ելին	ուստելիս ելին լինում

չելի ուտում	ուտելիս չելի լինում
չելիք ուտում	ուտելիս չելիք լինում
չեր ուտում	ուտելիս չեր լինում
չելինք ուտում	ուտելիս չելինք լինում
չելիք ուտում	ուտելիս չելիք լինում
չելին ուտում	ուտելիս չելին լինում

3. Ապառնի ներկա

ուտելու չեմ	ուտելիս եմ լինելու
ուտելու չես	ուտելիս ես լինելու
ուտելու չե	ուտելիս ե լինելու
ուտելու չենք	ուտելիս ենք լինելու
ուտելու չեք	ուտելիս եք լինելու
ուտելու չեն	ուտելիս են լինելու

չեմ ուտելու	ուտելիս չեմ լինելու
չես ուտելու	ուտելիս չես լինելու
չի ուտելու	ուտելիս չի լինելու
չենք ուտելու	ուտելիս չենք լինելու
չեք ուտելու	ուտելիս չեք լինելու
չեն ուտելու	ուտելիս չեն լինելու

4. Ապառնի անցյալ

ուտելու ելի	ուտելիս ելի լինելու
ուտելու ելիր	ուտելիս ելիր լինելու
ուտելու չեր	ուտելիս եր լինելու
ուտելու ելինք	ուտելիս ելինք լինելու
ուտելու ելիք	ուտելիս ելի լինելու
ուտելու ելին	ուտելիս ելին լինելու

չելի ուտելու	ուտելիս չելի լինելու
չելիք ուտելու	ուտելիս չելիք լինելու
չեր ուտելու	ուտելիս չեր լինելու
չելինք ուտելու	ուտելիս չելինք լինելու

չելիք ուտելու ուտելիս չելիք լինելու
չելին ուտելու ուտելիս չելին լինելու

5. Վաղակասար ներկա

կերել եմ	ուտելիս եմ յեղել
կերել ես	ուտելիս ես եղել
կերել ե	ուտելիս ե յեղել
կերել ենք	ուտելիս ենք յեղել
կերել եք	ուտելիս եք յեղել
կերել են	ուտելիս են յեղել

չեմ կերել	ուտելիս չեմ յեղել
չես կերել	ուտելիս չես յեղել
չի կերել	ուտելիս չի յեղել
չենք կերել	ուտելիս չենք յեղել
չեք կերել	ուտելիս չեք յեղել
չեն կերել	ուտելիս չեն յեղել

6. Վաղակասար անցյալ

կերել ելի	ուտելիս ելի յեղել
կերել ելիր	ուտելիս ելիր յեղել
կերել եր	ուտելիս եր յեղել
կերել ելինք	ուտելիս ելինք յեղել
կերել ելիք	ուտելիս ելիք յեղել
կերել ելին	ուտելիս ելին յեղել

չեյի կերել	ուտելիս չեյի յեղել
չեյիր կերել	ուտելիս չեյիր յեղել
չեր կերել	ուտելիս չեր յեղել
չեյինք կերել	ուտելիս չեյինք յեղել
չեյիք կերել	ուտելիս չեյիք յեղել
չեյին կերել	ուտելիս չեյին յեղել

7. Հարակաճար ճերկա

կերած եմ	—
կերած ես	—
կերած ե	—
կերած ենք	—
կերած եք	—
կերած են	—

չեմ կերած	—
(կամ կերած չեմ)	—
չես կերած	—
չի կերած	—
չենք կերած	—
չեք կերած	—
չեն կերած	—

8 Հարակաճար անցյալ

կերած ելի	—
կերած ելիր	—
կերած եր	—
կերած ելինք	—
կերած ելիք	—
կերած ելին	—

չելի կերած	—
(կամ կերած չելի)	—
չելիր կերած	—
չեր կերած	—
չելինք կերած	—
չելիք կերած	—
չելին կերած	—

9. Անցյալ կատարյալ

կերա	ուտելիս լեղա
կերար	ուտելիս լեղար
կերավ	ուտելիս լեղավ
կերանք	ուտելիս լեղան
կերաք	ուտելիս լեղաք
կերան	ուտելիս լեղան

չկերա	ուտելիս չեղա
չկերար	ուտելիս չեղար
չկերավ	ուտելիս չեղավ
չկերանք	ուտելիս չեղանք
չկերաք	ուտելիս չեղաք
չկերան	ուտելիս չեղան

II. ՀԴՁԱԿԱՆ ՑԵՂԱՆԱԿ

1. Ապառնի ներկա

ուտեմ	ուտելիս լինեմ
ուտես	ուտելիս լինես
ուտի (ե)	ուտելիս լինի
ուտենք	ուտելիս լինենք
ուտեք	ուտելիս լինեք
ուտեն	ուտելիս լինեն

չուտեմ	ուտելիս չլինեմ
չուտես	ուտելիս չլինես
չուտի	ուտելիս չլինի
չուտենք	ուտելիս չլինենք
չուտեք	ուտելիս չլինեք
չուտեն	ուտելիս չլինեն

2. Ապառնի անցյալ

ուտելի	ուտելիս լինելի
ուտելիւր	ուտելիս լինելիւր
ուտեր	ուտելիս լիներ
ուտելինք	ուտելիս լինելինք
ուտելիք	ուտելիս լինելիք
ուտելին	ուտելիս լինելին

չուտելի	ուտելիս չլինելի
չուտելիւր	ուտելիս չլինելիւր
չուտեր	ուտելիս չլիներ
չուտելինք	ուտելիս չլինելինք
չուտելիք	ուտելիս չլինելիք
չուտելին	ուտելիս չլինելին

III. ՅԵՆԹԱԴՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՆԱԿ

1. Ապառնի ներկա

կուտեմ	ուտելիս կլինեմ
կուտես	ուտելիս կլինես
կուտի (ե)	ուտելիս կլինի
կուտենք	ուտելիս կլինենք
կուտեք	ուտելիս կլինեք
կուտեն	ուտելիս կլինեն

չեմ ուտի(լ)	ուտելիս չեմ լինի(լ)
չես ուտի	ուտելիս չես լինի
չի ուտի	ուտելիս չի լինի
չենք ուտի	ուտելիս չենք լինի
չեք ուտի	ուտելիս չեք լինի
չեն ուտի	ուտելիս չեն լինի

2. Ապառնի անցյալ

կուտելի	ուտելիս	կլինելի
կուտելիք	ուտելիս	կլինելիք
կուտեր	ուտելիս	կլիներ
կուտելինք	ուտելիս	կլինելինք
կուտելիք	ուտելիս	կլինելիք
կուտելին	ուտելիս	կլինելին

չելի ուտի(լ)	ուտելիս	չելի լինի(լ)
չելիք ուտի	ուտելիս	չելիք լինի
չեր ուտի	ուտելիս	չեր լինի
չելինք ուտի	ուտելիս	չելինք լինի
չելիք ուտի	ուտելիս	չելիք լինի
չելին ուտի	ուտելիս	չելին լինի

IV. ՀԱՐԿԱԴՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՆԱԿ

1. Ապառնի ներկա

պետք է	ուտեմ	ուտելիս	պետք է	լինեմ
պետք է	ուտես	ուտելիս	պետք է	լինես
պետք է	ուտի(ե)	ուտելիս	պետք է	լինի
պետք է	ուտենք	ուտելիս	պետք է	լինենք
պետք է	ուտեք	ուտելիս	պետք է	լինեք
պետք է	ուտեն	ուտելիս	պետք է	լինեն

չպետք է	ուտեմ	ուտելիս	չպետք է	լինեմ
(պետք է չուտեմ)		(չպետք է ուտելիս		լինեմ)
չպետք է	ուտես	ուտելիս	չպետք է	լինես
չպետք է	ուտի(ե)	ուտելիս	չպետք է	լինի
չպետք է	ուտենք	ուտելիս	չպետք է	լինենք
չպետք է	ուտեք	ուտելիս	չպետք է	լինեք
չպետք է	ուտեն	ուտելիս	չպետք է	լինեն

2. Ապառնի անցյալ

պետք է ուտելի	ուտելիս պետք է լինելի
պետք է ուտելիր	ուտելիս պետք է լինելիր
պետք է ուտեր	ուտելիս պետք է լիներ
պետք է ուտելինք	ուտելիս պետք է լինելինք
պետք է ուտելիք	ուտելիս պետք է լինելիք
պետք է ուտելին	ուտելիս պետք է լինելին

չպետք է ուտելի	ուտելիս չպետք է լինելի
(պետք է չուտելի	(չպետք է ուտելիս լինելի)
չպետք է ուտելիր	ուտելիս չպետք է լինելիր
չպետք է ուտեր	ուտելիս չպետք է լիներ
չպետք է ուտելինք	ուտելիս չպետք է լինելինք
չպետք է ուտելիք	ուտելիս չպետք է լինելիք
չպետք է ուտելին	ուտելիս չպետք է լինելին

Վ. ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ՅԵՂԱՆԱԿ

Կեր ուտելիս յեղիր կերեք ուտելիս յեղեք
 մի ուտի ուտելիս մի լինի մի ուտեք ուտելիս մի լինիք
 Ուտելիս լինել ըայի պես խոնարհեցեք՝
 Ուտելու լինել և կերած լինել:
 գնալու լինել և գնացած լինել:

ԿՈՐՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 55. Արտագրեցե՛ք՝ դրական
 ըայերը ըացասական դարձնելով յեվ, ընդհակառակը, ըա-
 ցասական ըայերը՝ դրական:

Որ.՝ հարցրու Տիգրանին, նա քեզ կասի այդ մասին:
 Մի հարցնի Տիգրանին, նա քեզ չի ասի այդ մասին:

Ստացիր այդ գրութիւնը և Արշակին տաւ:—Միասն,
 գնաս՝ շուք բերես:—Արամը չեկել է, արդո՞ւր:—Նրան ենք
 սպասում:—Յեկել է, տեսել ու գնացել:—Թե տեսել է և
 թե հետը խոսել:—Վոչ կարգացել է, վոչ էլ միտքը հաս-
 կացել:—Յես այդ բանը նոր եմ իմանում:—Փրիգորը գլուղ

կգնար, լեթե կառք լիներ:—Յերանի գնալի և նրան տեսնելի:—Հերթը քոնն ե, դո՛ւ պիտի գնաս:—Վոչ Շուշիկն ե լեկել, վոչ ել Վարսիկը:—Մենք հաճախ տեսնու՞մ ելինք նրանց:—Գլուղը քաղաքից հեռու լեւ:—Նա կարոտ չի ոգնության:—Յեկ և այս բանը տես:—Յեթե գրադարան գնաս, այդ գիրքը կստանաս:—Լավ կանես, լեթե գնաս:—Մի փախցնի, այդ իմն ե:—Մի հարցնի, պատասխանը չես ստանա:—Այդ տղան հինգ տարեկան կլինի:—Մեր գնացած ճանապարհը տաս կիլոմետր կլինի:

Յո՛ւյց տվեք ըսյերը՝ խոսքերը լրացնելով.

Ոխտն աղբուրից ջուր ե տռել,
կույս սափուրով, լուռ ու մունջ,
ոխտը ծաղկից ծաղիկ քաղել,
կապել սիրո ծաղկեփունջ.
Ջուրն ու ծաղկունք աստղունք դրել,
խնդիրք արել աստղերին,
փափագ սրտով խնդիրք արել՝
բարի ժպիտն իր սերին...

(Հովհ. Թումանյան, «ԱնՈՒՇ»)

ՀԱՐՑ.—Ի՞նչն ե պակասում խոսքերի մեջ:

Ի՞նչ ժամանակ են զբված բայերը:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 56. Արտագրեցե՛ք հետեւյալ հատվածը. ներկա ժամանակը փոխելով անցյալ կատարյալի.

Որ՝ Արամը գնում ե տուն, տեսնում ե մորը:—Արամը գնաց տուն, տեսավ մորը:

Լույսը բացվում ե. Փոքրիկ Սուրիկը զարթնում ե քնից, լվացվում և, նախաճաշ անելուց հետո, դպրոց ե շտապում: Ճանապարհին պատահում ե իր ընկերոջը՝ Հաբաճճի Լեկիկին. լերկուսը միասին, կատակներ անելով, գնում են դպրոց:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 57. Արտագրեցե՛ք հետեւյալ հատվածը. բայերի առաջին դեմքը յերրորդ դեմքի փոխելով.

Որ.՝ յես վեր կացաւ և գնացի. — նա վեր կացավ ու գնաց:

Յես դեռ շատ փոքր ելի, յերբ առաջին անգամ ավտոմոբիլ ու յերկաթուղի տեսաւ: Հիշում եմ, թե վորքան զարմացաւ. չեյի կարողանում հասկանալ նրանց շարժվելու պատճառը:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 58. Արտագրեցե՛ք հետեւյալ հատվածը, ըղձակաճ յեղանակը հրամայականի փոխելով.

Որ.՝ այս գիրքը տանես ու տաս նրան. — այս գիրքը տար և տո՛ւր նրան:

Սուրբիկ, առավոտը շուտ վեր կենաս ու շուկա գնաս, ճաշի մթերքն ինքդ առնես, տուն բերես. ճանապարհին շուշանաս, սրահնրա հետ չխոսես, շուտ տուն գաս, մթերքները մալրիկիդ հասցնես:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 59. Պատմեցե՛ք անցյալում տեղի ունեցած վորեւէ դեպք ներկա ժամանակով. ձեր պատմածը գրի առեք:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 60. Պատմեցե՛ք ձեր կենսագրությունը, շատ համառոտ և վաղակատար ներկայով (որ.՝ յես ծնվել եմ...): Ձեր պատմածը գրի առեք:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 61. Պատմեցե՛ք անցյալում հաճախ կրկնվող մի բան (որ.՝ յես ամեն որ գնում ելի լողանալու). — Ի՞նչ ժամանակով եք պատմում: — Նույնը պատմեցե՛ք անկատար ներկայով:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 62. Նկարագրեցե՛ք մեր դպրոցը, ձեր տունը, գյուղը, քաղաքը, ձին...: Առարկաների նկարագրության մեջ բայերն ի՞նչ ժամանակ եք գնում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 63. Ձեր գլուղում ի՞նչ առածներ եք լսել, ասացե՛ք: Ի՞նչ ժամանակներ են գործածվում այդ առածներում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 64. Ձեր գլուղում ի՞նչ սովորութիւններ կան, պատմեցե՛ք. պատմածը գրի առեք: —

Ի՞նչ ժամանակով եք պատմում ձեր գլուղի սովորութիւնները:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 65. Ի՞նչ կուզելիք դուք դառնալ, ասացե՛ք:— Ի՞նչ ժամանակով եք հայտնում ձեր ցանկութիւնները և ի՞նչ լեղանակով:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 66. Առողջապահական մի քանի կանոններ շարադրեցե՛ք:— Բայերն ի՞նչ լեղանակ և ի՞նչ ժամանակ եք դնում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 67. Թվաբանական, յերկրաչափական... միջանի որենքներ ասացե՛ք:— Բայերը ի՞նչ լեղանակ և ի՞նչ ժամանակ եք դնում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 68. Բնութագրեցե՛ք ձեր կարդացած պատմվածքների հերոսներից մեկին:— Բնութագրութիւն մեջ բայերն ի՞նչ ժամանակ եք դնում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 69. Խոնարհեցե՛ք՝ գնալիս լինել, գնալու լինել, գնացած լինել:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 70. Գտե՛ք ստորև հիշատակված բայերի լեղանակներն ու ժամանակները:

Յերեք շաբաթ կլինի, վոր նա հիվանդ պառկած եւ:— Ասած նրան, վոր յես գնում եմ տուն:— Գաս ինձ մոտ՝ խոսենք:— Կառք պիտի լինի, վոր գնամ:— Մենք միասին գնում ելինք, Գուրգենին հանդիպեցինք:— Դու գրում ես, իսկ յես արդեն գրել եմ:— Դու ուտում ելիր, իսկ յես արդեն կերել ելի:— Մալըր քնում ե, իսկ յերեխան արդեն քնած եւ:— Դու հագնվում ելիր, իսկ յես հագնված ելի:— Մի կառք լիներ, աջատեղ գնալի:— Սահակը գնացած պետք ե լինի:— Յերը դու դա իս ես ինձ մոտ, յես գնացած եմ լինում:— Յերը այստեղ եմ համուում, դու միշտ այստեղով անցնելիս ես լինում: Յեթե գնալու լինելի, կառք կկանչելի:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 71. Լրացրե՛ք հետևյալ բալերը՝ ստորև ցույց տված ձևով.

1. Անկասար 2. Վաղակ. 3. Անցյալ 4. Հրամ. 5. Արգել.

ներկա	ներկա	կաս.	հրամ.
Գնում եմ	գնացել եմ	գնացի	մի գնա
Ուտում եմ	կերել եմ	կերա	մի ուտի
Տեսնում եմ	տեսել եմ	տեսա	մի տեսնի
Հանում եմ	»	»	»
Մտնում եմ	»	»	»
Իմանում եմ	»	»	»
Իմացնում եմ	»	»	»
Թռչում եմ	»	»	»
Փախչում եմ	»	»	»
Կորչում եմ	»	»	»
Գալիս եմ	»	»	»
Տալիս եմ	»	»	»
Փախցնում եմ	»	»	»
Կորցնում եմ	»	»	»
Կարդացնում եմ	»	»	»
Կարդալ եմ տալիս	»	»	»
Գրել եմ տալիս	»	»	»
Սիրո եմ անում	»	»	»
Գնալիս եմ լինում	»	»	»
Գնալու լեմ լինում	»	»	»
Գնացած եմ լինում	»	»	»
Առնում եմ	»	»	»
Ձեմ ուտում	»	»	»
Ձեմ մտնում	»	»	»
Ձեմ փախչում	»	»	»
Սիրա չեմ անում	»	»	»
Ճաշած չեմ լինում	»	»	»

§ 63. ա) 1. Այն աշակերտը, վոր կալուղում եր, չեկավ:

2. Կարդացող աշակերտը չեկավ:

բ) 1. Այն նամակը, վոր գրեցիր, տո՛ւր:

2. Քո զրած նամակը տո՛ւր:

դ) 1. Այն գիրքը, վոր պիտի կարդաս, կբերեմ:

2. Քո կարդալու գիրքը կբերեմ:

Կարդացող, գրած, կարդալու—դերբայներ են:

ՄԱՀՄԱՆՈՒՄ 64. Դերբայ կոչվում են բայի այն ձե-
վերը. վորոնք դեմք չունեն:

Դերբայները հետեվյալ վերջավորութիւններն ունեն.

ա) ալ, ել—կարդալ, գրել—այս դերբայը կոչվում է
անորոշ դերբայ, վոր բայի գործողութեան անունն է ցույց
տալիս, գործ է ածվում իբրեւ բայանուն (գրել, գրելու,
գրելուց, գրելով) և դեմք ու թիվ չունի:

բ) ում, իս—կարդում, կարդալիս—անկատար դերբայ,
վոր ցույց է տալիս աշխարհի յեղելութիւն, վոր շարու-
նակվում է, դեռ չի վերջացել ու վոր կարող է գործած-
վել իբրեւ բայական մակբայ (յես նրան կարդալիս (կար-
դալու ժամանակ) տեսա), և վորից կազմվում են անկա-
տար ներկան և անկատար անցյալը (գրում եմ, գրում ելի):

գ) ու, իք—գրելու, գրելիք—ապառնի դերբայ, վոր
ցույց է տալիս հետո կատարվելիք յեղելութիւն.—ու վեր-
ջավորութեամբ ապառնի դերբայից կազմված են սահմա-
նական յեղանակի ապառնի ներկան և ապառնի անցլալը
(գրելու յեմ, գրելու ելի). կարող է գործածվել իբրեւ
բայածական (գրելու թուղթ), իսկ իք վերջավորութեամբ
ապառնի դերբայը գործ է ածվում կամ իբրեւ գոյական
(յես գրելիք ունեմ—ինչ ունեմ) և կամ իբրեւ բայածական
(իմ գրելիք նամակը):

դ) ած, ել—գրած, գրել, կարդացած, կարդացել.—ած
վերջավորութեամբ դերբայը կոչվում է հարակատար ան-
ցյալ դերբայ. նրանով կազմվում են հարակատար ներկան
և հարակատար անցյալը (կարդացած եմ, կարդացած ելի).
կարող է գործածվել իբրեւ ածական (կարդացած գիրք).
ել վերջավորութեամբ դերբայը կոչվում է վաղակատար

դերբայ. նրանով կազմվում են վաղակատար ներկան և վաղակատար անցյալը:

ե) ող — գրող, կարգացող — յեմբկայական դերբայ, վոր ցույց է տալիս անողի կամ լեղողի գաղափար և կարող է գործ ածվել իբրև բայածական (կարգացող աշակերտ):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 72. Բացատրեցե՛ք աւս, ուս, ս միջածանցների նշանակութիւնը հետեւյալ անորոշ դերբայների (կամ նրանցից կազմվող դիմավոր բայերի) մեջ.

կտորել — կտորատել	նստել — նստոտել
կտրել — կտրատել	պառկել — պառկոտել
ջարդել — ջարդոտել	փշրել — փշրտել
ծակել — ծակոտել	պատռել — պատռոտել:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 65. Աւս, ուս, ս միջածանց ունեցող դերբայները յեւ ըսյերը բազմապատկական են կոչվում յեւ ցույց են տալիս գործողութեան կամ լեռքեմն նայել գործող անձերի բաշմապատկութիւն (ջարդոտել=միջանի տեղից ջարդել, նստոտել=մեկից ավելի նստողներ):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 73. Բացատրեցե՛ք ացն, եցն, ցն միջածանցների նշանակութիւնը հետեւյալում.

կարդալ — կարդացնել	մոտենալ — մոտեցնել
խաղալ — խաղացնել	կորչել — կորցնել
նստել — նստեցնել	փախչել — փախցնել:

Վերոիշյալ ձեւով ածանցեցե՛ք հետեւյալները.

Խոսել, իմանալ, սառել, հասնել, պրծնել, դառնալ, լալ, ուտել:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 66. Ացն, եցն, ցն միջածանցներով դերբայները յեւ ըսյերը պատմական են կոչվում, վորովհետեւ ցույց են տալիս, վոր մի առարկա պատմառ է դառնում, վոր մի ուրիշն այս կամ այն գործողութիւնը կատարի. որ.՝ Հայկը նստեցրից Աշոտին=Հայկը պատմառ դարձավ, վոր Աշոտը նստի:

ԴՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 74. Բացատրեցե՛ք Վ միջա-
ծանցի նշանակությունը.

կտրել — կտրվել հեռանալ — հեռացվել
սպանել — սպանվել ներկայանալ — ներկայացվել
տանել — տարվել վերանալ — վերացվել
գողանալ — գողացվել լուրացնել — լուրացվել:

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 67. Վ միջածանց ունեցող դերբայները
յեւ ըստերը կրավորական են կոչվում, վորովհետեւ ցույց
են տալիս այնպիսի գործողություն, վոր նախադասության
մեջ անող կամ յեղող առարկան (յենթական) մի ուրիշից
կրում ե իր վրա:

Դերբայները կազմությամբ յերկու տեսակ են լինում՝
1. պարզ. 2. ածանցական:

Պարզ կոչվում են այն դերբայները, վորոնց ալ, ել
վերջավորութուններն ավելանում են բայի հիմքի վրա,
վոր կարող ե լինել մի արմատ, մի պարզ, բարդ կամ ա-
ծանցական բառ. որինակ՝ կարդ-ալ (կարդ արմատ), յերգել
(յերգ պարզ բառ), նկարագարդ-ել (նկարագարդ բարդ բառ),
շնորհավոր-ել (շնորհավոր ածանցավոր բառ):

Ածանցական կոչվում են այն դերբայները, վորոնց
հիմքի և լծորդի մեջ վորեւ միջածանց ե մտնում. այդ մի-
ջածանցները հետևյալներն են, վորով և դերբայներն ու բա-
յերն են կոչվում.

1. Մոսկածանց դերբայներ (բայեր)—ան, են, ն, չ,
սոսկածանց միջածանցներով. որինակ՝ ուրախ-ան-ալ, մոտ-
են-ալ, տես-ն-ել, փախ-չ-ել:

2. Բաղմապատկական—աճ, ոճ, Տ, բաղմապատկական
միջածանցներով:

3. Պատճառական—ացն, եցն, ցն, պատճառական մի-
ջածանցներով:

4. Կրավորական—վ կրավորական միջածանցով:

Ե. ՄԱԿԱՅ

§ 64. Բանվորներն արագ գործի կ'ան, բրիչներն ուժգին. շեշտակի միվում ելին յերկրի կուրծքը:—«Հիմա կգլորենք»,—խրոխտ հնչեց մեկի շատ ուժեղ ձայնը:

Ուժգին, շեշտակի, հիմա, խրոխտ, շատ բառերը մակբայներ են:

ՄԱՀՄԱՆՈՒՄ 68. Մակբայ կոչվում են այն ածական բառերը, վորոնց արտահայտած գաղափարներն անկախ գոյություն չունեն, կամ իբրեւ մանկախ գոյություն ունեցող չեն մտածվում, այլ կախված վորեւէ ուրիշ գաղափարից, որ խոյս հնչեց կապակցության մեջ խոյս բառի արտահայտած գաղափարը մտածվում է հնչեց բառի արտահայտած գաղափարի հետ կապված: Մակբայները բայի, կամ ածականի վրա դրվելով, ցույց են տալիս հատկանիշի հատկանիշ, կամ բայի գործողության զանազան պարագաները, ախիքն, թե բայի գործողութունը վորտեղ է կատարվում (տեղի պարագա—տմեմուրեմ լեղել եմ), իբրեւ է կատարվում (Ժամանակի պարագա—հիմա կգա), ինչպես կամ ինչ կերպ է կատարվում (ճեղի կամ վորակի պարագա—բազարաւ կովեց), ինչ չափով, վորքան, քանի անգամ է կատարվում (քանակի պարագա—կրկնակի ու յեռակի մեծացավ), ինչո՞ւ համար, ինչ նպատակով է կատարվում (նպատակի պարագա), ինչո՞ւ, ինչ պատճառով է կատարվում (պատճառի պարագա):

Ածականները, բայի վրա դրվելով, մակբայ են դառնում յեւ վորեւէ պարագա յեն ցույց տալիս: Ածականն ածականի վրա դրվելով նույնպես մակբայ է դառնում, հատկության վորեւէ աստիճան ցույց տալով (տես վորոշում 44):

Այսպիսով ածականները կիրառութեամբ կարելի չէ իբրեւ խմբի բաժանել:

1. Մականուններ, վորոնք դրվում են անունների վրա—
լավ մարդ, մեծ տուն.

2. Մակբայներ, վորոնք դրվում են բալի վրա—լավ
խոսեց:

3. Մականականներ, վորոնք դրվում են ածականների
վրա—լավ գրած նամակ.—շատ լավ գրած նամակ:

Մականականը կարող է հասկության աստիճան ցույց
տալ (§ 43, 44, վորոշում 44, 45, կանոն 20 ա. բ.):

Հայերենում բուն մակբայներ շատ քիչ կան. պակասը
լրացվում է ածականներով կամ տեղի, ժամանակի անուն-
ներով և հափ ու քանակ, նպատակ ու պատճառ արտա-
հայտող բառերով: Բար, պես, որն, ակի վերջացող բառե-
րը գործ են ածվում և իբրև մակբայներ (բալի հետ), և
իբրև ածականներ (յեթե գոյականի վրա չեն դրվում) (շեշ-
տակի խփեց—մակբայ. շեշտակի հարված—ածական):

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 75. Արտագրեցե՛ք յեվ
ընդգծեցե՛ք մակբայները.

1. Արդեն չերեկո չե. արևի հրավառ ճառագայթներն
առատ սփռվել են լալնորեն տարածված դաշտավայրի վրա:
Հրեղեն դունդն արագ գեպի իր մուտքն է դիմում: Յեր-
կընքի վրա աստ և անդ չերևում են ամպի շատ փոքրիկ
կտորներ՝ վերջալուսի շողերով առատորեն վողողված ու
կարմիր ներկված:

2. Հողմերն են վոսոխ մեր գլխին ճախրում,
ծանր ճնշում են ուժեր. դժնդակ.
վոսոխների դեմ պալքար ենք մղում,
մեր դիմաց դեռ կա մի անհայտ վիճակ:
Սակայն մենք խիզախ, բարձր կրոնենք
մեծ բանվոր դասի դրոշը կարմիր,
դրոշը կովի համայն մարդկության
վսեմ մի կյանքի և ազատության:

(Կարմիր Արև, «ՎՍՐՇԱՎՅԱՆ ՅԵՐԳ»))

Զ. Կ Ա Պ

ա. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒ ՀԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

§ 65. Գնացքը Յերևանից մեկնեց դեպի Թիֆլիս։— Վաղարշապատից մինչեւ Յերևան տասնութ վերստ ե։— Բոլորը լեկան, բացի Աննիկից։— Առողջ լինելու հասար պետք ե պահել առողջապահական կանոնները։ Կռիւլ առանց սպանության։ Կռիւլ հացի հոտար։

Դեպի, մինչեւ, բացի, առանց, համար—անփոփոխ բառեր են և կոչվում են կապ։

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 76. Լուացրեք հետեւյալ նախադասությունները՝ փակագծերում դրած բառերը համապատասխան հոլով դնելով. որ.՝ մենք այսօր մնացինք առանց... (հաց և ջուր) — մենք այսօր մնացինք առանց հացի և ջրի։

Մենք շատ ենք լսել... (Արամ) մասին։— Նա լեկավ աղբյուրից... (Ջուր տանել) համար։— Բոլորը կատարել են, բացի... (Արշակ, Մինաս, Վաչիկ)։— Յես կանգնած եմ մի բարձր... (շենք) հանդեպ։— Ըստ այդ... (կարգադրություն), դու գլուզ պիտի մեկնես։— Սուրիկը կռվել ե... (Գրիգոր) հետ։— Յերեք անգամ... (գալ) հանդերձ, լես չկարողացաք եղ տեսնել։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ 69. Կապ կոչվում են այն բառերը, վորոնք անփոփոխ են, դրվում են գոյականից առաջ կամ հետո լեւ այդ գոյականը իբրեւ լրացում կապում են մի ուրիշ բառի, գլխավորապես բայի հետ, իբրեւ նրա խնդիր։ Գոյականից առաջ դրվող կապերը կոչվում են նախդիրներ, իսկ գոյականից հետո դրվողները՝ հետադիրներ։ Գոյականի այս կամ այն հոլով դրվելը կախում ունի նախդիր կամ հետադիր կապից։

Բ. ԿԱՊԱԿԱՆ ԱՍՌԵՐ

§ 66. Մենք կանգնած ենք մի բարձր շենքի առաջ:— Գիրքն ընկել է սեղանի տակ:— Կանգնեց քո դիմաց:— Նա փախավ քո դիմացով:— Գիրքը վերցրու սեղանի տակից:— Նա փախավ սեղանի տակով:— Յեռ ախտեղ ելի կովի ծամանակ:

Առաջ, տակ, դիմաց, ժամանակ և այլն փոփոխվող բառերը (տեղի անուններ) կարող են գործածվել իբրև կապակառու բառեր, մի ուրիշ գոյականից հետո դրվելով:

§ 67. Մենք ֆացինք առանց հացի և ջրի.— մենք անհաց և անջուր ֆացինք:— Առանց վշտի— անվիշտ:— Առանց կամքի— անկամ— կամադուրկ:— Առանց սիրո— անսեր— սիրազուրկ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 77. Վերոհիշյալ ծեփով, ի՞նչպես կլինի՝ Առանց հանգստի... Առանց դադարի... Առանց աղմուկի... Առանց զարդարանքի... Առանց ուրախության...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 78. Արևը մտնելու ժամանակ— արևմտոցին:— Լույսը բացվելու ժամանակ— լուսաբացին:— Հավը խոսելու ժամանակ... Կալսելու ժամանակ... Յերկիրը շարժվելու ժամանակ... Որը մթնելու ժամանակ... Նահանջելու ժամանակ... Գոմեշները կովելու ժամանակ... Հորթերը թողնելու ժամանակ... Այգին քաղելու ժամանակ... Այգին թաղելու ժամանակ... Ծառերը տնկելու ժամանակ... Գարունը մտնելու ժամանակ... Ամառը, աշունը, ձմեռը մտնելու ժամանակ...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 79. Պատերազմից առաջ— նախապատերազմյան, — հեղափոխությունից առաջ— մինչհեղափոխական, — ջրհեղեղից առաջ... մարդուց առաջ... պատերազմից հետո— հետպատերազմյան, — հեղափոխությունից հետո...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 80. Ըստ այդ կարգադրութեան — այդ կարգադրութեան համաձայն — Ըստ Լուսժողովրդամտի կարգադրութեան... Ըստ Ժողովրդական Կոմիսարներնի Խորհրդի դեկրետի... Ըստ ԽՍՀՄ որենսդրութեան և ըստ Կենտգործկոմի դեկրետի...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 81. Ց'տեսութիւն — մինչև տեսութիւն. — Ց'այսոր... Ց'նոր կարգադրութիւն... Ց'այժմ...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 82. Նա գնաց մինչև հինգ կիլոմետր — հինգ կիլոմետրի չափ — շուրջ հինգ կիլոմետր — Մինչև հինգ ուրբի... Մինչև չերեք ամիս... Մինչև մի ժամ... Մինչև տաս կիլոգրամ...

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 83. Վերլուծեցեք հետեւյալ բառերի կազմութիւնը, ցո'յց տվեք նրանցում ընդ յեւ ըս նախդիրները՝ իբրեւ բաղադրիչ մասեր։ — Ընդհանուր = ընդ-հանուր։ — Ընդարձակ... ընդդրկել... — անընդհատ... — որըստորե... ընդհատակյա... — ընդծովյա... — մեջընդմեջ... —

Է. ՇԱՂԿԱՊ

§ 68. Արշակն ու Սուրիկը տուն գնացին։ — Յես յեւ դու ախտեղ մնացինք։ — Յես ե'լ գնացի, դու ե'լ գնացիր։ — Թե' չես գնացի, թե' դու գնացիր։ — Սուրիկը չեկաւ, բայց քեզ չտեսաւ։ — Յես գալիս եմ, իսկ դու գնում ես։ — Մենք հավաքվեցինք, վոր միասին աշխատենք։ — Մենք կառավարվեցինք, յեթե աշխատենք։

Ու, յեւ, եւ, թե, բայց, իսկ, վոր, յեթե բառերը ճաշկապենք են։

ՄԱՀՄԱՆՈՒՄ 70. Շաղկապ կոչվում են այն բառերը, վոր կապում են բառ բառի կամ նախադասութիւն նախադասութեան հետ. որ՝ Արշակն ու Սուրիկը տուն գնացին. — Նախադասութեան մեջ Արշակն, Սուրիկը բառերը կապված են իրար հետ ու շաղկապով։ Յես գալիս եմ, իսկ դու

գնում ես—այստեղ՝ յես գալիս եմ նախագասութլունը դու գնում ես նախագասութլան հետ կապված ե իսկ շաղկապով:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 84. Արտագրեցե՛ք յիմ ընդ-գծեցե՛ք շաղկապները:

Վարդան, տար իմ գիրքը, բայց չուշացնես, վորով-հետեւ ինքս ել դեռ չեմ կարդացել:—Յեթե գալիր, կստա-նայիր:—Նստենք ու խոսենք:—Թե դու և թե նա պետք ե աշխատեք:—Գնանք, վոր բերենք:—Կամ դու պիտի գաս, կամ նա պիտի գա:—Ուշացար, ուստի և քեզ բաժին չհա-սավ:—Լավ չեմ զգում ինձ, սակայն պիտի աշխատեմ:—Արագ վազեցի, բայց և աճապես չհասա:—Կամաց գնացի, աճապարեմնայնիվ հասա:—Յերբ միասին ենք աշխատում, ավելի արդյունքի չենք հասնում:—Տո՛ւր աճա գիրքը, վոր խնդրել եմ: Կատարիր, ինչ վոր քեզ ասել եմ:—Պատաս-խանատու կլինի նա, ով կխախտի կանոնադրութլունը:—Գնա՛, ուր ուզում ես:—Յեկ, յերբ կամենաս:—Թեև հոգ-նած ելի, բայց և աճապես աշխատեցի:—Նախ չեկանք, ապա գնացինք:—Մասիսը կամ Արարատը մեզնից հեռու չի:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 85. Շաղկապներով կապ-ված նախագասութլունները փոխեցե՛ք ցույց տված ծծվով (առանց շաղկապների) ու զրի՛ առեք:

1. Գնա՛ տուն, վոր դասդ պատրաստես. գնա՛ տուն՝ դասդ պատրաստելու:

Յեկ մեր տուն, վոր գիրքդ ստանաս....

Կուժն աղբյուրը տարավ, վոր ջուր բերի....

2. Յես դասի չեկա, վորովնետեմ հիվանդ ելի—յես դասի չեկա՝ հիվանդ լինելու պատճառով. կամ՝ հիվանդ լինելով, յես դասի չեկա:

Դու հանցավոր ես, վորովնետեմ այդ բանն արել ես....

Սառուցը հալվեց, վորովնետեմ չեղանակը տաքացավ....

3 Մենք վեր կացանք, յերբ լույսը բացվում եր—լու-

սաքացին մենք վեր կացանք. կամ՝ լուսը բացվելիս մենք
վեր կացանք:

Յես վախենում ելի, յերբ ամպը գոռում եր....

Դու յեկար, յերբ արևը մտնում եր....

Մենք վեր թռանք, յերբ հրացանը տրաքեց....

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 86. Ինքներդ հորինեցե՛ք
յետեվ յալ ձեզի կապակցություններ յեզ՝ փոխեցե՛ք առանց
շաղկապի (ցուլց տված ձևով). —

4. Այն մարդը, վոր ուրիշի աշխատանքով ե ապրում,
հա շահագործող ե—ուրիշի աշխատանքով ապրող մարդը
շահագործող ե:

5. Յեկավ այն աշակերտը, վոր գնացել եր գլուղ—
գլուղ գնացող աշակերտը յեկավ:

6. Ով գիրք չունի, հա չի կարող այդ պատրաստել—
գիրք չունեցողն այդ պատրաստել չի կարող:

7. Ով չի աշխատում, հրա տունը կքանդվի—չաշխա-
տողի տունը կքանդվի:

8. Ինչ վոր քամին բերում ե՝ քամին ել կտանի—
քամու բերածը քամին կտանի:

Ը. ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

§ 69. Ե՛հ, Գրիգոր, բավական ե—Պա՛ պա՛ պա՛,
մեծ-մեծ մի խոսիր:—Վ. ա՛յ, միթե կարելի չեր այդ անել:—
Ամեն ինչ կորավ, ափսո՛ս:—Յես ի՞նչ դիտեմ, տո՛ թե դա-
հակը վնդռեղ ե:—Դե՛հ, բավական ե, գնանք:—Հապա՛,
վեր կենանք:—Դե՛, գործի կաշենք:—Զը՛նգ զը՛նգ, հնչեց
գանդը:

Ե՛հ, պա՛ պա՛ պա՛, ափսո՛ս, տո՛, դե՛հ, դե՛, հապա՛,
զը՛նգ բառերը ձայնարկութուններ են:

ՍԱՀՄԱՆՈՒԾ 71. Ձայնարկութուն կոչվում են այն

բառերը, վորոնք մի ծայրով կա՛մ բացականչությամբ ցույց են տալիս խոսողի զգացմունքը կամ կամքը, կամ վորոնք նմանածայնություն են արտայայտում:

ԿԱՆՈՆ 35. ա) Չայնարկությունների վրա դրվում ե՛րկար կամ բացականչական նշան (˘), կամ շեշտ (ˊ):

բ) Չայնարկությունները նախադասության մյուս բառերից բաժանվում են ստորակետով, յեթե նախադասության սկիզբը կամ վերջն են ընկնում յեվ ստորակետով (սկզբից յեվ վերջից), յեթե նախադասության մեջն են ընկնում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ 87. Արտագրեցե՛ք յեվ ծայնարկությունների տակն ընդգծեցե՛ք.

Լեիկն ու Աշխենը դասամիջոցին կոռպերատիվ ելին խաղում (յերկուսն ել նույն խմբում ելին սովորում):

— Ե՛յ, Լեիկ, մի կիլո մեղր տուր:

— Ե՛, Աշխեն, փող-մող ունե՞ս վոր:

— Տո՛, բա չունե՛մ,— պատասխանեց Աշխենը:

— Պա՛, պա՛, պա՛ պա՛, ի՛նչ մեղր ե, հա՛, լազա՛թ:

— Վա՛յ, ափսո՛ս, ծոր տվեց գետին: Քշա՛, անտե՛ր

հավ, քո ուտելու բանը չի:

Ճը՛նգ ճը՛նգ ճը՛նգ...— խփեց ժամի տասը:

Զը՛նգ զը՛նգ զը՛նգ... խփեց դպրոցի զանգը:

— Դե՛, բավական ե, Լեիկ,— ասաց Աշխենը, -- գնանք դասի, հետո կոռպերատիվը կշարունակենք:

— Ուռա՛, կեցցե՛ մեր կոռպերատիվը,— բացականչեց Լեիկը՝ Աշխենի հետ դեպի դասարան վազ տալով:

ՀԱՐՑ.— Դիտեցե՛ք այս հոդվածի մեջ պատահած նշանները:

ԼԵԶՎԻ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Լեզվի մեջ չորս տեսակի նշաններ են գործածվում.

1. Տառեր, վորոնք հնչյունների նշաններն են և լինում են մեծատառ (գլխագիր, գլխատառ) և փոքրատառ: Տառերն իրենց ձևով լինում են՝

ա. Գլխագիր. որինակ՝ Ա, Բ, Գ և այլն:

բ. Բոլորագիր. որինակ՝ ա. բ. գ »

գ. Շղագիր. որինակ՝ ա, բ, գ »

Բոլորագիրը գործածվում սովորական տպագրության համար. իսկ նոսրագիր ու շղագիր տպվում են այն ըստերը, վորոնց վրա առանձնապես ուշադրություն պետք է դարձնել:

ՀԱՐՑ. Ինքներդ ասացե՞ք՝ չե՞րք ե մեծատառ գործածվում:

2. Տրոհության նշաններ.

ա. Վերջակետ (.):

բ. Միջակետ (.):

գ. Ստորակետ (,):

դ. Բուլթ (').

Տրոհության նշանները ցույց են տալիս, թե վորտեղ պետք է մենք կանգ առնենք, խոսքերը, յերբեմն նայելով ըստերն իրարից բաժանենք, վոր մեր արտահայտած մտքերը չշփոթենք:

3. Առոգանության նշաններ.

ա. Շեշտ (!)

բ. Հարցական նշան (?)

գ. Յերկար կամ ըացականչական (~)

Առոգանության նշանները բառի ծայնավորի վրա դրվելով՝ ծայնի յեղանակավորումն են արտահայտում, վորով իմացվում է, թե վորտեղ առանձնապես ուժեղ պետք է արտասանել, կամ յերկարացնել յեվ այլն:

4. Բացահայտության նշաններ.

ա. Չակերտներ՝ բաց և փակ « » „ “):

բ. Փակագծեր՝ բաց և փակ ()

դ. Կախման կետեր կամ յերեք կետ (...)

դ. Բազմակետ (չորս կամ ավելի կետ (....))

ե. Դիծ (—):

դ. Դիծիկ կամ միության զիծ (-, որինակ՝ մանր-մունր),

է. Տողադարձի նշան կամ յենթամուս (-):

ը. Ժանդիթիկ նշան (* կամ ¹⁾), ²⁾):

Բացանայտության նշանները գրվածքի միտքը գլխավորապես տեսությամբ են բացատրւում:

ԱՄՓՈՓ ՊԱՏԿԵՐ

ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆ ԸՍՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ

(Մասունք բաճի)

1. Գոյական տնուն— 1. հատուկ, 2 հասարակ:

2. Դերանուն— 1, անձնական, 2 ցուցական 3. փոխադարձ, 4. հարաբերական, 5. հարցական, 6. ստացական, 7. անորոշ:

3. Ածական— 1. վորական, 2. թվական, ա. քանական, բ. դասական, 3. հարցական, 4. ցուցական, 5. անորոշ:

4. Բայ

5. Մակբայ:

6. Կապ (նախդիր ու հետադիր) և շաղկապ:

7. Ձայնարկություն:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բ. ՄԱՍ

ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Բ. բարեփոխված ու լրացրած հրատարակություն

Կազմեց ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԵՅԴԱՍԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ.—ՅԵՐԵՎԱՆ. 1927

VI. ԽՈՍՔԻ ԿԱՄ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԸ

Ա. ԲԱՌԵՐԻ ՊԱՇՏՈՆԸ ԽՈՍՔԻ ՄԵՋ

§ 70. Աշակերտը կարդում է.— Զավենը հաց կերավ.—
Յես լերեկ դպրոցում տեսա Մուկուչին.— Գնաց։—

Սրանք խոսքեր կամ նախադասություններ են։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 72. Խոսքը կամ նախադասությունը բա-
ռերով արտահայտված միտք է, վորով մի առարկայի վորեվ
հատկանիշ է վերագրվում. որ.՝ առակները կարդում է խոսքի
մեջ աշակերտ կոչված առարկային կարդալու գործողություն
կամ կարդալու հատկանիշ է վերագրվում, իսկ առակները
ժիր է խոսքի մեջ աշակերտ առարկային ժիր լինելու հատ-
կանիշ է վերագրվում։ Խոսքն ամենակարճ ձևով՝ մի բայ
է (որ.՝ գնաց)։

Առանց բայի խոսք չի կարող լինել. բայը կարող է
չդրվել, բայց մտքով հասկացվել. որ.՝ հասկացողին՝ մին,
չհասկացողին՝ հազար ու մին,— ուր չի դրված ասա բայը,
բայց մտքով հասկացվում է, թե՛ հասկացողին մին ասա,
չհասկացողին հազար ու մին ասա։

Առանց բայի, ուրիշ տեսակի բառեր, ինչքան էլ իրար
լեռեից շարենք, խոսք կազմել և վորոշ միտք արտահայ-
տել չեն կարող. որ.՝ յերեկ առավոտյան դպրոցում մի ա-
շակերտ... բառերի այս շարքը դեռ վորոշ միտք չի արտա-
հայտում, բայց յեթե բառերի այդ շարքին ավելացնենք,
որինակ, ընկավ, յերգեց, նվագեց և այլն բայերից մեկը,
այն ժամանակ վորոշ միտք կստացվի, խոսք կլինի։

§ 71. Գնաց։—Վաչիկը գնաց։—Վաչիկը դպրոց գնաց։—
Վաչիկը յերեկ դպրոց գնաց։—Մեր Վաչիկը յերեկ դպրոց
գնաց։

Պատասխանեցե՛ք հետևյալ հարցերին.

1. Ո՞վ գնաց. 2. Ո՞ւր գնաց. 3. Յե՛րբ գնաց. 4. Ի՞նչ Վաչիկ դպրոց գնաց:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 73. Բացի ըայից, խոսքի մեջ կարող են լինել նայեմ լրացումներ, վորոնք այս կամ այն տեսակետից լրացնում են ըայի կամ ըայի լրացման իմաստը (Վաչիկը, լերեկ, դպրոց, մեր):

§ 72. Վաչիկը յեմ Մուրիկը միասին դեպի տուն գնացին:—Յես ու դու մնացինք:—Նա պիտի դար, ըայց չեկեմ:—Մենք գնացինք դեպի տուն:—Յեմ, ու, դեպի բռները կապում են բառ բռնի հետ:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 74 ա). Բացի լրացումներից, խոսքի մեջ կարող են լինել յեմ կապակցական բառեր (և, ու, բայց, դեպի):

§ 73. Տո՛, Մինաս, ուր ելիր աչքան ժամանակ:—Վա՛, Մահակ, շատ վատ բան ե պատահել:—Տո՛, վա՛ ձայնարկությունները խոսքից դուրս մնացող և զգացմունք ցույց տվող բառեր են:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 74 բ). Խոսքից դուրս, զգացմունք կամ կամք ցույց տվող բառեր կարող են լինել, վորոնք, խոսքը կտրելով, կարող են խոսքի մեջն ընկնել (տես § 62, կանոն 32, բ.):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 38. Արտագրեցե՛ք յեմ բառերի վերելը նշանակեցե՛ք բառերի տեսակը խոսքերի մեջ՝ կարճ օնով՝ բ=բայ, լ=լրացական բառ, կ=կապակցական բառ, ձ=ձայնարկություն:

Մշակերտները համաքվեցին դպրոց: Վաչիկը և Հրանտը բաղում խաղում ելին: Զանգը տվին: Յերկուսը դեռ խաղում ելին:—Տո՛, Վաչիկ, դանգը տվել ե:—Յերկու ընկերները հեղով ու շնչասպառ վազեցին դասարան:

Բ. ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Լրացման տեսակները

§ 74. Աշակերտը գիրք և կարդում։—Նուշիկը մատիտով նկարում ե։—Աշակերտը, գիրք, Նուշիկը, մատիտով գոյականները (տես գլուխ V Ա) խոսքի մեջ բայի գոյական լրացումներ են։

§ 75. Աշտը արագ զնայ տուն։—Միջայելը հիմա վրա։—Սուրիկն արդեն յեկել ե։—Արագ, հիմա, արդեն մակբայները (տես գլուխ V Ե) խոսքի մեջ բայի մակբայական կամ պարագայական լրացումներ են։

§ 76. Կարմիր ու կապույտ մատիտներ գնեցի։—Յես պատկերազարդ գիրք ունեմ։—Կարմիր, կապույտ, պատկերազարդ ածականները (տես գլուխ V Գ) խոսքի մեջ լրացումների ածական լրացումներ են (լրացման լրացումներ)։

ա. Բայի գոյական լրացումներ. անցողական յեվ
անանցողական բայեր

Ի. Տ Ե Ձ Բ = Կ =

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 89. Ստորեվ բերած խոսքերի մեջ գտեք. թե ո՞վ կամ ի՞նչն և մի ըմբանում կամ լինում, հետևյալ ձևով. որ.՝ Աշակերտը կարդում ե—ձվ և կարդում։—Այստեղ մի բաժակ կա—ինչ կա։

Գլուղացին արտում բահը ձեռքին աշխատում ե—ձվ և աշխատում։—Յերեկ Տիգրանը դպրոցի բակում բռնեց Հուսիկին։—Ահա ծագեց պայծառ արևը։—Մենք յեկանք տուն։

Ինքներդ խոսքեր կազմեցեք և ցույց տվեք անող կամ յնող առարկան։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 75. Անող կամ յեղող առարկայի անունը խոսքի մեջ կոչվում է յենթակա: Յենթական պարզում, բացահայտում է բայի դեմքը: Որ.՝ յերբ ասում ենք՝ զնաց, հասկանում ենք, վոր մի 3-րդ դեմքի առարկա (նա) գնաց, իսկ յերբ ասում ենք՝ Գուրգենը զնաց, իմանում ենք, վոր այդ 3-րդ դեմքի առարկան (նա) Գուրգենն է, վոր գնալու գործողութունը կատարում է:

§ 77. Աշակերտը կարդում է: Աշակերտները կարդում են: Յես կարդում եմ, մենք կարդում ենք, դուք կարդում եք:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 76. Բայը յեվ յենթական համաձայնում են թվով ու դեմքով. յեզակի յենթակայի հետ դրվում է յեզակի բայ, հոգնակի յենթակայի հետ՝ հոգնակի բայ:

§ 78. Արտաշեսն ու Գրիգորը գնացին:— Թիֆլիսը, Բագու, Բաթումը, Յերևանը Անդրկովկասի քաղաքներն են:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 77. Յեթե նույն նախադասության մեջ մեկից ավելի յեզակի յենթականներ կան, բայը հոգնակի յե դրվում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 90. Ստորեվ բերած խոսքերում ցոյց տվեք բայերը յեվ յենթականները յեվ բացատրեցե՛ք նրանց համաձայնության շեղումներն ընդհանուր կանոնից:

Հինգ աշակերտ գնացին, տաս աշակերտ մնացին:— Կարգ ու կանոնը վերացել է:— Լացն ու կոծը չի կտրվում:

Ցո'ւյց տվեք յենթակա լրացումները.

Ամեհի ձայնով յերկաթն է խոսում,
պողպատն է ճշում շաշյունով դողդոջ—
է բազմադաղակ որերի լեզուն
հնչում է այստեղ, վորպես մարտակոչ:
Այս աղմկահուլաղ կյանքի խենթ բոցում
այրում է սիրտս սրբազան մի դող:

հուզում ե հոգիս մի վեհ հիացում,
և սարսափելին թվում ե դուլթող...

(Կարմիր Արև, «ՎԵՐԱԴԱՐՁ»)

§ 79. Մթնեց.—վորոտում ե.—անձրեվում ե.—լուսա-
ցավ.—հետդ չի խոսվում.—այս մատիտով չի գրվում.—
ասում են՝ ուռին աղջիկ եր ինձ պես.—աչնտեղ ելը փա-
լանով կուտեն.—դուռդ ծածկի՛ր, հարեանիդ գող մի՛ բռնիր:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 78. ա) Այն խոսքերը, վորոնք բայերի
դեմքը անող կամ յեղող առարկայի անունով (յենթակայով)
չի բացահայտվում, կոչվում են անենթակա խոսքեր, վոր
կարող են արտահայտվել՝ յեզակի յերրորդ դեմքով (մթնեց),
հոգնակի յերրորդ դեմքով (ասում են), յեզակի յերկրորդ
դեմքով յեվ այլն: Անենթակա խոսքերը կարելի յե փոխել
յենթակայով խոսքերի—մթնեց=մուլթն ընկավ,—հետդ չի
խոսվում=հետդ խոսել չի լինում:

II. ԱՐԱՊ ԼՐԱԳՈՒՄ

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 91. Հետեվյալ խոսքերի մեջ լրա-
ցումներ դրե՛ք, վորոնք պատասխանեն ինչ կամ ումը հար-
ցերին.

Սեղիկը կուտեց... (ինչը):—Հլուսնը կարեց... Արշակն
սպանեց... (հւմ):—Արտուշը վիրավորեց... Հայկը կերավ...

Այդ լրացումները ցույց են տալիս, թե բայի գործո-
ղությունը յենթակայից ինչի կամ ում վրա յե անցնում,
կամ բայի գործողությունը յենթակայից ինչը կամ ով ե
կրում իր վրա:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 78 բ). Այն լրացումները, վորոնք ցույց
են տալիս, թե բայի գործողութունը յենթակայից ինչը
կամ ով ե իր վրա կրում, կոչվում են կրող լրացումներ:

Յո՛ւյց տվեք կրող լրացումները յեվ յենթակաները.

Մի լաբ, վորդիս, վոր չես լսում
ել մայրական քաղցր սրբը.

յես մեծ կռժի յերգ եմ հյուսում
որոցքիդ մոտ ամեն որ...

Դու լսում ես այնտեղ, դրսում
շահ ու շառահ, լաց ու կճծ,—
մեր արյունն է այնտեղ հոսում,
ներկած և՛ տուն, և՛ փողոց...

(Կարմիր Արև, «ԲԱՆՎՈՐՈՒՀՈՒ ՈՐՈՐԸ»)

III. Բայերի սեռը

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 92. Հետեվյալ խոսքերի բայերը կարող են կրող լրացում ունենալ.

Արշակը ուրախ է։—Գրիգորը քնում է։—Սերոբը մեծանում է։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 79. Բոլոր բայերը կրող լրացում չեն կարող ունենալ։

Այն բայերը, վորոնք կրող լրացում ունեն կամ կարող են ունենալ, կոչվում են անցողական բայեր (կտրել, ջարդել, սպանել)։

Անցողական բայերը ցույց են տալիս այնպիսի գործողություն, վոր յենթակայից անցնում է ուրիշ առարկայի վրա։

Այն բայերը, վորոնք կրող լրացում չունեն յեվ չեն կարող ունենալ, կոչվում են անանցողական բայեր (լինել, քնել, հանգստանալ, նստել)։

Անանցողական բայերը ցույց են տալի այնպիսի գործողություն, վոր յենթակայից չի անցնում ուրիշ առարկայի վրա։

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 93. Ներքեվ դրած խոսքերում ցույց տվեք անցողական յեվ անանցողական բայերը, նրանց յենթակաները յեվ կրող լրացումները, յեթե կան.

1. Բանվորները սղոցով ծառը կտրեցին։—Միրաբը պատուեց իր գիրքը։—Աշակերտները վազվզում են դպրոցի բակում։—Զուրը հոսում է անուշ խոխոջեղով։—Տիգ-

րանը կարդացնում ե Սիրուշին:—Հայկուշը պատրաստեց իր դասը:—Նուշիկը պարտեզում վարդ ե քաղում:—Յես աթուռ մստեցրի սեղանին:

2. Ատում ենք թագը բռնակալների,
պաշտում ենք շղթան տառապողների,
մեր արյամբ թրջված գահերը բոլոր
պիտ ներկենք արյամբ մեր վստիխների:

(Կ. Ա.)

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 94. Լրացրե՛ք հետեվյալ խոսքերը՝
Ներքեվ ըերած որինակի ձեվով.

Յես թե կարդում եմ և թե կարդացնում:

Յես թե գրում եմ և թե գրել եմ տալիս:

Յես թե ուրախանում եմ և թե... Թե յերգում եմ
և թե... Թե նկարում եմ և թե... Թե հանգստանում
եմ և թե... Մեծանում եմ և... Կտրում եմ և... Ու-
տում եմ և... Փախչում եմ և... Կորչում եմ և... Իմա-
նում եմ և... Հիշում եմ և... Ասում եմ և...

Կարդացնում եմ, ուտեցնում եմ, հագցնում եմ...
բայերը, վորոնք ունեն ացն, եցն, ցն միջածանցներ (վար-
ժույթուն 60, 2) կոչվում են պատճառական սեռի բայեր:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 80. Պատճառական սեռի կոչվում են
այն անցողական բայերը, վորոնք ցույց են տալիս, թե
յննթական ինքը չի կատարում գործողությունը, այլ պատ-
ճառ ե լինում, վոր մի ուրիշը կատարի բայի ցույց տված
գործողությունը:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 95. Ներքեվ դրած խոսքերը փոխե-
ցեք ստորեվ ցույց տված ձեվով.

Յես ծեծեցի Մարկոսին—Մարկոսը ծեծվեց ինձնից:

Գրիգորը հաղթեց Մուկուշին—Մուկուշը հաղթվեց
Գրիգորից:

Միլիցիան բռնեց ավադակներին...

Հրդեհն ալբեց շենքը...

Կարկուտը փասեց ցանքսերը...

Փոթորիկը կոտրեց ծառերը...

Սեթն սպանեց գողին...

Գնդակը ծակեց տախտակը...

Քարը կոտրեց բաժակը...

Այս որինակաների մեջ առաջին շարքում գտնվող խոսքերի մեջ չեղած անցողական բայերը ներգործական սեռի բայեր են, իսկ չերկրորդ շարքում գտնվող խոսքերի մեջ չեղած բայերը (վ միջածանցով)—կրավորական սեռի:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 81. Ներգործական սեռի բայերը ցույց են տալիս այնպիսի գործողություն, վոր լենթական ինքն ե կատարում, իսկ կրող առարկան այդ գործողությունը լենթականից կրում ե իր վրա:

Կրավորական սեռի բայերը, վորոնք ունեն վ միջածանց (ջարդվեք, սպանվել), ցույց են տալիս այնպիսի գործողություն, վոր լենթական մի գուական լրացումից կրում ե իր վրա:

Ներգործական լեվ կրավորական բայերն իմաստով իրար հակառակ են, լեվ մեկով արտահայտված խոսքը կառելի լե փոխել մյուսով, համապատասխան կերպով փոփոխելով բառերը:

Այն բայերը, վորոնք անցողական չեն (վոչ ներգործական են և վոչ ել պատճառական), այլև կրավորական չեն, կոչվում են չեզոք սեռի բայեր (գնում եմ, ուրախանում եմ, նստեցի, կա, ննջիլ):

Չեզոք սեռի բայերը ցույց են տալիս այնպիսի գործողություն, վոր վոչ լենթականից ե անցնում կրող լրացումի վրա լեվ վոչ ել լենթական ե կրում մի ուրիշ լրացումից, այլ լենթական ինքն իրեն լինում ե մի վիճակի մեջ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 96. Վորոշեցե՛ք բայերի սեռը հետեվյալ խոսքերի մեջ.

Ծառը կտրվեց:— Ծառը կտրեցին:— Ծառը կտրել տվին:— Յես կարդացի:— Յես կարդալ տվի:— Քիրքը

կարդացվեց:— Մենք հիանում ենք:— Մենք հիացնում ենք:— Մայրն արթնացավ և արթնացրեց յերեխային:— Յերեխան արթնացավ:

Ամփոփում.— Կրող լրացման նկատմամբ բայերը բաժանվում են յերկու խմբի—անցողական յեւ անանցողական: Անցողական բայերը յերկու սեռ ունեն՝ 1) ներգործական. 2) պասնառական. Անցողական բայերը նույնպէս յերկու սեռ ունեն՝ 1. կրավորական. 2. չեզոք:

Յո՛ւյց տվեք բայերի սեռը.

Յեկա, վոր այստեղ ձեզ համար այսոր
հրեղեն խոսքեր կռնմ և խնդում,
յսեմ հաղթական մարտի ցնծութիւն,
տեսնեմ շարքերը ձեր հզորագոր:

Յեվ լուսաբացին, յերբ հոգնած լինեմ,
յերբ քնած լինեմ՝ թշնամուց խարված,
արեւածաղի ցնծությամբ արբած,
կանգնեմ ձեզ, ճշամ՝ յեղբայրներ, յեկե՛ք...

(Կարմիր Արեւ, «ՎԵՐԱԴԱՐՁ»)

բ. Բայի պարագայական լրացումներ

§ 80. Աշակերտները դպրոցից գնում ելին իրենց տները: Նրանք անցնում ելին յերկար փողոցով: Փողոցում կառքեր ելին կանգնած: Շենքերից մեկի կտրին դրոշակ եր ծածանվում:

Այս խոսքերում ընդգծված լրացումները ցույց են տալիս այս կամ այն բայի գործողության ձեղի պարագան: Տեղի պարագաները պատասխանում են՝ վո՞րտեղից, ո՞ւր, վո՞րտեղ հարցերին:

§ 81. Այդ բանը կատարվեց զարնանը: Մայիսին եր:— Այդ ժամանակ վարդերը բուրում ելին: Այժմ մանքամասն հիշում եմ բոլորը: Արդեն միջանի տարի չե անցել այդ որվանից:

Այս խոսքերում ընդգծված լրացումները ցույց են տալիս այս կամ այն բայի գործողութիւնն ժամանակի պարագան: Ժամանակի պարագան պատասխանում է յե՞րը, յերբվանի՞ց, մինչեւ յե՞րը հարցերին:

§ 82. Մեր կոյնեկտիվը յեռանդով աշխատում էր: Բոլորը սիրով գործի ելին կպել: Շտապ չելինք աշխատում: Արեւ պայծառ փայլում էր: Մենք ուրախ յերգում ելինք:

Այս խոսքերում ընդգծված լրացումները ցույց են տալիս այս կամ այն բայի գործողութիւնն ձեւի կամ վերակի պարագան, վոր պատասխանում է՝ ի՞նչպես, ի՞նչ կերպ հարցերին:

§ 83. Մենք յերեք կիլոմետր գնացել ելինք արդեն: Յուրաքանչյուրիս բեռը հինգ կիլոգրամ էր կշռում: Յես ճանապարհին միջանի անգամ բեռս վալը դրի՝ հանգստանալու համար: Հետգետե հոգնածութիւնս ավելի սաստկանում էր:

Այս խոսքերում ընդգծված լրացումները ցույց են տալիս այս կամ այն բայի գործողութիւնն չափ ու քանակի պարագան, վոր պատասխանում է՝ վո՞րքան, ի՞նչքան, քանի՞ անգամ հարցերին:

§ 84. Զմեռը Գուրգենը մրսելուց հիվանդացավ: Հիվանդութիւնն պատճառով բացակայում էր դասից: Ամեն որդեգր էր ընդունում՝ բժշկվելու համար: Այսպես անելով միայն կարող էր առողջանալ: Հիվանդ լինելով հանդերձ ուզում էր կարգաւ: Մայրն արգելում էր: Թերեւս վորդու հիվանդութիւնն ավելի սաստկանար:

Այս խոսքերում ընդգծված լրացումները ցույց են տալիս այս կամ այն բայի գործողութիւնն ճիմունքի պարագան, այսինքն՝ գործողութիւնն պատճառի, նպատակի, պայմանի, հակառակ հիմունքի յեւ յեղանակի (խոսողի վերաբերմունքի) պարագաները:

Յո՛ւյց տվեք պարագայական լրացումները հետեւյալը հատկացում.

Բայց խուլ ու խավար ոգում այս գիշեր
մենակ ե Սաքոն ու չունի ընկեր.
բուխարու կողքին լուռ թիւնէլ տված՝
մտածում ե նա... Ու մին ել, հանկարծ,
վորտեղից վորտեղ, են ձորի միջին,
միտն եկան տատի գրույցները հին...
Միտն եկան, ու մեր Սաքոն ակամա
սկսավ մտածել չարքերի վրա,
թե ինչպես ուրախ խմրով, միասին,
ծուռը վոտներով, գիշերվան կիսին,
թուրքերի կանանց կերպարանք առած,
յերևում են միշտ միայնակ մարդկանց...

(Կարմիր Արև, «ԼՈՌԵՏԻ ՍԱՔՈՆ»)

գ. Լրացման լրացումներ

§ 85. Ընդարձակ բաղում աշակերտները խաղում ե-
լին: Պայծառ արեն աշխույժ եր ներշնչում նրանց: Ուրախ
ու զվարմալի խաղն զբաղեցրել եր ամենքին:

Այս խոսքերում ընդգծված բառերը բայերի լրացում-
ներ չեն, այլ լրացումների լրացումներ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 97 ա). Յո՛ւյց տվեք, թե ընդգծված
բառերից վո՛րը բայի վո՛ր լրացման լրացումն ե:—Ի՞նչ տե-
սակի բառեր են այդ լրացումները:

§ 86. Աշոտի մայրը հիվանդ եր: Հարեվանի վորդին
բժիշկ հրավիրեց: Բժշկի դեղատոմսը Առժողկոմատի դե-
ղատուն տարավ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 97 բ). Ի՞նչ տեսակի բառեր են վերեվ՝
բերած խոսքերում ընդգծված լրացման լրացումները: Ինքներդ
խոսքեր կազմեցե՛ք, վորոնց մեջ լրացման լրացում լինեն՝

1. Շուքական դերանուններ (V բ).
2. Հարցական դերանուններ (V բ).

3. Ստացական դերանուններ (V բ).
4. Անորոշ դերանուններ (V բ).
5. Հարաբերական դերանուններ (V բ).
6. Վորակական ածականներ (V գ).
7. Քանակական ածականներ (V գ).
8. Դասական ածականներ (V գ).
9. Ցուցական ածականներ (V գ).
10. Հարցական ածականներ (V գ).
11. Անորոշ ածականներ (V գ).
12. Բալաժականներ կամ դերբայներ (§ 63, վերոշում 64, գ, դ, ե):

§ 87. Աշոտը, Միհրանը, Վարդանը, Սիրուշն ու Շողիկը աշխոբհրդի անդամներ ընտրվեցին:—Առաջին, յերկրորդ և յերրորդ խմբերն եքսկլուզիա գնացին:—Պետրատի գրախանութից գնեցի՝ թուղթ, տետրակ, մատիտ, դրիչ ու թանաք:

ԿԱՆՈՆ 36. Խոսքի մեջ հարանման իմաստով լրացումները կամ լրացման լրացումներն իրարից բաժանվում են ստորակետերով. վերջին յերկուսը, յեթե միանում են ու կամ յեվ շաղկապով, ստորակետով չեն բաժանվում:

Գ. ՀՈԼՈՎՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ԽՈՍՔԻ ՄԵՋ

ա. Ուղղական հոլով

Ի. Բուճ ուղղական հոլով

1. Հարցեր տալով դիտեցե՛ք բուն ուղղական հոլովի կիրառումը հետեվյալ խոսքերի մեջ յեվ յեզրակացրե՛ք՝ ի՞նչ ե ցույց տալիս ուղղական հոլովը.

1. Պողոսը յեկավ (սվ յեկավ):—Զմեռն անցավ (ինչն անցավ):—Սեղանի վրա գիրք կա:

2. Մահին աշակերտե:—Խոճորենին ծառ ե:—Զուրը գոլորշի կդառնա:

3. Արեւը մտնելուց հետո գնացինք:—Սիրտն ուրախ, գլուխը տաք մարդ ե նա:

4. Միմօնը քար սիրտ ունի:—Նա աղվես մարդ ե:

Փոխեցե՛ք հետեւյալ արտահայտութիւնները ցույց տված ձեւով.

1. Խելքը պակաս մարդ—պակասամիտ մարդ.

2. Խլուխը տաք—տաքագլուխ.

3. Վտաքը կաղ—կաղոտն.

4. Գլուխը հաստ—...

5. Գլուխը պինդ—...

6. Կաշին հաստ—...

7. Սիրտը մեծ—...

8. Գլուխը բաց—...

9. Ձեռքը դատարկ—...

10. Սիրտը սև—...

11. Կողքը հաստ—...

12. Տունը քանդված—...

13. Սիրտը մեռած—...

14. Ճլուղները կոտրած—...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 82. ԲՈՒՑ ուղղական հոլովը խոսքի մեջ կարող ե ցույց տալ՝ անող կամ լեղող առարկան (լենթա-կա—աշակերտը կարդում ե), այն հատկանիշը, վոր վերա-գրվում ե լենթակային (աշակերտը մարդ ե), կարող ե լինել վերադիր սի անվան (քար սիրտ):

II. Հայցական-ուղղական

2. Դիտեցե՛ք ուղղական հոլովի այն տեսակը, վոր պա-տասխանում ե ո՛ւր, վո՞րտեղ, մինչե՛վ լե՞րք, վո՞րքան ժա-մանակ, ինչքա՞ն, վո՞րքան հարցերին:

Ծ ա ն ո թ ու թ յ ու ն.—Գերականներից վոմանք այս տե-սակի ուղղականը հայցական հոլով են կոչում:

1. Աշակերտը գնաց դպրոց:—Քարն ընկավ գետին:—Գնացի աղբյուրը:—Դրեց գրպանը:—Ձեռքը տաքավ ընդա-նը:—Գլխարկը դրեց գլուխը:—Նա Թիֆլիս ե ապրում:

2. Նա ամբողջ որն աշխատում ե:—Յերկու ժամ անձ-րե յեկավ:—Յերեսուն տարի ապրեց:

3. Այդ յերկու ուրլի արժեք — Բեռը հինգ փութ կըշ-
ուեց: — Նա մի վերստ գնաց:

4. «Մուժանները» զողութիւն գնացին: — Յես հարսա-
նիք չգնացի: — Զորքը կռիվ գնաց:

ՎՐՈՇՈՒՄ 83. Հայցական-ուղղականը բուն ուղղա-
կանից ծեւով չի զանազանվում, այլ իր կատարած պաշ-
տոնով՝ խոսքի մեջ կարող է ցույց տալ զործողութիւն
տեղը (գնաց դպրոց), ժամանակը (յերկու ժամ նստեց),
քանակի պարագան (հինգ վերստ գնաց), նպատակը (զո-
ղութիւն գնացին), կրող լրացում (տես ներքեւ՝ հայցական
նախը):

III. Նշական-ուղղական

3. Դիտեցեք ուղղական հոլովի հետեւյալ տեսակը, վոր
ցույց է տալիս այն առարկան, վորին դիմում ենք մի բան
ասելու կամ հարցնելու համար:

Ծ ա ն ո թ ու թ յ ու ն. — Քերականներից վոմանք այս տե-
սակի ուղղականը կոչւեալ հոլով են անվանում:

- ա. 1. Աշոտ, յերբեք չի մոռանա քեզ քո ընկերը:
2. Քո ընկերը, Աշոտ, յերբեք չի մոռանա քեզ:
3. Յերբեք չի մոռանա քեզ քո ընկերը, Աշոտ:
4. Այժմարդ, ուր գնացիր: — Տո, Արշակ, ինչո՞ւ չեկար:
5. Սիրելի վորդիս, լսվ աշխատիր:

բ. Մնաք բարով, արե՛վ, գարուն
և խնկարհւյր ծաղիկներ,
կարկաչահոս վտա՛կ սիրուն,
կանաչազգեստ բլուրներ...
Մնաք բարով, համբույր և սեր,
դիմքով հրեշտակ կո՛ւյս չքնադ,
վայելչության պայծառ ծամեր,
քնդցր ժպիտ, կյա՛նք մատաղ...

(Բանաստ. Հովհ. Հովհ.)

ԿԱՆՈՆ 37. Կոչական բառը խոսքից բաժանվում է ստորակետով, չեթե սկիզբը կամ վերջն է ընկնում. իսկ չեթե խոսքի մեջտեղն է ընկնում, չերկու կողմից առնւ-վում է ստորակետերի մեջ: Կոչականի շեշտված վանկի վրա շեշտ է դրվում: Յեթե կոչականի վրա ածական կամ ձայնարկութուն է դրվում, շեշտն անցնում է վերջին-ներին:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 84. Կոչական-ուղղականը ցույց է տալիս այն անձը կամ առարկան, վորին դիմում ենք՝ մը բան ասելու կամ հարցնելու համար:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 98. Խոսքեր կազմեցե՛ք, վորոնց մեջ ուղղականը ցույց տա.

1. Յենթակա (մի բան անող կամ լինող).— կողմնակի չենթակա.
2. Առարկայի վորակը կամ հատկանիշը.
3. Գործողության ժամանակը (ժամանակի հայցական).
4. Գործողության տեղը (տեղի հայցական).
5. Գործողության չափ ու քանակը (չափ ու բանա-կի հայցական).
6. Գործողության նպատակը (նպատակի հայցական).
7. Առարկան, վորին դիմում ենք (կոչական):

բ. Տրական ճոլով

I. Սեռական-սրական

4. Համապատասխան հարցեր տալով դիտեցե՛ք տրա-կան հոլովի այն տեսակը, վոր դրվում է մի գոյականի վրա իբրև նրա լրացում:

Մ ա ն ո թ ու թ յ ու ն.— Քերականներից վրմանք այս տե-սակի տրականը սեռական հոլով են կոչում:

1. Ամասիկի (սւմ) գիրքը կորավ:—Սեղանի (ինչի՞) վորը կտրվեց:—Գրքի կապը պոկված է:

2. Վարդանի տեսածն այդ եւ։—Ազոավի կռաւն ա-
խորժելի չեւ։—Արեւի ծագումը հիանալի չեւ։

3. Բանվորների ազատարարը նա չեւ։—Հիվանդի խնամ-
քը ծանր եւ։—Մեռելի թաղումը վաղն եւ։

4. Շաքարի կիւոն ութսուն կոպեկ եւ։—Յորենի փու-
թը լերկու ուռքի չեւ։—Չվի հատը չերեք կոպեկ եւ։

5. Խոտի դեզը բարձր եր։—Յորենի հացը զարու հա-
ցից լավ եւ։—Բրնձի՞ քաշովին եւ լավ, թե՞ ծավարի քաշովին։

6. Գլխի մագեբը, մատի մատանին, մեջքի գոտին,
գլուղի բնակիչները, կարասի գինին։

7. Այսորվա դասը, ամառվա միւրդը, նոր տարվա
ցուրտը, մայիսի վարդը։

8. Մի ուռքու չիթ, քսան կոպեկի խաղող։

9. Առաջին աստիճանի դպրոց, լավ խելքի մարդ, նոր
ծեւի հագուստ։

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 99. Խոսքեր կազմեցեք, վորոնց մեջ
այս տեսակի տրականը (սեռականը) ցույց տա՝

1. Պատկանելութուն, առարկա, վոր տեր եւ մի ու-
րիշ առարկայի (ստացական սեռական)։

2. Ամբողջը, վորի մասն եւ վերջվում (մասնական
սեռական)։

3. Նյութը, վորից կազմված եւ առարկան (նյութի
սեռական)։

4. Տեղը, ուր կա կամ լինում եւ մի բան (տեղի սե-
ռական)։

5. Ժամանակը, ուր կա կամ լինում եւ մի բան (ժա-
մանակի սեռական)։

6. Գինը կամ արժեքը (գնի կամ արժեքի սեռական)։

7. Վորակը կամ տեսակը (վորական սեռական)։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 85. Սեռական հոլովը տրականից տար-
բերվում եւ վոչ թե ձեւով, այլ խոսքի մեջ իր կատարած
պաշտոնով. սեռականը դրվում եւ անվան վրա՝ իբրեւ նրա
վերադիր (ծառի հոլովը)։ Ըստ տրականը քայի կամ ածա-

կանի լրացում և լինում (գիրքը տվի Արշակին... մարդու հաճելի): Մեռական հոլովը վորոշող հողով չի գործածվում, մինչդեռ տրականը կարող և թե անհող յեվ թե հողով գործածվել (մարդու տվի, մարդուն տվի): Միջանի դերանունների սեռականը տրականից զանազանվում և (իմ—ինձ, քո—քեզ, նրա—նրան և այլն):

II. Հայցական (ուղղական յեվ օրական) հոլով

5. Դիտեցե՛ք ուղղական և օրական հոլովները այն տեսակները, վորոնք կրող լրացում են լինում՝ դրվելով անցողական բայերի մոտ:

Ծանոթութուն.—Այս տեսակի ուղղականը և օրականը քերականներից վոմանք հայցական հոլով են անվանում:

1. Յես մի մարդ տեսա:—Մարդ մարդու ցեխը չի պցի:—Յես այն մարդուն տեսա:

2. Անտեղ մի մարդ սպանեցին:—Անտեղ այն մարդուն սպանեցին:

3. Նա ընկեր և փնտռում:—Նա կորցրեց իր ընկերոջ:

4. Նա հայր ու մայր չունի:—Նա կորցրել և իր հորն ու մորը:

5. Այսօր շատ շուն ծեծեցի:—Նա շանը ծեծեց:

6. Մի կով մորթեցին, մի յեզ:—Մեր կովն ու յեզը մորթեցին:

7. Նա խեղճ ծիռն շատ և ծեծում:—Մեր ծին դողացան:

8. Դու հավ մորթեցիր:—Դու հավը մորթեցիր:

9. Բանվորը փայտ և կոտորում:—Բանվորը փայտը կոտորեց:

10. Արամին սպանեց:—Գրիգորին բռնեց:—Մանուշին թակեց:

11. Մարդ բռնել, մարդու բռնել, մարդուն բռնել.— յերեխա ծեծել, յերեխայի ծեծել, յերեխային ծեծել.—

ընկեր սիրել, ընկերոջ սիրել, ընկերին սիրել.—մարդ լացացնել, մարդու լացացնել, մարդուն լացացնել, սարերին ու քարերին լացացնել, սարեր ու քարեր լացացնել.—Հայր, մայր, քույր, յեղբայր ճանաչել,—հորը, մորը, քրոջն ու յեղբորը ճանաչել.—Նա աղջիկ ունի,—նա աղջկան նշանեց։—Ամեն մի դպրոց իր վարիչը, իր գործավարը և տեխնիկական աշխատավորն ունի։—Բժիշկ հրավիրել.—ըժշկին հրավիրել։—Զի թամբել,—ծին թամբել։

ՀԱՐՑՆԵՐ.— 1. Պարզեցե՞ք այդ որինակներից—կրող լրացումը յ՞՞րբ և ուղղական ձևով հայցական դրվում և յ՞՞րբ՝ տրականի ձևով հայցական։

2. Կարելի՞ յե ասել—

1. Կովին մորթել, հավին մորթե՞ք, ձիուն սպանել, կատվին սպանել։

2. Նշին ցեխից հանել։— Գայլը վոչխարին կուտի՞ Կովին քշել։

3. Արամն սպանեց Սահակը։— Վաչիկը բռնեց Սիրուշը։

4. Դռանը ծեծել.—ապակին ծեծել.—մեկի կարիքին բավարարել։

Յեթե սխալ են, ապա ասացե՛ք ուղիղ ձեվերը։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 86. Յերը կրող լրացումը (լինի շնչավոր թե անշունչ) մտածվում և իբրեւ իբ, պատասխանելով ինչ հարցին, այդ դեպքում դրվում և ուղղականակերպ հայցական կամ իրի հայցական. իսկ յեթե կրող լրացումը մտածվում և իբրեւ անձ, պատասխանելով ում հարցին, այս դեպքում դրվում և քականակերպ հայցական (քար ջարդեց, —մարդ սպանեց—ի՛նչ.— Սահակին սպանեց,—սարերին վողբացրեց—ո՛ւմ)։

III. ԲՈՒՆ ՏՐԱԿԱՆ ԿՈՂՈՎ

6. Դիտեցե՛ք բուն տրական հողովի կիրառումը ստորև բերված խոսքերի և որինակների մեջ.

1. Այս նամակը տուր Հայկին:—Այս գիրքը նվիրիր Սիրուշին:—Մենք պատահեցինք աշակերտներին:— Մենք մասնակցեցինք աշխատանքին:—Դու ցրտի սովոր ես:— Թղճացե՛ք նրան:— Նա յեղբորը դաս է տալիս —Հեռվից սեվին ու սպիտակին է տալիս, կարմրին է տալիս:—Գլուխը սովեց պատին:

2. Կուշտը քաղցածին մանր կբրդի:—Վոտքին տեղ արավ, գլխին ել ուզեց:

3. Նա գիրքը մեկ ուրջու ծախեց:—Նա մեկին հինգ է աշխատում:

4. Զանգի ծայնին աշակերտները դուրս թափվեցին.— Մեկի խոսքին խաբվեց:

5. Մենք հավաքվեցինք ժողովի:—Դու գնացիր ջրի.— Նա գնաց քնելու:

6. Նրա գլխին գլխարկ չկա:—Մատին մատանի չկա:— Մեջքին, ձեռքին, ճակատին:—Դու շատ ես ապրել նրա տանը:—Նա նստել է բարձր թլրին, սարին, քարին, կտրին, ծառին, յեղեղքին...

7. Ծանապարհորդը տեղ հասավ կեսորին:—Դու զարնանն ես չեկել:— Փետրվարին ձյուն չեկավ:— Նա ծնվել է 1905 թվին:— Այս շոգին ուր ես գնում:— Նրա հարսանիքին, ծննդին, տոնին, թաղմանը...

8. Դու ել նրա որին ես:—Մի խելքի մարդ եք:— Յեսքո կարծիքին չեմ:—Բո պատկերին, կերպարանքին, ընդունակության, շնորհքին...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 87. ԲՈՒՆ ՏՐԱԿԱՆ հողովը ցույց է տալիս՝ այն առարկան, վորին մի բան տրվում է, ուղղվում է մի բան, վորի ոգտին կամ վնասին մի բան լինում է, տեղն ու ժամանակը, ուր կա կամ լինում է մի բան

ընկեր սիրել, ընկերոջ սիրել, ընկերին սիրել.—մարդ լա-
ցացնել, մարդու լացացնել, մարդուն լացացնել, սարերին
ու քարերին լացացնել, սարեր ու քարեր լացացնել.—Հայր,
մայր, քույր, յեղբայր ճանաչել,—հորը, մորը, քրոջն ու
յեղբորը ճանաչել.—Նա աղջիկ ունի,—նա աղջկան նշա-
նեց.—Ամեն մի դպրոց իր վարիչը, իր գործավարը և
տեխնիկական աշխատավորն ունի.—Բժիշկ հրավիրել.—
բժշկին հրավիրել.—Զի թամբել,—ծին թամբել:

ՀԱՐՑԵՐ.— 1. Պարզեցե՞ք այդ որինականերից—կրող
լրացումը յէրբ և ուղղական ձևով հայցական դրվում և
յէրբ՝ տրականի ձևով հայցական:

2. Կարելի՞ յստե՞ս—

1. Կովին մորթել, հավին մորթել, ձիուն սպանել,
կատվին սպանել:

2. Նշին ցեխից հանել.— Գալլը վոչխարին կուտի-
Կովին քշել:

3. Արամն սպանեց Սահակը.— Վաչիկը բռնեց Սի-
րուշը:

4. Դռանը ծեծել.—ապակին ծեծել.— մեկի կարիքին
բավարարել:

Յեթն սխալ են, ապա ասացե՛ք ուղիղ ձեվերը:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 86. Յերբ կրող լրացումը (լինի շնչավոր
թե անշունչ) մտածվում և իբրեւ իբ, պատասխանելով ինչ
հարցին, այդ դեպքում դրվում և ուղղականակերպ հայցա-
կան կամ իրի հայցական. իսկ լեթե կրող լրացումը մտած-
վում և իբրեւ անձ, պատասխանելով ում հարցին, այս
դեպքում դրվում և տրականակերպ հայցական (քար ջար-
դեց,—մարդ սպանեց—ի՛նչ.— Սահակին սպանեց,—սարե-
րին վողբացրեց—սւմ):

III. ԲՈՒՆ ՏՐԱԿԱՆ ԽՈՂՈՎ

6. Դիտեցէ՛ք բուն տրական հողովի կիրառումը ստորև բերված խոսքերի և որինակների մեջ.

1. Այս նամակը տուր Հայկին:—Այս գիրքը նվիրիր Սիրուշին:—Մենք պատահեցինք աշակերտներին:— Մենք մասնակցեցինք աշխատանքին:—Դու ցրտի սովոր ես:— Թղճացե՛ք նրան:— Նա յեղբորը դաս ե տալիս —Հեռվից սեվին ու սպիտակին ե տալիս, կարմրին ե տալիս:—Գլուխը սովեց պատին:

2. Կուռտը քաղցածին մանր կբրդի:—Վոտքին տեղ արավ, գլխին ել ուզեց:

3. Նա գիրքը մեկ ուրջու ծախեց:—Նա մեկին հինգ ե աշխատում:

4. Զանգի ծայնին աշակերտները դուրս թափվեցին.— Մեկի խոսքին խաբվեց:

5. Մենք հավաքվեցինք ժողովի:—Դու գնացիր ջրի.— Նա գնաց քնելու:

6. Նրա գլխին գլխարկ չկա:—Մատին մատանի չկա:— Մեջքին, ձեռքին, ճակատին:—Դու շատ ես տալել նրա տանը:—Նա նստել ե բարձր քլրին, սարին, քարին, կտրին, ծառին, յեղեղքին...

7. Ծանապարհորդը տեղ հասավ կեսորին:—Դու զարնանն ես չեկել:— Փետրվարին ձյուն չեկավ:— Նա ծնվել ե 1905 թվին:— Այս շոգին ուր ես գնում:— Նրա հարսանիքին, ծննդին, տոնին, թաղմանը...

8. Դու ել նրա որին ես:—Մի խելքի մարդ եք:— Յեսքո կարծիքին չեմ:—Բո պատկերին, կերպարանքին, ընդունակության, շնորհքին...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 87. ԲՈՒՆ տրական հողովը ցույց ե տալիս՝ այն առարկան, վորին մի բան տրվում ե, ուղղվում ե մի բան, վորի ոգտին կամ վնասին մի բան լինում ե, տեղն ու ժամանակը, ուր կա կամ լինում ե մի բան

(գիրքը տվեց Աշոտին, մոտեցավ Աշոտին, Աշոտին հագուստ կարեցին, չես չեկա ապրիլին):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 100. Նոսքեր կազմեցե՞ք, վորոնց մեջ տրականը ցույց տա՝

1. Այն առարկան, վորին մի բան տրվում է.	
2. Գին կամ արժեք.	5. Տեղ.
3. Պատճառ.	6. Ժամանակ.
4. Նպատակ.	7. Ձև կամ կերպ.

գ. Բացառական հոլով

7. Դիտեցե՞ք բացառական հոլովի կիրառումը հետեւյալ որինակներում.

1. Ճանապարհորդը դուրս չեկավ գյուղից:—Նա չեկավ այգուց, քաղաքից, սանից... Բռնեց նրա զլխից, մազերից, ձեռքից... Կապեց ծառից, պունից...

2. Անցյալ տարվանից այստեղ եմ:—Մի ամսից կգամ:—Առավոտից իրիկուն, գյուղից քաղաք...

3. Մեկի աչքից ընկնել, խելքից հանել, հալից ընկնել...

4. Լավ-լավ բաներից խոսել ու պատմել:—Դեսից ղենից խոսել:—Աշխարհից անտեղյակ, ցավից գանգատվել:

5. Նսեկից պակաս մարդ. — դրսից՝ քահանա, ներսից՝ սատանա. — հայերենից թույլ. — ուժերից վեր:

6. Նա խելոքներից խելոք է:—Նա ըլլորից լավ է:

7. Սովից մեռավ. — վշտից մաշվեց. — ճանից ճանաչեց. — համից, հոտից, գոյնից իմացավ:

8. Դուք հաղթվեցի՞ք մեզնից. — Մառը կոտրվեց բամույց:

9. Այս հացից մի կիլո տոն, այս գինուց՝ չերկուշիշ. — մեզնից լերկուսը գնացին, ձեզնից՝ չորսը:

10. Այս մեկը վոսկուց է, այն մեկը՝ յերկաթից. — փայտից պատրաստիր:

11. Նա հրաժարվեց պաշտոնից. — այս եմ պահանջում նրանից:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 88. Բացառական հոլովը ցույց է տալիս գործողության սկզբնակետը, այն առարկան կամ տեղն ու ժամանակը, վորից առնվում, բաժանվում, հեռանում կամ ծագում, առաջ է գալիս մի բան:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 101. Կազմեցե՛ք խոսքեր, վորոնց բացատրականը ցույց տա՝

1. Տեղ.
2. Ժամանակ.
3. Նյութ.
4. Առարկան, վորից գործողութիւնն անցնում է յենթակայի վրա.
5. Պատճառ.
6. Համեմատութիւն կամ բաղդատութիւն.
7. Առարկան, վորի մասին պատմում են:

դ. Գործիական եռյուլ

8. Դիտեցե՛ք գործիական հոլովի կիրառումը ստորև բերած որինակներում.

1. Մղոցով կտրեցի, ուրագով տաշեցի:—Մատիտով գրեցի, ռետինով ջնջեցի:

2. Մենք անցանք բլրի ստորոտով, բարձրացանք լանջով:—Ջուրը հոսում է առվով:—Յերկնքով ամպեր են անցնում: Քո գլխով շատ բաներ անցան:

3. Դուք գիշերով աշխատում եք:—Որը ցերեկով ծեծեց նրան:—Յերկու ժամով բացակայեց:

4. Նա շնորհքով տղա չէ:—Համով, հոտով կերակուր:—Կաթնով վոչխար:—Ուժով մարդ:—Մրտով տղա:—Շեկ մազերով, ծով աչքերով:

5. Այդ գլուղը հինգ վերստով հեռու չէ:

6. Նա ծագումով գլուղացի չէ:—Հեզվով ճարտար է:—Վոտքով կաղ է:

7. Շաքարի կիլոն ութսուն կոպեկով գնեցի:—Սենյակն ամսական վեց ռուբլով վարձեցի:

8. Մարդիկ իրարում անցան:—Մտքովս անցավ:—Վզումը փաթաթվել:

9. Գետինը ծածկվեց ծյունով:—Գետը ծածկվեց սառույցով:

10. Դու նրա խոսքով արիւր:—Նրա սրտով չեղավ:—Բանն որնեքով կանեն:

11. Մենք ննգով ել գնացինք զբոսանքի:—Դուք շորսով ել բացակա ելիք:—Յերեք հոգով գնացինք:—Ամբողջ խմբով, ամբողջ ընտանիքով, բոլոր ընկերներով...

12. Մենք մսով կերակուր ունենք:—Դուք բրնձով քաշովի կերաք:—Յուղով փլավ, ձեթով փլավ, նավթով ճրագ, տախտակով տուն...

13. Մենք նրա հրավերով չեկանք:—Վերջին տեղեկություններով՝ նա հիվանդ է:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 89. Գործիական հոլովը ցույց է տալիս այն առարկան, վորով կամ վորի միջոցով, իբրեւզ գործիքով, կամ միասնությամբ կատարվում է մի բան:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 102. Կազմեցեք խոսքեր, վորոնց մեջ գործիականը ցույց տա՝

1. Գործիք, վորով մի բան անում են.

2. Տեղ.

3. Ժամանակ.

4. Վորակ.

5. Քանակ.

6. Գին և արժեք.

7. Միասնութիւն, միասին մի բան անելը.

8. Նյութ, վորից կազմված է մի առարկա.

9. Հիմունք:

Ե. Ներգոյական ճուղով

9. Դիտեցեք ներգոյական հոլովի կիրառումը ստորև բերած որինակներում.

1. Մենք պարապում ենք դպրոցում:—Մենյակում աշխատում եմ:—Նրա զլխում խելք չկա, աչքում լույս

չկա: — Դաշտում բուսած ծաղիկ:— Քաղաքում ու գյուղում,
Ամերիկայում... ներքևում, վերևում...

2. Հինգ ժամում տեղ հասանք:— Մի տարում կվեր-
ջացնեմ:

3. Այդ լեզել ե անցյալ դարերում:— Մեր որերում
չեղավ:

4. Այս բանում դու հանցավոր ես:— Նկարելում լավ
ես:— Ուտելում, խմելում, չերգելում, աշխատելում...

(Նկարելու մեջ, չերգելու մեջ...):

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 90. Ներգոյական հոլովը ցույց ե տալիս
այն առարկան, տեղը կամ ժամանակը, վորի մեջ մի բան
կա կամ լինում ե:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 103. Կազմեցէք խոսքեր, վորոնց
մեջ ներգոյականը ցույց տա՝

1. Տեղ. 2. Ժամանակ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 104. Ցույց տվեք՝ 1. բուն ուղղա-
կանը. 2. կոչական-ուղղականը և 3. հայցական-ուղղա-
կանը ստորև բերած որինակաների ընդգծված բառերի մեջ.

1. Յեվ ինչո՞ւ միայն նա յերգի, միայն նա,
Հովակիմը, Կարոն, Սաղոմոնը, Մարգարը,
կամ մի բիթլիսցի, վանեցի Պողոս.
Իսկ Իվա՞նը, Յուսո՞ւֆը, Զուկ-Յո՞ւն,
վոր իրար ճանաչում են վաղուց...

... Կարող ե այսու Տիրեթից

Թռչել Ռա՞տ, Պետրոգրա՞դ, Բիթլի՞ս...

... Բիթլիսից՝ Մարսիլ, Յերեվան,

Պեկին, Գանձրե, Զիկագո:

Ո՛ր, վաղուց ե աթաւա՞րդ դարձել

մի փոքրի՛կ-փոքրի՛կ փողոց...

2. Կանչեց աշխուժով հրձիգ.

— Բանվորնե՛ր ամբողջ աշխարհի, միացե՛ք:

(Կարմիր Արև, «ԱՄԵՆԱՊՈՆԵՄ»)

3. Պրոլետարներ՝ բոլոր աշխարհի, միացե՛ք:

4. Գիշերն անցավ:— Գիշերն անօրեւ յեկավ:—
 Մնաց մինչև գիշեր:— Շուտ անցիր, գիշեր:—
 Աշտը գրում ե:— Գնաց դեպի Աշտը:—
 Աշտ, յեկ այստեղ:— Նրա անունը Աշտ ե:— Նրան
 Աշտ են կանչում:

Լուսը հանգավ:— Յես լուսը հանգցրի:— Լուսը բաց-
 վելուց հետո վեր կացանք:— Թուով դեպի լուսը:— Բաց-
 վիր, ով լուս:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 105. Յո՛ւյց տվեք՝ 1. բուն-սրակա-
 նը, 2. սեռական-սրականը և 3. ճայցական-սրականը
 ստորեւ ընկած որինակներում:

1. Անլուելի վշվշում ե	2. Յեւ միջանի ընկեր տղերք
պղտոր ջուրը՝ եբեղի,	ձորում, գետի յեզերքին,
նրա ափին կանաչում ե	փոս փորեցին ու սրտաբեկ
մենակ շերի՞ն իգիթի:	նողին տվին հովվի դին:

3. Դու ինձ չես սիրում, չես սիրում ինձ պես...
 վազուց, վազուց ես դու ինձ մոռացել...

Ասում են՝ ուռին աղջկե՛ք եր ինձ պես,
 մեռւմ եր յարին, ու չեկավ նա տես:

4. Բազմած լուսնի նուրբ օղբերին,
 հովի թւին թռչելով,
 փերիները սարի գլխին
 հավաքվեցին գիշերով:

5. Ափսոս իգիթ քո յարին...
 ափսոս եղ ծով աջերին...

6. Յեւ մութ այրերից մամուտ ժայռերի,
 թավուտ ծմալի լռին խորքերից,
 մանուկ հասակիս հնչուն ծիծաղի
 արձագանքն ահա լսում եմ նորից:
 Թնդում ե դվարի աղմուկը բնի,
 բարձրանում ե ծուխն իմ ծանոթ ուրթից...

(Կարմիր Արև, «ԱնՈՒՇ»)

7. Բանվորի տղան չեկավ:—Պատահեցի մի բանվորի:—Հանձնեցի մի բանվորի:—Հանձնեցի այն բանվորին:—Կողոպտեցին մի բանվորի:—Կողոպտեցին այն բանվորին:—Բանվորի հագուստը... բանվորի անունը... բանվորի պես... բանվորի մոտ...

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 106. Արտագրեցե՛ք, ամեն մի գոյականի (անվան և դերանվան) վրա նշանակելով իր հոլովը՝
 բս ձեվի և բս նշանակության (բուն ուղղական=բ. ու.—կոչական-ուղղական=կ. ու.—հայցական-ուղղական=հ. ու.—բուն տրական=բ. տ.—սեռական-տրական=ս. տ.—հայցական-տրական=հ. տ.—բացառական=բ.—գործիական=գ.—ներգրական=ն.):

1. Ծիծաղախիտ վաճառ ծովի փոքրիկ գյուղից առափնյա ծովն է մտնում գաղտնադղի ամեն գիշեր մի տղա: Ծովն է մտնում առանց նավակ, բազուկներով առնացի ջուրը ճողփում, լող է տալի դեպի կղզին դիմացի:	Միբուն Թամարն ամեն գիշեր այնպես կրակ է անում և ըսպասում է անհամբեր այնտեղ՝ մոտիկ դարձնում: Ծփում է ծովն ալեծածան, ծփում է սիրտը տղի, գոռում է ծովն անհղաձայն, նա կովում է կատաղի:
---	--

(Կարմիր Արև, «ԱՆԹԱՄԱՐ»)

2. Նայի՛ր, դուտի՛կ իշխանազուն,
 այս փառերին լայնալանջ,
 այժմ պիտի հանդես դուրս գան,
 պայքար մտնեն քո առաջ՝
 մեկը իրեն ուժը ցույց տա,
 մյուսը օճորհմն իր բազկի,
 վորք ճարպիկ ձիաթուղի,
 վորն էլ քափը իր բազկի:
 Իսկ յերբ կռիվն առնի դադար,
 հայտնի լինեն քոզն ու վատ,
 ու յերբ անցնեն մեր առջեվից
 կտրինները պայազատ,
 ընտրի՛ր, դարկի՛ր ձեռքիդ խնձորն

անհաղթներից անհաղթին,
վոր վողջ առխարհ մայիլ մնա
անզուգական քո բախտին:

(Կարմիր Արև, «ՓԱՐՎԱՆԱ»)

Դ. ԿԱՊԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Նախադրություն և յեվ ճեհադրություն)

§ 88. Դիտեցե՛ք կապերը (իսկական յեվ անիսկական)
յեվ ասացե՛ք՝ վո՛ր կապից հետո կամ առաջ ի՞նչ հոլով ե
ղրվում այն ըսողը, վոր կապի միջոցով իբրեւ ինչի
կապվում ե մի ուրիշ ըսողի, զլիսավորապես ըսյի հետ:

1. Թռչում ե հոգիս, Թռչում դեպի տուն:
2. Հանգիստ կաց, Անճւշ, դու հասած աղջիկ՝
ի՞նչ ունիս ջահել չորանների մոտ:
3. Դուրս յեկավ Թեթե ամպերի տակից
Անուշը՝ փախած յեղնիկի մման:
4. . . . Ժողիկ են քաղում,
Ժողիկ հետ խաղում ինչպես Թիթեռներ:
5. Դե հանիր, աղջի, վիճակն ի բարին:
6. Սիրտդ մի կոտորի սուտ բանի համար:
7. Աչքերի առջեւ մլարը պատեց:
8. Խնդրում եր՝ լալով յեղրոր առաջին
անգոր ու դալուկ իր քույրը չոքած:
9. Մինչեւ դաստակը սիրտդ եմ խրելու:
10. Տղերքը դեպի քարափն են վազում:
11. Սարեր ու ձորեր վոտնատակ տվեց՝
չորան Սարոյին գտնելու համար:
12. Քաղվոր կանանց մեջ, մթան հետ, Թագուն...
Անուշը ձորից յեկավ հորանց տուն:
13. Դուք ել ինձ հետ ձեն տվեք:
14. Ինչպես փոթորիկ սաստիկ սրընթաց
գյուղից սլացան մի խումբ կտրիճներ:

15. Առանց նայելու մարդկանց յերեսին,
առանց խոսելու, սեռական, դաժան,
մոտեցավ սրահին, կախ տվավ սնին
սե հրացանը՝ սե ոձի նման:

16. Վողբացին անշունչ դէպքի վրա,
անտեր ֆնացած վոչխարի մասին:
Յեւ նրա մասին, վոր ընկերները
հանգը դնալիս Սարո կկանչեն...

17. Ծառս յեղավ զուշման յերկնքի դիմաց:

(Կարո՞ւիք Արե, «ԱՆՈՒՇ»)

18. Ի գիտութիւն հայտնել.—ի պատիւ քո.—ցտե-
սութիւն, որեցոր, ցնոր կարգադրութիւն.—դեմ առ դեմ,
տող առ տող.—առաջմ.—դեպի տուն,—դեպի նա,—դեպի
քեզ,—դեպի ինձ,—դեպի վորդին.—մինչեւ այսոր,—մինչեւ
գլուղ,—մինչեւ այգին.—ըստ որենքի,—ըստ Արամի,—
ըստ լրագրի.—ընտանիքով հանդերձ,—այս անելով հան-
դերձ.—այն որից իվեր.—ինձ համար, քեզ համար, զուր-
բանի համար.—առանց ինձ,—առանց քեզ,—առանց ջրի.—
բացի ինձնից,—բացի քեզնից,—բացի ջրից,—բացի այս,—
բացի այդ.—ավելի լավ քան այդ:

19. Ինձ պես,—քեզ պես,—մարդու պես,—թրի պես.—
ինձ չափ,—քեզ չափ,—մարդու չափ,—յերկու հազարի
չափ.—աչքը շինելու տեղ,—նրա տեղ.—ինձ հետ,—քեզ
հետ,—հոր հետ,—լուսը բացվելու հետ,—յես ծանոթ եմ
նրա հետ,—յես ծանոթ եմ Գրիգորի հետ (փոխադարձ ծա-
նոթութիւն—նա ել ինձ ե ծանոթ).—յես ծանոթ եմ նրան,
յես ծանոթ եմ Գրիգորին, յես ծանոթ եմ պատմութիւն,
գրականութիւն (վոչ փոխադարձաբար).—հետս, հետդ, հե-
տինս, հետինդ.—սրա դեմ,—գրքի դեմ,—յերեկոյան դեմ.—
ինձ մոտ,—քեզ մոտ,—գլուղի մոտ,—լուսանալու մոտ.—
ինձ վրա, քեզ վրա, սեղանի վրա, այս խոսքի վրա, ծի-
ծաղել մեկի վրա,—խոսք խոսքի վրա,—վրա յերկրորդ
որը:

Ե. ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

- § 89. 1. Կարունք յեկավ, հավերք յեկան,
սարեք ու ձօրեք ծաղիկներ հագան.
մի աղջիկ յեկավ, մի մենակ քաղվոր,
գետի յեզերքին օրում ե մուր...

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

2. Կոմսունա, Կոմսունա Պարիզյան,
հոծ բանվորների լերգն ե դողացում.
ծաղկած մարտ ամսին՝ Մոն Մարտի դրանիս
դուրս պրծած մեջքին օանք ե սլանում
ու վորտ լավում:
Յեվ ցածրում՝ ներքե ալ դրոշակների
խիտ անտառ. ծլեց գարնան բոցերով:

(Կարմիր Արև, «ԿՈՄՄՈՒՆԱՅԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ»)

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 91. Յենթական յեվ քայլ թվով ու դեմ-
քով համաձայնում են. յեզակի յենթակայի հետ յեզակի
քայ ե դրվում, հոգնակի յենթակայի հետ՝ հոգնակի քայ
(որ՝ գարունը յեկավ, հավքերը յեկան):

- § 90 ա) 1. Ու դղդղացից արձակ կրկեսում օփոք ու օթունջ,
հաղիվ լսելի խառնակ աղաղակ ու դժգոհ տրտունջ...

(Կարմիր Արև, «ԴԵՑԻՄ ՀԱՔԵՐԻՈՍ»)

2. Ու իրար բռնած Սառն ու Մոսին՝
բառում են, ընկնում խողապառկուկի.
ընկնում են գետին, յեղնում միասին,
դժվար ե իբրև հաղթել մեկ-մեկի:

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 92. Յեթե միյեմնույն նախադասության
մեջ մեկից ավելի (քաղմակի) յեզակի յենթակա կա, այդ
դեպքում քայը հոգնակի յե դրվում (որ՝ Սարոն ու Մո-
սին քաշում են):

§ 90 բ). Նրանց լավն ու վատը չի իմացվում, մեծ
ու փոքրը չի ճանաչվում:— Լացն ու կոծն անվերջ լավում ե:
Ուշքն ու միտքը վրան չի, չափ ու սահման չկա...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 93. Յեթե միյեվնոյն նախադասության մեկից ավելի յեզակի յենթակաները հոմանիշ բառեր են (լացն ու կոծը), կամ վորեմբ ատընշումթյամբ միասին են գործածվում իբրեմ մի բառ, այդ դեպքում բայը սովորաբար յեզակի յե դրվում (չափ ու սահման չկա):

§ 91. Աշակերտությունը դուրս յեկավ դպրոցի բակից: Բազմութիւնը խռնվել եր փողոցներում: Ժողովուրդն ուրախ բացականչութիւններ եր անում: Տոնակատար հանձնաժողովն ամեն ինչ ծրագրել եր...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 94 ա). Հավաքական իմաստ ունեցող յեզակի յենթականի բայը յեզակի յե դրվում (աշակերտութիւնը դուրս յեկավ):

§ 92. Այս դպրոցում տասներկու դասարան կա. ամեն մի դասարանում քսան նստարան կա: Այստեղ չորս հարյուր ութսուն աշակերտ ե սովորում:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 94 բ). Յեթե յեզակի յենթական մեկից ավելի թիվ ցուց տվող ածական ունի, բայը միժ մատած յեզակի յե գրվում (քսան նստարան կա):

§ 93. Յեմ մուր այրերից մամոռտ ժայռերի,
բավուտ ծմակի լռին խորքերից
մանուկ հասակիս ճնշուն ծիծաղի
արձագանգն ահա լսում եմ նորից:
Թնդում ե զվարք աղմուկը բինի,
բարձրանում ե ծուխն իմ ծանոթ ուրթից,
ու բոլորն ահա, նորից կենդանի,
յեղնում են աշխույժ վաղորդյան մութից,
ու բարձ, ցողապատ լեռների լանջում...
Ահա... ականջ արա,—հովիֆն ե կանչում...

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 95. Դոյական անունն ու իր առջեմից դրված ածական կամ գոյական լրացումները թվով ու հո-

լովով չեն համաձայնում (մուժ ալը, մուժ ալըի, մուժ ալըից... մուժ ալըեր, մուժ ալըերի, մուժ ալըերից... քար սիրտ, քար սրտի... քար սրտեր, քար սրտերի...):

§ 94. Քառասուն կույս աղջիկ բերեք արմադան,
 քառասուն կարճ կնիկ, վոր յերկանք աղան...
 Հազար հազար մարդ նորելուկ մանուկ,
 հազար հազար մարդ անբեղ, անմորուք,
 հազար հազար մարդ բեղը նոր ծլած,
 հազար հազար մարդ թախտից նոր յելած...

(Կարմիր Արև, «ՄԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹԼ»)

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 96. Մեկից ավելի թիվ ցույց տվող լրացումների գոյականները սովորաբար յեզակի յեն դրվում (հազար հազար մարդ, յերկու գիրք, հարյուր մանեթ, քսան մարդ, հինգ պետութուն)։

§ 95. Հինգ յերկար ու ձիգ տարիներ են անցել այդ ուրից, հազար ու մի դժբախտություններ յեկել են ու անցել։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 97. Յեթե լրացումն առանձնապես շեշտում ե շատության զաղախարը, կամ թե անվան ու թվական ըստի միջով ուրիշ ըստեր կան, անունը կարող ե հոգնակի դրվել։

2. ՎՈՐՈՇՈՂ ՀՈԴԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

§ 96. 1. Յեվ ինչո՞ւ միայն նա յերգի, միայն նա.—
 Հովակիմը, Կարոն, Սողոմոնը, Մարգարը...
 Իսկ Իվանը, Յուսուֆը, Չուկ-Ֆուկ...

(Կարմիր Արև, «ԱՄԵՆԱԳՈՅՄ»)

2. Արշակն ու Տիգրանն առաջից ելին գնում, իսկ Զավենը, Միսակն ու Վաչիկը՝ յետևից։—Հեռվից յերևում ելին Յերեանն ու Քանաքեռը։—Շուտով ճանապարհորդները տեսան իրենց մյուս ընկերներին՝ Մկրտչին ու Միքայելին։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 98. Հատուկ անունները, նույնիսկ առանց վորոշող վերադրի, ըստ ինքյան վորոշ են, ուստի յեւ վորոշող հոդով են գործածվում:

§ 97. Կովը, ձին, վոչխարը, գոմեշն ընտանի կենդանիներ են: — Աւլուծը, վազը, բորենին գազաններ են: — Յերկաթը, պղինձը, արծաթը, վոսկին մետաղներ են: — Այս տարի գորենն առատ է, բրինձը՝ սակավ:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 99. Առարկայի սեռ կամ տեսակ ցույց տվող հասարակ անունները, առանց վորոշող վերադրի, գործ են ածվում վորոշող հոդով:

§ 98. Մի անգամ հեռվից մի ոտարական յեկավ այդտեղ: Ոտարականը տարորինակ բաներ եր պատմում իր տեսած յերկրի մասին:—

Որը մթնեց:—Գիշերը վրա հասավ:— Յերկինքն ամպեց:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 100. Խոսողին առաջուց ծանոթ կամ խոսքի մեջ մի անգամ արդեն հիշված առարկայի անունը վորոշող հոդով է գործածվում, յեթե նույնիսկ վորոշող վերադիր չունի:

§ 99. 1. Ես վոր պատահեց, մեր Դավիթ հսկան մի մանուկ եր դեռ յոթ-ութ տարեկան...

2. Սասմա սարերից շատ ու շատ հեռու թնդում եր նրա հոչակն ահաբեկու...

3. Բայց հիմի, յերբ վոր յեկավ ծերացավ, են անառ սիրտը ներս սողաց մի ցավ...

4. Մի ժառանգ չունեմ՝ իմ անցման յետե իմ թուրը կապի, Սասուն պահպանի...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 101. Վորոշող վերադիր ունեցող անունները վորոշող հոդով են գործ ածվում:

Վորոշող վերադիր լինում են՝

ա) հատուկ անունները յեւ սեռի իմաստով գործածված հասարակ անունները (Դավիթ հսկան, Դավիթ թագավորը, Աշուղ Զիվանին, մարտ ամիսը).

բ) ցուցական ածական դերանունները (են անահ սիրտը, այս գիրքը, այդ գիրքը, այն գիրքը)․

գ) ստացական ածական դերանունները (իմ թուրը, քո թուրը, նրա թուրը, մեր, ձեր, նոցա, իրենց)։

§ 100. Ծերունի Ռհանը յերկու վորդի ունեւր․ մեծը (մեծ վորդին) արհեստով եր պարապում, իսկ փոքրը (փոքր վորդին)՝ յերկրագործությամբ։

Իմ մատիտը տամ, քոնը (քո մատիտը) տուր։—Սպիտակ բլուզը հանեց, սևը (սև բլուզը) հագավ։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 102. Յերբ վորեմբ գոյական անուն խոսքից դուրս ե ընկնում կամ գեղջվում ե, կրկնություն չանելու համար, այդ դեպքում անվան ածական կամ ստացական վերադիրը ը կամ և նոդով ե գործածվում։

Յեթե ստացական վերադիրը ձայնավորով ե վերջանում, կրկնակի նոդով ե վերջանում (քոնը, նրանը, Արշակինը)։

§ 101. Յերեման քաղաքը գտնվում ե Հրազդան գետի ափին։—Գիտես, Ա՛րշակ, թե Պողոսն ուր ե։—Հսկր, հորեղբայր, քեզ ե կանչում նա։—Այսոր մենք Թիֆլիս հասանք։—Գնանք մեր տուն։—Այս շաբաթ այստեղ կլինի։—Ճանապարհորդները հինգ կիլոմետր գնացին։—Սոխակի դպլալը լավում ե հեռվից։—Վահանի գրվածքը լույս ե տեսել։—Յես գրում եմ քո մատիտով։—Քո գրքից... քո գրքում... Մենք տանծ ու խնձոր գնացինք։—Տղա, աղջիկ, մեծ ու փոքր, բոլորն եքսկուրսիա գնացին...

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 103. Նշանակությամբ վորոշ գոյականները վորոշող հոգ չեն առնում, յերբ գործ են ածվում՝ իբրեւ ուղղական վերադիր (Յերեման քաղաք), կոչական (գիտես, Ա՛րշակ), տեղի հայցական (Թիֆլիս հասանք), ժամանակի հայցական (այս շաբաթ այստեղ կլինի), չափ ու քանակի հայցական (հինգ կիլոմետր գնացին), սեռական վերադիր (սոխակի դպլալը, Վահանի գրվածքը), բացառական,

գործիական ու ներգոյական հոլովներով (իմ գրեմ(ը), գրից(ը), գրում(ը)):

Խոսքին ուժ տալու համար թվարկվող բառերը նույնպես անհոդ են գործածվում (սղա, աղջիկ, մեծ ու փոքր... գնացին):

Ե. ՇԱՐԱԳԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§ 102. Դիտեցե՛ք բառերի դասավորութունը խոսքի մեջ յեվ որոնքնե՛ր հանեցե՛ք.

1. Յերեկ առավոտյան մեր պարտիզում Գրիգորենց Արամը մեր բարձր խնձորենու ճյուղը կոտրել է (սովորական շարադասութուն):

2. Յերեկ առավոտյան է մեր պարտիզում Գրիգորենց Արամը մեր բարձր խնձորենու ճյուղը կոտրել (և վոչ թե, որինակ, չերեկոյան):

3. Մեր պարտիզում է Գրիգորենց Արամը չերեկ առավոտյան մեր բարձր խնձորենու ճյուղը կոտրել (և վոչ թե, որինակ, ձեր պարտիզում):

4. Գրիգորենց Արամն է չերեկ առավոտյան մեր պարտիզում մեր բարձր խնձորենու ճյուղը կոտրել (և վոչ թե, որինակ, Մկրտիչը):

5. Մեր բարձր խնձորենու մյուսն է չերեկ առավոտյան մեր պարտիզում Գրիգորենց Արամը կոտրել (և վոչ թե տանձի) և այլն:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 104. Սովորական շարադասության ժամանակ խոսքի մեջ բայն ամենից վերջն է դրվում, իսկ բայի լրացումները բայից առաջ են դրվում. ամեն մի լրացման լրացում առաջից դրվում է այն բառի վրա, վորի իմաստն ինքը լրացնում է: Յուրաքանչյուր խոսք ունի իմաստի շեշտ, վորի փոփոխումից կախում ունի բառերի այս կամ այն տեսակի դասավորութունը խոսքի մեջ (ինչպես լերեվում է վերը բերած որինակից):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 107. Ինքներդ խոսքեր կազմեցե՛ք յեվ իմաստի շեշտի համապատասխան փոփոխեցե՛ք ըստերի շարադասութիւնը:

Սովորակա՞ն է, արդյոք, ըստերի դասավորութիւնը հետեւյալ խոսքերի մեջ. յեթե սովորական չի, ինքներդ սովորական ձեւով դասավորեցե՛ք.

1. Ծփում է ծոցն ալեծածան,	2. Միայն ալիքը Վանա ծովի
ծփում է սիրտը տղի.	մեղմ դիպչում են ամբերին.
լուռում է ծոցն անեղածայն,	հրհրելով հեռանում են
սա կովում է կատաղի...	շըշունջներով անմեկին:

(Կարմիր Արեւ, «ԱՆԹԱՄԱՐ»)

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 105. Բառերի սովորական շարադասութիւն փոփոխած, շուտ տված ձեւը երջում է կոչվում (ալիքը Վանա ծովի = Վանա ծովի ալիքը):

Ուղղեցե՛ք հետեւյալ խոսքերի մեջ շրջումները.

1. Ձեր լսվում ալնտեղ սուղոցը շոգեմեքենայի և վոչել արշալուսավող առավոտի հետ՝ կանչերը գործարանների... Անծանոթ եր նրանց աղմուկն ու ժխորը մեր հսկա քաղաքների:

(Կարմիր Արեւ, «ԱՆՀԱՎԱՍԱՐ ԿՌԻՎԸ»)

2. Այնտեղ ալսոր կանգնել են քաղաքները վիթխարի, գործարանները հսկա, ծխնելուղները յերկնաձիգ, մեքենաներն աղմկոտ... Մեքենաները հսկա, ճշտապահ, սրտերում շոգի ու կրակ, առած ծանրութիւնն աշխարհի, անցնում են ծովեր ու ցամաքներ, անցնում են լեռներ ու անդունդներ վիթխարի... Մեքենաներն ամեհի, վոր ցանցել են յերկրի գունդը հնամի...

(Կարմիր Արեւ, «ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՆ ՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՎՈՂ ՄԱՐԴԸ»)

VII. ԱՍԱՑՎԱԾ ՅԵՎ ԽՈՍՔԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ. ԼՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՍՔԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԱՍԱՑՎԱԾ ՅԵՎ ԽՈՍՔԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԲԱՐԴ ԱՍԱՑՎԱԾԻ ՄԵՋ

§ 103. Աշակերտը գնաց տուն՝ իր դասը պատրաստելու համար:

Աշակերտը գնաց տուն, վոր իր դասը պատրաստի:

Այս յերկուսը ասացվածներ են. ամեն մեկը մի լրիվ, ամբողջական միտք է հայտնում:

Ասացվածի վերջը վերջակետ է դրվում:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 106. Լրիվ արտահայտված միտքը կոչվում է ասացված: Յեթն ասացվածը կազմված է մի խոսքից, կոչվում է պարզ ասացված (ինչպես առաջին որինակը, վորի մեջ մի բայ կա— գնաց): Իսկ յեթն ասացվածը կազմված է յերկու կամ ավելի խոսքերից, կոչվում է բարդ ասացված (ինչպես յերկրորդ որինակը, վորի մեջ յերկու խոսք կա և յերկու բայ—գնաց, պատրաստի):

Վորպեսզի իմանանք, թե բարդ ասացվածի մեջ քանի՞ խոսք կամ նախադասութիւն կա, պիտի հաշվենք դիմավոր բայերը:

Չպիտի մոռանալ, վոր բայը կարող է դրված չլինել (զեղչվել), բայց զորությամբ հասկացվել. այդ բայերն եւ պետք է հաշվել:

ԿԱՆՈՆ 38. Ամեն մի ասացվածի վերջը վերջակետ է դրվում: Գրելիս ամեն մի ասացված մեծատառով է սկսվում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 108. Հաշվեցեք, թե ստորեւ բերած ասացվածներից յուրաքանչյուրի մեջ քանի խոսք կա յով, արտագրելիս, ամեն մի ասացվածի դիմացը նշանակեցե՛ք.

Ընթերցարանը բաց եր. հաճախորդները նստած կարդում ելին (2):—Սուրիկն առավոտյան վաղ վեր կացավ, շտապ նախաճաշ արավ, գրքերը վերցրեց ու դպրոց

գնացի—Աշխորհուրդն այսոր նիստ ունի. որակարգում մի-
քանի հարցեր կան, վորոնցից ամենագլխավորը դպրոցա-
կան կոոպերատիվ կազմակերպելու հարցն է։—Լույսը նոր-
եր բացվել, յերբ Աշխոր վեր կացավ, զգեստները հագավ,
լվացվեց, նախաճաշելուց հետո քայլերն ուղղեց դեպի
դպրոց, ուր հավաքվելու յեր ամբողջ աշակերտութունը՝
դպրոցական եքսկուրսիայի համար. յեղանակը բավականին
նպաստավոր եր—յերկինքը պարզ եր, արևի ջերմու-
թյունն՝ ախորժելի։

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 109. Պարզեցն'ք, թե ստորեւ բերած
բարդ ասացվածների մեջ խոսքերն ի՞նչ հարաբերութիւն
ունեն իրար հետ. արդյոք, նրանք քերականորեն իրարից ան-
կա՞խ են, թե՞ խոսքերից մեկը մյուսի լրացումն է դառնում։

1. Մենք գնացինք տուն և մեր դասերը պատրաստե-
ցինք։—Տիգրանն այսոր հիվանդ եր, ուստի նա դասի չե-
կավ։—Մենք այստեղ կարդում ենք, իսկ դուք այդտեղ
գրում եք։—Ահա յեկավ Վազգենը. նա գլուղ եր գնացել։

2. Մենք գնացինք տուն, վոր մեր դասերը պատ-
րաստենք։—Վորովհետև Տիգրանն այսոր հիվանդ եր, ուս-
տի նա դասի չեկավ։—Յերբ մենք այստեղ կարդում ենք,
այն ժամանակ դուք այդտեղ գրում եք։

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 107. ա) Բարդ ասացվածի մասերը կազ-
մող խոսքերը կարող են քերականորեն իրարից անկախ
լինել, այսինքն, մեկը մյուսի յենթական կամ այլ տեսակի
լրացումը չլինել յեւ առանձին վերցրած՝ ուրույն միտք
արտահայտել (ինչպէս վերեւի առաջին չորս խոսքերը)։
բարդ ասացվածի մեջ խոսքերի այդ տեսակ կապակցութիւ-
նը կոչվում է ճոմադասակաճ կապակցութիւն։

բ) Բարդ ասացվածի մասերը կազմող խոսքերը կա-
րող են քերականորեն իրարից անկախ չլինել, նրանցից
այս կամ այն կարող է ծառայել մի ուրիշ խոսքի համար
իրերկ լրացում (որ.՝ յենթակա, կրող լրացում, տեղի պա-

բազա և այլն) յեվ, այդպիսով, ուրույն միտք շարտանայտել, այլ ստորադասվել մի ուրիշ՝ ուրույն կամ անկախ միտք արտահայտող խոսքի (ինչպես վերևի յերկրորդ չորս որինակները)։ բարդ ասացվածի մեջ խոսքերի այդ տեսակ կապակցութիւնը կոչվում է ստորադասական կապակցութիւն։ Ստորադասական կապակցութեան մեջ ուրույն կամ անկախ միտք արտահայտող խոսքը կոչվում է գլխավոր խօսք կամ նախադասութիւն, իսկ սրա միտքը լրացնող, իբրև լրացում ծառայող խոսքը կոչվում է յետևորդական կամ լրացական խօսք։

1. Համադասական կապակցութիւն

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 110. Կազմեցե՛ք բարդ ասացվածներ, վորոնց խոսքերը կապված լինեն՝

1. յեվ շաղկապով (որ՝ յես գնացի և վերադարձա)։
2. ու » (տեղ հասանք ու յետ դարձանք)։
3. ել » (յես ել գնացի, դու ել գնացիր)։
4. մանավանդ շաղկապով (յես սոված եմ, մանավանդ սաստիկ հոգնած եմ)։
5. վոչ միայն—այլեւ (վոչ միայն մուլ է, այլև ցուլտ է)։
6. թե—թե շաղկապով (թե կերել եմ և թե խմել)։
7. յե՛վ—յե՛վ » (և՛ կերել եմ, և՛ խմել)։
8. վորը—վորը » (վորը տանն է նստած, վորը՝ պարտիզում)։
9. կա վոր—կա վոր շաղկապով (կա վոր քաղցր է, կա վոր՝ թթվաշ)։
10. նախ—ապա—վերջապես շաղկապով (նախ՝ հայրույն ես, ապա՝ ծեծել ես, վերջապես՝ նրա դանակը թոցքել ես)։
11. այսինքն, այն է շաղկապով (գլուղում յերեք շերտավորում է առաջացել, այն է՝ չքավորներին, միջակներին և կուլակներին)։

12. ուստի, հետեւաբար շաղկապով (դու չես աշխատում, ուստի չես առաջադիմում)։

13. վոչ թե—այլ շաղկապով (վոչ թե պիտի խաղաս, այլ պիտի պարապես)։

14. կամ—կամ շաղկապով (կամ պիտի խաղաս, կամ պիտի պարապես)։

15. թե շաղկապով (որ.՝ դու պիտի կարգաս, թե գրես)։

16. սակայն, այնուամենայնիւ, բայց յեւ այնպես շաղկապով (հիվանդ եմ, բայց և այնպես կկատարեմ)։

17. բայց, բայց յեւ այնպես շաղկապով (նա պիտի գար, բայց չեկամ)։

18. իսկ շաղկապով (յես կարդում եմ, իսկ դու գրում ես)։

19. մինչդեռ շաղկապով (դու նոր ես վեր կենում, մինչդեռ այժմ դպրոցում պիտի լինելիք)։

20. թե վոչ շաղկապով (պետք է գնանք, թե վոչ կուշանանք)։

Այս տեսակի կապակցութիւնները նամադասական են. այդ ասացվածների մեջ խոսքերը քերականորեն իրարից անկախ են, մեկը մյուսի լրացում չեն դառնում։

ԿԱՆՈՆ 39. Համադաս, մտքերով միմյանց մոտիկ խոսքերը իրարից բաժանվում են ստորակետերով։ Համադասական յեւ, ու շաղկապներից առաջ ստորակետ չի դրվում, յեթե նրանցով կապվող խոսքերի յենթական նույնն է (որ.՝ յես գնացի և նրան տեսա կամ՝ յես գնացի ու նրան տեսա)։ Յենթականները տարբեր լինելու դեպքում, ստորակետ դրվում է (որ., յես գնացի, և դու չեկար։— Նստած ես, ու քո միտքն ուրիշ տեղ է)։

ԿԱՆՈՆ 40. Յեթե յեւ, թե շաղկապները կրկնվում են բոլոր համադաս խոսքերի կամ խոսքի հարանման իմաստով լրացումների սկզբում, այս շաղկապներից առաջ դրվում է ստորակետ, իսկ շաղկապների վրա կարող է

շեշտ դրվել (որ.՝ և՛ յես, և՛ դու, և՛ նա հանցավոր ենք:—
Յե՛վ հուզվում եմ, և՛ լալիս):

ԿԱՆՈՆ 41. Յերբ կամ շաղկապը բացադրական նշա-
նակութուն ունի, առաջից ստորակետը չի դրվում (որ.՝
Մասիսը կամ Արարատը բարձր սար է):

ԿԱՆՈՆ 42. Յերբ համադաս խոսքերից յերկրորդի
մեջ բայը զեղջվում է, բուլթ է դրվում (որ.՝ Աշոտը Յե-
րևան է գնում, իսկ Հուսիկը՝ Քանաքեռ):

2. Ստորագասական կապակցություն

§ 104. 1. Աշակերտը մտավ գրախանութ, վոր գիրք
գնի:

2. Աշխորհրդի անդամները հավաքվեցին, վոր ժողով
անեն:

3. Գյուղացին արտը գնաց, վոր ցորենը հնձի:

Պատասխանեցե՛ք հետեվյալ հարցերին.

1. Ինչո՞ւ աշակերտը գրախանութ մտավ:

2. Աշխորհրդի անդամներն ինչո՞ւ հավաքվեցին:

3. Գյուղացին ինչո՞ւ գնաց արտը:

Յույց տվե՛ք, թե առաջին ասացվածի մեջ վոր նա-
խադասութունն է ուրույն միտք արտահայտում և վորը
իբրե՛վ լրացում ծառայում:

Կարե՛լի՞ յե միայն այսքանն ասել՝ աշակերտը մտավ
գրախանութ:

Կարե՛լի՞ յե միայն այսքանն ասել՝ վոր գիրք գնի:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 108. Լրացական խոսքերն, առանձին վեր-
ջըրած, թերի յեն, ուրույն միտք չունեն. նրանք մի ուրիշ
խոսքի համար ծառայում են իբրե՛վ լրացում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 110. Կազմեցե՛ք բարդ ասացվածներ՝
վերե՛վ ընդված 3 ասացվածների որինակով: Յույց տվե՛ք

ձեր կազմած ասացվածների գլխավոր (ուրուխն միտք արտահայտող) և լերկրորդական (լրացական) մասերը:

Ի՞նչ շաղկապով են կապվում այդ խոսքերը:

§ 105. Աշակերտը մտավ գրախանութ՝ գիրք գնի: Գլուղացին արտը գնաց՝ ցորենը հնձի:

ԿԱՆՈՆ 42. Յեթե ստորադասական կապակցության վոր շաղկապը (չշփոթեք վոր հարաբերական կամ շաղկապական դերանվան հետ) զեղջվում է, այդ դեպքում զեղջված շաղկապի փոխարեն բուլթ է դրվում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 111. Խնքներդ կազմեցե՛ք նման ասացվածներ յեվ վոր ստորադասական շաղկապը զեղջեցե՛ք ու գրի՛ առեք:

Պարզեցե՛ք, թե այդ կապակցության լրացական խոսքը գլխավոր նախադասության վոր բառի իմաստն է լրացնում կամ վոր բառի լրացումն է դառնում և ի՞նչպիսի լրացում. նրա ի՞նչ թերին է լրացնում:

Յեթե միայն ասենք՝ աշակերտը մտավ գրախանութ, — արդյոք, կիմանանք, թե աշակերտն ի՞նչու մտավ գրախանութ:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 109. Այն լրացում խոսքը, վոր լրացնում է գլխավոր նախադասության ըայի զործողության նպատակի պարագան, կոչվում է՝ յերկրորդական նպատակի պարագայական նախադասություն:

Յո՛ւյց տվեք նպատակի պարագայական խոսքը.

1. Կարծես հրաշունչ վիշապի նման, ուզում են շնչել ու իրենց քարշել անուն բարձունքից փայլուն աստղերը, վոր նրանց թաղեն մշուշ ծխի մեջ,

(Կարմիր Արև, «ԳՈՐԾԱՐԱՆ»)

2. Վերջը տեսավ, վոր ճար չեւով, թևեր առավ, ինքն ել փախավ, փախավ, կորավ, վոր ել ենպես

գատարկ, սնանկ ու սևերես
վոչ պատահի պարտքատերին,
վոչ յերևա լույս աշխարհին:

(Հովհ. Թում., «ԱՆՐԱԽՏ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ»)

§ 105. Աշակերտը մտավ գրախանութ, վոր գիրք
գնի—աշակերտը մտավ գրախանութ՝ գիրք գնելու հա-
մար:—Գլուղացին արտը գնաց, վոր ցորենը հնձի—գլու-
ղացին արտը գնաց՝ ցորենը հնձելու համար:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 112. Ինչ տարբերութիւն կա նա-
խորդ §-ում անշատման գծից (—) այս կողմ և այն կողմ
դտնվող ասացվածների մեջ՝ 1. իմաստի տեսակետից,
2. ձևի տեսակետից:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 110. Ստորադասական կապակցութիւն
ունեցող բարդ ասացվածը կարելի յե պարզել, այսինքն՝
այնպես արտահայտել, վոր այլեվս բարդ ասացված չլինի,
այլ՝ պարզ ասացված, յերկու դիմավոր բայերի փոխարեն՝
մի դիմավոր բայ լինի: Բարդ ասացվածը պարզելով, մենք
ներա իմաստը չենք փոխում:

ԿԱՆՈՆ 43. Բարդ ասացվածը պարզելիս ստորադա-
սական շաղկապն այլեվս չենք դնում, լրացական խոսքի
բայը փոխարինում ենք դերբայով (գնելու, ժողով անելու,
հնձելու—ապառնի դերբայ) կամ վորեվե այլ կերպ, վոր
կտեսնենք հետագայում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 113. Պարզեցե՛ք նպատակի պարագա-
յական խոսքերը հետեվյալ հատվածի մեջ ու գրի առե՛ք.—

Որ՝ Սերորը գնաց, վոր ջուր բերի—Սերորը գնաց
ջուր բերելու կամ՝ Սերորը գնաց ջրի:

Ուսուցիչը մտավ դասարան, վոր դաս պարապի: Ա-
շակերտը վեր կացավ, վոր դասը պատասխանի: Նա մոտե-
ցավ գրատախտակին, վոր ուսուցչի ասածը գրի: Զնշիչը
վերցրեց, վոր սխալ գրածը ջնշի և ուղիղը գրի: Աշա-
կերտները տետրակները հանեցին, վոր ուղղածը գրի առ-

նեն: Ուսուցիչը մեկ-մեկ մոտենում եր աշակերտներին, վոր սխալ գրածները բացատրի և ուղղել տա:

§ 83. Աշակերտը քնից վերկացավ, յերբ լույսը բացվում եր:—Մենք տուն հասանք, յերբ արևը մտնում եր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 114. Կազմեցե՛ք նման ասացվածներ: Գտեք գլխավոր յեվ յերկրորդական մասերը: Պարզեցե՛ք, թե յերկրորդական խոսքը գլխավորի համար իբրեւ ի՞նչ լրացում ե ծառայում:

Պարզեցե՛ք վերոհիշյալ յերկու յեվ ձեր կազմած բարդ ասացվածները:

Կանոն հանեցեք, թե լրացական ժամանակի պարագայական խոսքերն ի՞նչպես ենք պարզում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 115. Կազմեցե՛ք ժամանակի պարագայական խոսքեր, վորոնք գլխավոր խոսքի հետ կապված լինեն հետեւյալ շաղկապներով.

1. հենց վոր, թե չե շաղկապներով.—որ.՝ հենց վոր դու յեկար, յես գնացի.

2. քանի, քանի դեռ շաղկապներով.—որ.՝ քանի դեռ դու այստեղ ես, նա չի գա.

3. մինչ, մինչդեռ, այն ինչ շաղկապներով.—որ.՝ մինչդեռ յես կարդում եյի, դու խաղ ելիր անում.

4. մինչեւ, մինչեւ վոր շաղկապներով.—մինչև սե՛նյակը տաքանա, հիվանդի հոգին դուրս կգա.

5. վոր շաղկապով.—վոր լսեցի, վեր թուա կամ՝ այս վոր լսեցի, վեր թուա:

Այս ասացվածներում լրացական խոսքը նախադաս ե (գլխավորից առաջ), թե հետադաս (գլխավորից հետո):

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 111. Լրացում խոսքը, տեղին նայելով, կարող ե նախադաս լինել:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 116. Ուրիշ տեսակի լրացական խոսքեր դիտելու համար, կազմեցե՛ք բարդ ասացվածներ՝ ստորեւ մատնանշած շաղկապներով յեվ որինակներով.—ձեր

կազմած բարդ ասացվածները պարզեցնե՛ք ցույց տված կամ այլ ձևովով.

Ա) 1. այնպես—ինչպես—որ.՝ գիրքդ այնպես պահիր, ինչպես քո աչքն ես պահում կամ՝ գիրքդ պահիր, ինչպես քո աչքը = գիրքդ պահիր քո աչքի պես:

2. այնպես—կարծես թե, վոնց վոր.—որ.՝ այնպես ես դարմանում, կարծես չերբեք չես տեսել.

3. նույնչափ—վորչափ.—նա նույնչափ իրավունք ունի, վորչափ դու.

4. քանի—այնքան.—քանի մեծանում ե, այնքան խելոքանում ե.

5. ավելի—քան.—Վաչիկն ավելի յե աշխատում, քան Վարսիկը.

6. այնպես—վոր.—այնպես բարկացավ, վոր իրեն կորցրեց:

Պարզեցնեք, թե այս ասացվածների մեջ յերկրորդական խոսքերը գլխավոր խոսքի վոր բառն ինչպես են լրացնում, ինչ են ցույց տալիս:

Ինքներդ կազմեցե՛ք ձեզի կամ վորակի յեվ չափ ու քանակի լրացական պարագայական խոսքեր, պարզեցնե՛ք այդ խոսքերն ու գրի առե՛ք:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 117. Բ) 1. Վորովհետև, ուստի, այդ պատճառով, ուրեմն.—վորովհետև չեկար, այդ պատճառով չկարողացար տեսնել = չգալու պատճառով չկարողացար տեսնել: Վորովհետև հիվանդ ելիր, դասի չեկար—հիվանդ լինելու պատճառով դասի չեկար—հիվանդ լինելով, դասի չեկար.

2. վոր.—յես գնացի Արամի մոտ, վոր գիրքս բերեմ.

3. թե.—մարդ ել չեն ուղարկում, թե մի պատասխան բերի.

4. թե, թե վոր, յեթե, այն ժամանակ, ուրեմն, ապա.—յեթե չեղանակը լավ լինի, ուրեմն եքսկուրսիա կգնանք.

5. թեյեվ, թեպետ, շնայած վոր, բայց, սակայն, բայց յեվ այնպես, դարձյալ, այնուամենայնիվ.—թեև շատ ցուրտ

եր, բայց գնացինք:—Աշոտն այսոր իրեն վատ եր զգում,
այնուամենայնիվ դպրոց չեկավ:

6. ով, ինչ, վորքան, ուր, կուգես, կուզի.—ինչ կուզես
արա՞, նրան բան չի լինի:

7. Թեկուզ, մինչեւ անգամ յեթե, նույնիսկ յեթե, դար-
ձյալ, ելի.— Թեկուզ կրակ դառնաս, նրան վոչինչ չես անի:

Պարզեցեք այս ասացվածներում գլխավոր և լրացա-
կան խոսքերի հարաբերութունը, ցույց տվե՛ք, թե վորն
ե գլխավոր, վորը լրացական: Ինչ անուն կտաք այդ լրա-
ցական խոսքերին:

Ինքներդ կազմեցեք ճիմումքի (պատճառի, նպատակի,
սլայմանի, հակառակ հիմունքի) պարագայական խոսքեր,
սլարզեցեք այդ խոսքերն ու զրի առեք:

Ցույց տվե՛ք ասացվածները, խոսքերը, նրանց կապա-
կցութունը, գլխավոր յեւ լրացական մասերը:

1. Գլխատության մռայլ բեմին դու գլուխդ վայր կբերես,
և զանգերը կդողանջեն, և դաշույնը կփողփողի,
ու մկանունք կաղաղակեն, և կլինի շքեղ հանդես,
մեծապայծառ տոն ու հանդես կարմիր արյան ու մետաղի:
Յեւ արևը ծիրանավառ, և յերեկոն ծծմբաշունչ,
յերեկոն ու արեգակը արնափրփուր, հրդեհավառ
կտեսնեն, թե ինչպես ես դու կրում պաշիթը անտրտունջ,
թե ինչպես լուռ կանչնչանան քո աչքերն ու դեմքը պայծառ:

(Կարմիր Արև, «ԳԼՈՒԽԸ»)

2. Կարիր ու կարիր ձմռան որերում,
նույնպես գարնանը—որե՛ր զովարար.
յերբ ծիծեռնակը իր բունն և հյուսում՝
գարնան վերադարձ առնելու համար,
իսկ ձագուկները կուշտ ու ապահով՝
միշտ ճափողում են իրանց մորը հետ,
կարծես ուզում են՝ ուրախ յերգերով
ինձ ծաղրի բռնել ու հեգնել հավետ:

(Կարմիր Արև, «ՇԱՊԿԻ ՅՅԻԳԸ»)

3. Սահում ե մաքորը, զնդում մեքենան,
անդուլ աշխատում ու յերգում են նրանք.
— «Հին Գերմանիա, պատան ենք գործում քեզ համար,
նրան մենք հյուսում ենք մեր անեծքը վառ—
գործում ենք անվերջ, անդադար»:
(Կարմիր Արև, «ՋՈՒՂԱԿՆԵՐԸ»)

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 118. Կազմեցե՛ք ասացվածներ՝ ստորեվ բերված ասացվածների նմանությունը յեվ պարզեցե՛ք ցույց տված ճեղքով.

Ա. 1. Ովքեր հիվանդ են, նրանք կարող են գնալ—
հիվանդները կարող են գնալ:

2. Ով խելք ունի, թող իր գլուխն ազատի— խելք
ունեցողը թող իր գլուխն ազատի:

3. Ով այդ գիտե, նա չի դարմանա—այդ իմացողը չի
դարմանա:

4. Ինձ հայտնի է, վոր Արամն այստեղ է— ինձ հայտնի
է Արամի այստեղ լինելը:

5. Բանն այն չի, վոր միայն ուտես, այլ վոր նաև
աշխատես—բանը միայն ուտելը չէ, այլ նաև աշխատելը:

6. Ժամանակ է, վոր մենք գնանք— ժամանակ է մեզ
գնալու:

ՀԱՐՑ.—Այս լրացական խոսքերը գլխավոր խոսքի
վոր բառի համար ինչ լրացում են:

Ինքներդ կազմեցե՛ք ասացվածներ՝ լրացական յենթա-
կա խոսքերով:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 119. Բ. 1. Ով վոր փող ունի, նրա-
նից առ—փող ունեցողից առ:

2. Վորը հավանեմ, այն կվերցնեմ—հավանածս կվեր-
ցնեմ:

3. Նա հայտնեց, վոր Արշակը չեկել է—նա հայտնեց
Արշակի գալը:

4. Վախենում եմ, վոր նա բարկանա—նրա բարկա-
նալուց եմ վախենում:

5. Չեմ իմանում, թե յեկողն ո՞վ ե—յեկողի ո՞վ լինելը չեմ իմանում:

Ինքներդ կազմեցեք լրացական խնդիր խոսքերը:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 120. Կազմեցե՞ք ասացվածներ՝ ստորեվ բերված ասացվածների նման յեվ պարզեցե՞ք ցույց տված ծեփով:

1. Տո՛ւր ինձ ացն գիրքը, վոր դու կարդացել ես—քո կարդացած գիրքն ինձ տո՛ւր:

2. Կատարի՛ր ացն խոսքը, վոր քեզ ասել եմ—քեզ ասածս խոսքը կատարի՛ր:

3. Պարտաճանաչ չե ացն աշակերտը, վոր իր դասը չի պատրաստում—իր դասը չպատրաստող աշակերտը պարտաճանաչ չե:

Այս ասացվածներում լրացական խոսքերը գլխավոր խոսքի վոր բառի իմաստն են քրացնում:

Կանոն դուրս բերեք, թե լրացման լրացում խոսքերն ի՞նչպես կարելի յե պարզել:

Պարզեցե՞ք հետեվյալ ասացվածները.

1. Այն տղան, վոր խաղում եր, յեկավ:

2. Այն գիրքը, վոր քեզ եմ տվել, տո՛ւր:

3. Այն քաղաքը, ուր դու յես ապրում, գեղեցիկ ե:

4. Այն գիշերը, յերբ դու մըսեցիր, ցուրտ եր:

Այս ասացվածներում լրացական խոսքերն ի՞նչպես են դասավորված:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 112. Լրացական խոսքերը, նայելով տեղին, կարող են լինել նայել միջադաս: Ուղեմն, լրացական խոսքերը գլխավոր խոսքի նկատմամբ, նայելով տեղին, կարող են լինել նախադաս, միջադաս յեվ վերջադաս:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 121. Կազմեցե՞ք ասացվածներ, վորոնց մեջ լինեն ուղղակի խոսքեր (ուրիշի ասած խոսքեր) յեվ ուղղակի խոսքերն անուղղակի դարձրե՞ք ստորեվ բերած որինակների ծեփով:

1. Աղատն ասաց. «Յես ալսոր հիվանդ եմ, դասի չեմ կարող դալ»—Աղատն ասաց, վոր ինքն ալսոր հիվանդ ե, դասի դալ չի կարող:

2. Միսակն ասաց. «Գրիգոր, յես ուժեղ եմ, իսկ դու թուլ ես».—Միսակն ասաց գրիգորին, թե ինքն ուժեղ ե, իսկ Գրիգորը՝ թուլ:

3. Մինասն ասաց. «Բագրատին տեսա, իսկ Ոննիկին տեսնել չկարողացա».—Մինասն ասաց, վոր Բագրատին տեսել ե, իսկ Ոննիկին չի կարողացել տեսնել:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 113. Խոսքն ռադակի յե կոչվում, յերբ ուրիշի խոսքերն անփոփոխ, ինչպես ուրիշն ասել ե, մեջ են ընդվում: Ուղղակի խոսքն անուղղակի դարձնելու համար առաջին ու յերկրորդ դեմքերը փոխվում են յերրորդ դեմքի, հրամայական յեղանակի բայը փոխվում ե ըղծականի, իսկ կոչականը դառնում ե անուղղակի խոսքի յենթակա կամ գլխավոր խոսքի բայի խնդիր լրացում:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 122. Դիտեցե՛ք փակագծերում առնչված խոսքերը.

1. Սմբատ Աղասյանը (այդ ե նրա անուն-ազգանունը) աշխտհրդի նախագահ ե ընտրված:

2. Սարգիսը (միթե չես հիշում) ախտեղ եր:

3. Շուկայում (հենց նոր իմացա) միսն աժանացել ե:

ՎՈՐՈՇՈՒՄ 114. Այն խոսքերը, վորոնք մտնում են ուրիշ խոսքերի մեջ, բայց քերականորեն չեն կապակցվում նրանց հետ, կամ շատ յերկրորդաբար են պարզում նրանց իմաստը, կոչվում են միջանկյալ խոսքեր:

ԿԱՆՈՆ 44. Միջանկյալ խոսքերն առնվում են փակագծերի կամ ստորակետերի մեջ:

Ցոյց տվեք գլխավոր ու լրացական խոսքերը ու վերջիններիս տեսակները.

1. Յեթե տեղիցը վեր կացավ հանկարծ

գլուխը մեխած մահակը ձեռին՝

ձեն արավ, կանչեց դալում շներին:

ու բիրտ, վայրենի կանգնեց ինչպես սար,—
այնժամ կիմանաք, թե ինչի համար՝
թե գող; թե գաղան, հենց դատարկ վախից,
հեռու յեն փախչում նրա փարախից:

(Կարմիր Արև, «ԼՈՌԵՅԻ ՍԱՔՈՆ»)

2. Ու մինչդեռ Մոսին ընկերախաղի,
կատակի տալով թողած եր իրեն,
ուժ արավ Սարոն, ծընկեց կատաղի,
գետնեց ընկերին ու չոքեց վրբեն:

3. Յեվ յերբ յերեկոն հանդարտիկ ու լուռ
սարերից իջնում, խավարն է պատում,
նրա բայաթին վողջում է տխուր,
ընկեր սարերին խոսում, գանգատվում:

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

4. Յերբ վար, ծերունի, մեռնելու լինեմ,—
և գիտեմ՝ յերկար չպիտի ապրեմ,—
դու հրամայիր դիակս տանելու
մեր կանաչ այգին, այնտեղ, ուր յերկու
ճերմակ հակակի թփեր են աճում...

(Հովհ. Թում. Թարգմ. «ՄԾԻՐԻ»)

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 123. Վերլուծեցեք ստորև բերված բարդ ասացվածքը, ցույց տալով, թե վոր խոսքը վորի հետ ինչ յեղանակով է կապված, վորն է ուրույն իմաստ արտահայտում, վորն է լրացական խոսք և թե լրացական խոսքը այս կամ այն խոսքի իմաստն ինչպես է լրացնում. —

Յերբ Սուրիկը գործն ավարտեց, վեր կացավ, զգեստները հագավ, գնաց քաղաքի մոտով հոսող գետը, ուր հաճախ լողացել եր, զգեստները հանեց, նետվեց սառնորակ ալիքների մեջ և, վորովհետև գիտեր, թե արևի ջերմությունը վորքան ոգտակար է (ուսուցչից եր լսել), մեկ-մեկ դուրս եր գալիս, գլխարկը գլուխը դնում, մերկ պտուկում ջինջ յերկնքի տակ, արևի վաննա ընդունում (մարգիկ

չկային մոտերքը), նորից ջուրը նետվում, և այսպես՝ մի-
քանի անգամ, վորից հետո ղգեստները հագավ, շտապեց
դպրոց, վոր չուշանա աշխորհրդի ժողովի նիստից (նախա-
գահն ինքն եր)։

Դիտեցեք այս բարդ ասացվածի կետադրութունը։

VIII. ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

(Ամփոփում հավելումներով)

ա. Ստրակես

§ 106. Դիտեցեք ստրակեսը (.)։

Ա. Յերեանը, Թիֆլիսը, Բագուն և Բաթումը քաղաք-
ներ են։ Յես, դու, նա Արամին տեսել ենք։

Դու սիրում ես կանաչ, կարմիր, կապույտ և մանու-
շակագույն գույները։

Բ. Բոլոր կողմերից հավաքված լեւան՝ թուրք, իտա-
լացի, հնդիկ, վրացի, ռուս, շոտլանդացի, հայ, խուճխուղ,
թաթար, կիրգիզ, չինացի։

(Կարմիր Արև, «ԱՄԵՆԱԳՈՆՄ»)

ԿԱՆՈՆ 45. Խոսքի մեջ հարանման իմաստով լրացում-
ները կամ խոսքերի բազմակի մասերն իրարից բաժանվում
են ստորակետով, յեթե յեվ, ու շաղկապներով միացած չեն։

Գ. Սերժը, յեկ այստեղ։—Տիգրան, գնա տուն։—Իմ
փոքրիկ կատուն, Վահիկ, չգիտե՞ս ուր ե։—Գիրքդ տա՛ս,
Սեդիկ։

ԿԱՆՈՆ 46. Կոչական բառերը խոսքից բաժանվում են
ստորակետով, յեթե նախադաս են կամ վերջադաս, իսկ
յեթե միջադաս են, յերկու կողմից առնվում են ստորակե-
տերի մեջ։

Դ. 1. Մեր Արշակը, կարծեմ, շուկա գնաց։

2. Արամը, հենց նոր իմացա, գնացել է Յերեան։

3. Տները, ինչպես ասացի, Նաիրյան այդ քաղաքում ցածիկ են:

ԿԱՆՈՆ 47. Միջանկյալ ըստերն ու միջանկյալ նախադասութիւններն առնւում են ստորակետերի մեջ:

Ե. Գարունը չեկավ, վարդը փթթեց, սոխակն սկսեց դալլալլել:—Գնացի, տեսա, վերադարձա ու պատմեցի:

ԿԱՆՈՆ 48. Համադաս, մտքերով միմյանց մոտիկ կարճ նախադասութիւնները բաժանւում են ստորակետով. վերջին յերկուսը, յեթե միացած են յեւ, ու շաղկապներով, ստորակետով չեն բաժանւում:

Զ. Յեւ գնացի, և տեսա, և վերադարձա:—Թե գնացի, թե տեսա, թե վերադարձա:—Յես գնացի, և դու չեկար:

ԿԱՆՈՆ 49. Յերը միյեւնայն յենթակայով համադաս խոսքերը կապւած են յեւ, թե շաղկապներով, վոր կրկնւում են համադաս խոսքերից ամեն մեկի վրա, այդ դեպքում համադաս խոսքերը բաժանւում են ստորակետերով: Յեթե համադաս խոսքերը կապւում են յեւ, ու շաղկապներով, բայց տարբեր յենթականեր ունեն, բաժանւում են ստորակետով:

Է. Յես չեկա, նաև դու չեկար:—Բոլորը չեկել ելին, մինչև անգամ Դրիգորն ել եր չեկել:—Վոչ միայն չես ելի չեկել, այլև դու:—Մերթ նստում ելինք, մերթ կանգնում:—Յերբեմն տանն եմ լինում, յերբեմն դպրոցում:—Նա ապուշ ե, այսինքն՝ բան չի հասկանում:—Դու մրսել ես, ուստի հիվանդ ես:—Կամ պիտի պարապես, կամ պիտի խաղաս:—Պիտի դար, բայց չեկավ:—Յես կարդում եմ, իսկ դու գրում ես:

ԿԱՆՈՆ 50. Համադաս կարճ ու պարզ խոսքերը, վորոնք միացած են համադասական շաղկապներով, բաժանւում են ստորակետով: Կամ շաղկապից առաջ ստորակետ չի դրւում, յեթե բացատրական նշանակութիւնը ե գործածւում կամ նույնութիւն ե ցույց տալիս (Մասիս կամ Արարատ):

Ը. Գնացի, վոր նրան տեսնեմ.— Յես լեկա, լերբ լուս-
սը բացվում եր:— Տեսա ան տղային, վոր հիվանդ եր:—
Այն տղան, վոր հիվանդ եր, առողջացաւ:

ԿԱՆՈՆ 51. Բարդ սասցվածի զլխավոր յեւ լրացա-
կան մասերը միացնող ստորադասական շաղկապներից ա-
ռաջ ստորակետ ե դրվում: Միջադաս լրացական խոսքը
յերկու կողմից ստորակետերի մեջ ե առնվում:

Թ. Յերբ վոր դարունը գալիս ե... Ուր վոր գնաս...
Ինչ վոր ասես... Ով վոր տեսնի... Թե վոր դաս...
Ճիշտ վոր... Իսկապես վոր...

ԿԱՆՈՆ 52. Յերբ վոր շաղկապն ավելորդ կերպով
իջրեւ բարձրագոյն գործ ե անվում ու, ինչ, ուր... յեւ այլ
բառերից հետո, այդ բառերից ստորակետով չի բաժանվում:

Դիտեցե՛ք ստորակետը յեւ՛ բացատրեցե՛ք.

Զիշը մնաց, տնպահ դարձավ,
ճալը բոլոր փողերն առավ,
առավ, նստեց նավի միջին,
հասավ Մըսրը, Զինումաչին,
Ֆարս, Հընդատան,
Արաբըստան...
Եւ Թանգագին քիրմանի շալ,
Եւ մարդարիտ, գմբուխտ ու լալ,
հնդու խուրմա, փըստա, բաղամ,
Է... վճի մեկի անունը տամ.
Ինչ վոր տեսավ, աչքը սիրեց,
բոլ-բոլ առավ, նավը լցրեց:

(Հովհ. Թում., «ԱՆԲԱԽՏ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ»)

բ. Բ ու թ

§ 107. Դիտեցե՛ք բուրբ (').

Ա. 1. Արա այն, ինչ վոր կուգես—Արա՛ ինչ վոր
կուգես:

2. Լսիր, թե ինչ եմ ասում—Լսիր՛ ինչ եմ ասում:

3. Յես Յերեան եմ գնում, իսկ դու Քանաքեռ ես գնում:—Յես Յերեան եմ գնում, իսկ դու՝ Քանաքեռ:

4. Իմ ընկերներն են՝ Արամը, Միսակը, Մուկուշն ու Շուշիկը:

5. Նախ՝ դու չար ես, լերկրորդ՝ ծուլ ես, լերրորդ՝ անբարեխիղճ ես:

6. Յերեանը՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը՝ դաժնվում ե չրագդանի ափին:

7. Յես Արամին դգուշացրի՝ առանց նրան վիրավորելու:

8. Հողժողկոմատի՝ դպրոցին նվիրած հողամասը մեծ ե:

Բ. 1. Ասում են՝ ուռին աղջիկ եր ինձ պես:

2. Ախ, իմ բախաը կանչում ե ինձ, չեմ հասկանում՝ դեպի ուր ..

3. Դարերի մշուշի վրա գրում եր՝ «վեց վիլայեթ...»:

4. Սողոմ հուսահատ հարցնում եր՝ «ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...»:

ԿԱՆՈՆ 53. Բուժ դրվում ե.

1. Գլխավոր յեվ լրացական խոսքերի մեջ, յերբ նրանց միացնող ստորադասական շաղկապը զեղջված ե (որ՝ գնաց՝ նրան տեսնի, փոխանակ՝ գնաց, վոր նրան տեսնի):

2. Համադաս խոսքերից յերկրորդի մեջ, յերբ մի բառ (որ՝ բայը) զեղջված ե (որ՝ չես գնում եմ տուն, իսկ դու՝ շուկա=... դու գնում ես շուկա):

3. Թվարկությունից առաջ (որ՝ իմ ընկերներն են՝ Արամը, Միսակը...):

4. Թվարկություն ցույց տվող բառերի վրա (որ՝ նախ, ապա, առաջին, լերկրորդ և այլն):

5. Դերբայ լրացումների յեվ խոսքի մեջ, յերբ դերբայ լրացումներն իրենց հերթին լրացումներ ունեն:

6. Կարճ ուղղակի խոսքից առաջ (որ՝ ասաց՝ լավ, կգամ.—կամ թե՛ ասաց՝ «լավ, կգամ»):

§ 86. Դիտեցե՛ք միջակե՛սը (.) .

Ա. 1. Յեքեկոյան ժամի վեցին չես հասա գլուղ. այդ ժամանակ արևն արդեն մայր եր մտնում:

2. Կամաց մի գնա, վոր ուշանաս. արագ գնա, վոր հասնես:

3. Պետրոսն ասաց. «Այսօր լերեկոյան մեր տանը կլինեմ»:

Բ. 1. Ամպերը դանդաղ ուղտերի նման՝
նոր են ջուր խմած՝ ձորից բարձրանում.
բարոտ թիկունքից Չաթինդաղ լեռան
նոր և արևը պոռնգը հանում:

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

2. Պատասխանը կարճ և ազդու չե. վրկության միջոցը՝ մեկ. բավական չի ստեղծել մեքենաներ ու գործիքներ, բավական չե աքնել ու չարչարվել գործարանների մրի մեջ. պետք ե տեր դառնալ այդ մեքենաներին, այդ թևավոր հզոր գործիքներին, պետք ե նրանց ծառայեցնել հանուրի, ամբողջի ոգտին:

(Կարմիր Արև, «ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՆ ՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՎՈՂ ՄԱՐԴԸ»)

ԿԱՆՈՆ 54. Միջակետով բաժանվում են.

1. Համադաս յերկար խոսքերը, վորոնք վորոշ ինքնուրույնություն ունեն:

2. Բարդ համադաս խոսքերը, վորոնք յերկրորդական խոսքեր ունեն:

3. Ուղղակի խոսքերից առաջ, այսինքն՝ յերը ուրիշի խոսքերն անփոփոխ, ինչպես ուրիշն ե ասել, չակերտների մեջ են ընդվում, ուղղակի խոսքի սկզբում, չակերտներից առաջ միջակետ ե դրվում:

4. Վերնագրերից հետո:

Ե. Վ Ե Ր Զ = Կ Ե Տ

§ 87. Դիտեցե՛ք վերջակետը (։)։

1. Յես գնացի, վոր նրան տեսնեմ. բայց, վորովհետև տանը չեք, չկարողացա տեսնել։

ԿԱՆՈՆ 55. Վերջակետ դրվում և լրիվ արտահայտված մտքի կամ ասացվածի վերջը։

Ե. ՇԵՍ, հարցական յեվ յերկար

§ 88. Դիտեցե՛ք շեքը ('), հարցականը (") յեվ յերկար նշանը (˘)։

1. Ե՛յ, դուք, Ռոկֆելլեր, Սալինես, Մորգան...
Հո՞ւմ եք, մենք դեռ կգանք...

2. Դիտե՛ք, թե աշխարհի արգանդից
ինչքան հանճարեղ մարդիկ,
ինչքան, ինչքան կրոմվել...
յեղել են, կան դեռ
ու կգան։

3. Արի, ջան իգիթ, արի, անիրավ...
եւ մի ուշացնի, յես շատ եմ կացել,
եւ մի լացացնի, յես շատ եմ լացել...

ԿԱՆՈՆ 56. ա. Կոչականների, հրամայական բայերի յեվ կարճ արտասանվող ծայնարկությունների վրա շեք և դրվում։ Յեթե կոչականն ածական ունի, շեշտն անցնում և ածականին։

բ. Հարց արտահայտող բառերի վրա հարցական և դրվում։

գ. Յերկար արտասանվող բառերի, ծայնարկությունների վրա յերկար կամ բացազանչական նշան և դրվում։

զ. Ջապերոններ

§ 89. Դիտեցե՛ք չակետները (« » , , ‘)։

1. Ասաց. «Խեղճ տղա, շատ ես չարչարվում»։

2. Դաշտերում անթաղ մնաց Պողոսը—«քաջ ջանքե-
ղար»:

Ո՛ւր ե ալդ «քաջը», թող մի դուրս գա:

3. Մենք Հ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմն ենք կար-
դում:—Յես ,,Սորհրդային Հայաստան“ եմ ստանում:—
Մենք «Կինո պրոլետար» գնացինք:

ԿԱՆՈՆ 53. ա. Ուրիշի խոսքերն առնվում են չակերտ-
ների մեջ, յեթե ուղղակի լեն ընրվում, ինչպես ուրիշն ե
ասել, առանց փոփոխելու:

բ. Յերբ ըստը հակառակ իմաստով կամ հեզնական
մտքով ե գործ ածվում, առնվում ե չակերտների մեջ:

գ. Գրվածքների, լրագրների, հանդեսների անունները
նույնպես չակերտների մեջ են առնվում:

Է. Կախման կետեր

§ 107. Դիտեցե՛ք կախման կետերը (...).

ա. 1. Հանկարծ մի պայթյուն... ահեղի խուճապ...
չորս կողմ դիակներ... աջ ու ձախ փախուսա...

2. Ուզեցի մեկ... բայց չե, դեռ թող մնա, չեմ ասի:

բ. Խնչ են հառաչում... են հվ եր, մի տես, վոր
դուրսը հանկարծ աղմկեց եսպես... Ո՛վ ե սպանել... Մո-
սի՛ն... հււ... հււր...—Անուշ, հեյ, անուշ... Զուր հաս-
ցըրեք, Զուր...

ԿԱՆՈՆ 57. Կախման կետեր (յերեք կետ) դրվում են.

1. Այն ժամանակ, յերբ խոսքերը, զեղչված թայերով,
իրար են հաջորդում, տպավորություն թողնելու կամ զգաց-
մունք արտահայտելու համար:

2. Յերբ խոսքն առկախ, կիսատ ե թողնվում՝ ինչ-ինչ
պատճառներով, յերբեմն այնպես, վոր ընթերցողը կարող ե
գուշակելով հասկանալ:

բ. Բազմակեց

§ 108. Դիտեցե՛ք բազմակեցերը (... ..).

Մեր առջև ձգված եր դարավոր խիտ անտառը.....
Բանվորներն ու մեքենաները ճանապարհն անց ելին կաց-
նում այդ անտառի միջով և այլն:

ԿԱՆՈՆ 58. Բազմակետ (ստնվազն չորս կետ) դըր-
վում է այն ժամանակ, յերբ այս կամ այն զրկած քից
վորեվն հատված ընդելիս՝ վորոշ կտորներ ըաց ենք թող-
նում:

բ. Գ ի ծ

§ 109. Դիտեցե՛ք գիծը (—).

1. — Մահակ, հւր ելիւ.

— Վահ, չգիտե՞ս. քաղաք ելի վնացել:

— Ինչո՞ւ:

— Բան-ման առնելու:

2. — Թող, կանչում են ինձ... մերս կիմանա...

— Չէ, Աննչ, քիչ ել, միքիչ ել ֆա...

— Չէ, թող յես գնամ... ախ, ինչ խենթ եմ յես...

(Կարմիր Արև, «ԱՆՈՒՇ»)

3. Անառիկ է այդ բերդը—ամենքը գիտեն—և դավա-
ճանությունն է, նենդ, ստոր նալիբյան դավաճանությունն
է այդ բերդը հանձնել լեկվոր սրբիկաներին:

(Կարմիր Արև, «ՅԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ»)

ԿԱՆՈՆ 59. Յերբ խոսակցություն է տեղի ունենում
յերկու անձի մեջ, յուրաքանչյուրի խոսքը պետք է նոր
տողից սկսել յեվ սկիզբը գիծ դնել: Այդ ճեվը դիտելով
կամ տրամախոսական ճեվ է կոչվում: Միջանկյալ խոսքե-
րը քուն խոսքից կարող են զծերով ըաժանվել կամ գիծ
ու ստորակետով:

Ժ Դժիկ կամ միութեան գիծ

§ 110. Դիտեցե՛ք գծիկը կամ միութեան գիծը (-):

ա. 1. Յերկինքը կանաչ-կարմիր ե կապել:

2. Դրանք մանր-մունր բաներ են:

3. Մենք ծուռ-մուռ ճանապարհներով դնացինք:

4. Կլոր-մլոր, սևիկ-մևիկ, աման-չաման, պարսալ-սարապ:

բ. 1. Շալակած կարոտ-բաղձանք,
վորպես մի թափառ բեղվին,
բյուրաբյուր ձամպեք անցա,
աչք հառած գալիք հեռվին:

(Կարմիր Արև, ՇՆՈՐ ՈՐԵՐԻ ՃԱՄՊԻՆ)

2. Վուշ-վոճշ, Անճուշ, վուշ-վոճշ, քուրբիկ....

3. Դե-Այ, Դե-Պետ. և այլ հսկաներ, խոլ-խոլ հսկա-

ներ հնոց աշխարհի....

4. Բեղը ծիլ-ծիլ, բոլը թիլ-թիլ են լարի....

ԿԱՆՈՆ 60. Միութեան գիծ դրվում ե.

1. Յերկու բառի մեջ: վորոնք մի իմաստ են արտա-
հայտում:

2. Փոփոխութեամբ կրկնվող բարդ բառերի մեջ:

3. Յերբեմն, նույնութեամբ կրկնվող (մեծ մասամբ միա-
վանել) բառերի մեջ:

Ինքնեղդ ասացե՛ք.

1. Յէբբ են փակադժեր դրվում:

2. Յէբբ ե տողադարձի նշան դրվում:

Բացատրեցե՛ք ստորեւ ընրած հատվածների կետա-
դրութիւնը.

Քաջքերն ել այրից դուռնա-դհուկով
էջում են, կանչում ծանոթ ձայներով.

1. — Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
արի մեզ մոտ հաբսանիք,

տես՝ ինչ ուրախ պար ենք գալի՝
սիրճեն, ջահել հարսն-աղջիկ:

— Ինձ մոտ արի՝ ձվածեղ անեմ...

Ինձ մոտ արի՝ բլիթ տամ...

յես քո հոգիւրն... յես քո նանն եմ,
յես ել՝ ազիզ բարեկամ...

— Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի.

ես աղջիկը, տես, ինչ լալիւն ա...

տես՝ ինչ ուրախ պար ենք գալի.

տարա-նի-նամ... տարմ-նա-նամ...

Այն ինչ Դեբետից ալքեր են թռչում,
ալիքներ յելնում, ալիքներ ուռչում,
խավարի միջին ծփում են կայտառ՝

— Բռնեցե՛ք, փախում Սաքոն խելագար...

(Կարմիր Արև, «ԼՈՌԵՑԻ ՍԱՔՈՆ»)

2. — Լավ ես ասում դու, ծերունի,—

ասավ Դավիթն ալևորին,—

բայց թագավորն ուր ե հիմի,

վոր սև կապեմ նրա ուրին:

— Մեծ վրանում քնած ե նա,

են, վոր միջից ծուխը կելնի.

են ծուխն ել հո ծուխ չի, վոր կա,

գոլորշին ե իր բերանի:

Ասին, դեպի Մեծ վրանը

ասպանդակեց Դավիթ իր ձին,

քեց, գնաց ու դռանը

գոռաց կանգնած արաքներին.

— Ո՛ւր ե, ասավ, ինչ ե կորել,

դուրս կանչեցե՛ք՝ գա ասպարեղ,

թի մահ չունի՝ մահ եմ բերել,

գըրող չունի՝ գըրղն եմ յես...

— Մելիքն, ասին, քուն ե մտել,

ոխտը որով պետք ե քնի.

յերեք ուրն ե դեռ անցկացել,

չորս որ ել կա՝ քունը առնի:

— Ի՞նչ, բերել ե աղքատ ու խեղճ
խալխին լցրել ծոփն արյունի,
ինքը մտել վրանի մեջ՝
ոխտը որով հանգիստ քննի՛...

Բընել-մընել չեմ հասկանում.
վեր կացրեք շահտ՝ դուրս գա մեյդան,
ենպես դըրան քննացնեմ,
վոր չղարթնի ել հավիտյան:

(Գաբմիր Արև, «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹԸ»)

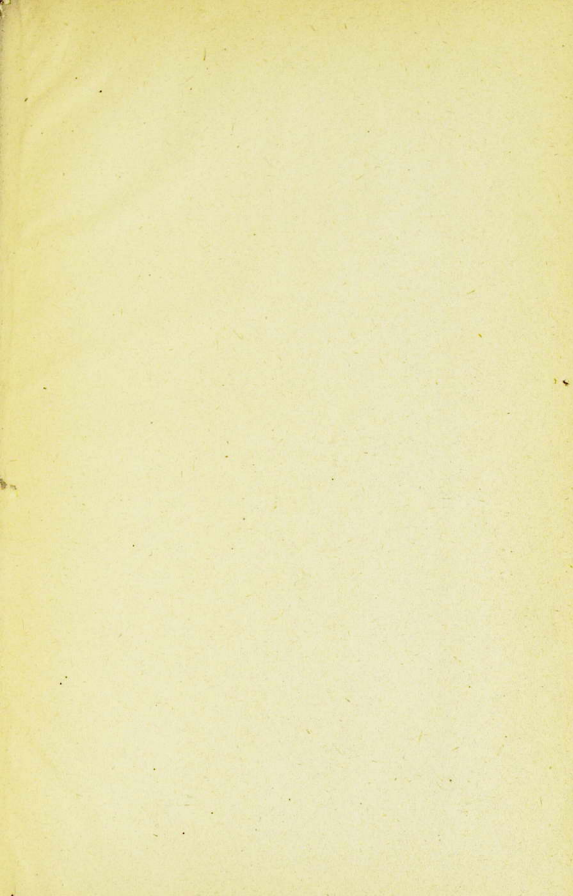
ՎՈՐՈՇՈՒՄ 114. Կետադրության նշանները բաժան-
վում են յերեք խմբի.

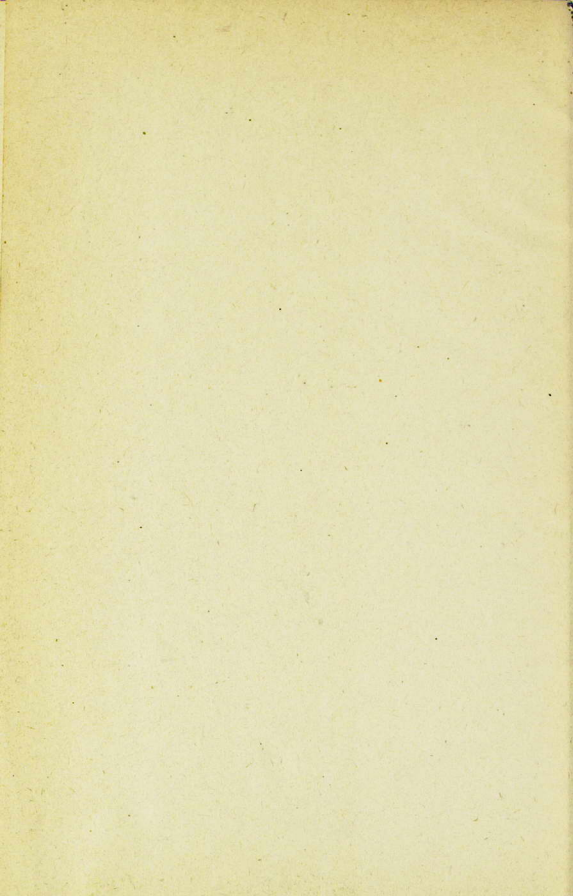
Ա) 1. Վերջակետ, 2. միջակետ, 3. ստորակետ, 4. ըութ.—
այս չորսը տրոհության նշաններ են կոչվում, վորոնցով
արտահայտվում ե բառերի տրոհությունը կամ բաժանու-
մը, բառերն իրար հետ չշփոթելու համար անհրաժեշտ
գաղափար:

Բ) 1. Շեշտ, 2. բացազանչական կամ յերկար, 3. հար-
ցական.—այս յերեքը առոգանության նշաններ են կոչ-
վում, վորոնցով արտահայտվում ե խոսողի ձայնի առո-
գանությունը կամ յեղանակավորումը:

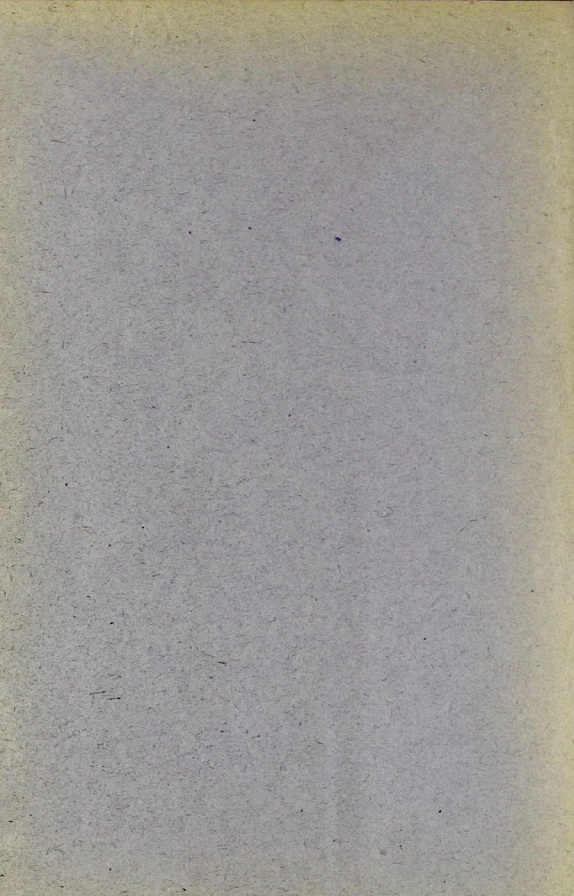
Գ) 1. Չակերտներ, 2. փակագծեր, 3. կախման կետեր
կամ յերեք կետ, 4. բազմակետ, 5. անջատման գիծ, 6. մի-
ության գիծ, 7. տողադարձի նշան.—այս յոթը բացանայ-
տության նշաններ են կոչվում, վորոնք գրվածքի միտքը
գլխավորապես տեսողությամբ են պարզում, բացահայտում:

10P

10-180

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0027423

A ⁱⁱ
2880